

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ นำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 โรงเรียนประถมศึกษา

- ความสำคัญ
- บทบาทและหน้าที่
- ลักษณะโรงเรียนที่ดี
- คุณภาพและตัวบ่งชี้

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของนักเรียน

- ด้านโรงเรียน
- ด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน
- ด้านครู
- ด้านนักเรียนและผู้ปกครอง

ตอนที่ 3 การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

โรงเรียนประถมศึกษา

ความสำคัญ

โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ และมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งที่สร้างให้เด็กรู้จักตัวเอง รู้จักสังคม รู้จักการดำรงชีพอยู่ในสังคม รู้จักการคิด การแก้ปัญหา ตลอดจนสร้างให้เป็นคนที่สมบูรณ์ และเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของชาติ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2529) โรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในด้านการให้การศึกษแก่คนในสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับประถมศึกษา ที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาทุกระดับ ดังที่ สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กล่าวว่า การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาพื้นฐานเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและการศึกษาต่อ รัฐได้กำหนดว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับ และเป็นภาระผูกพันของรัฐที่จะต้องดำเนินการให้ประชาชนในวัยเรียนได้มีโอกาสดูศึกษาระดับนี้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะอยู่ในชนบทห่างไกลเพียงใด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531) โรงเรียนประถมศึกษาในฐานะที่เป็นสถาบันที่ให้การศึกษเบื้องต้น จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนากำลังคนของประเทศชาติให้มีคุณภาพ ดังที่ ม.ร.ว.สุมพร สุกตัญญู (2525) กล่าวว่า โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเบื้องต้นให้แก่เด็ก โดยมีจุดมุ่งหมายให้เด็กมีประสบการณ์ และทักษะเบื้องต้นในการดำรงชีวิตในชุมชน หรือท้องถิ่นของตน ได้แก่ ทักษะการพูดจา ติดต่อบริการความหมายเพื่อให้เข้าใจกัน การรักษาสุขภาพ อนามัย และการประกอบอาชีพพื้นฐาน

ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นสถาบันแรก ที่ให้การศึกษเบื้องต้นแก่เยาวชนของชาติ ำให้มีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานเพียงพอที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผลเมืองของประเทศชาติจะมีคุณภาพเป็นเช่นไร จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาในการที่จะให้การศึกษ อบรมสั่งสอนแก่เยาวชน

บทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษา

บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในการจัดการศึกษา มี 2 ลักษณะคือ

1. โรงเรียนในฐานะเป็นองค์การหนึ่งของระบบการบริหารการศึกษา เป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติตามนโยบายการศึกษาระดับชาติ การบริหารการศึกษาระดับโรงเรียนจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นหน่วยงานที่นำนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษามาสู่ภาคปฏิบัติให้เกิดผล
2. โรงเรียนในฐานะสถาบันทางสังคม มีหน้าที่รับใช้และให้บริการแก่สังคม โดยเฉพาะเด็กและผู้ปกครอง โรงเรียนมีบทบาทในการเตรียมเด็กนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, 2531)

โรงเรียนประถมศึกษาจึงมีบทบาทในการปฏิบัติตามนโยบายการศึกษาของชาติให้มีประสิทธิภาพและมีบทบาทในการรับใช้ และบริการสังคมในฐานะที่โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โรงเรียนจึงมีหน้าที่ 4 ประการคือ

1. การพัฒนาบุคคล โรงเรียนจะต้องมีหน้าที่ให้การศึกษ าให้ความรู้ และอบรม บ่มนิสัยนักเรียนให้เป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพของประเทศชาติ
2. การถ่ายทอดวัฒนธรรม โรงเรียนเป็นสถาบันสังคมที่ทาหน้าที่รักษาและ สืบทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี โรงเรียนจะต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการนำเด็ก เข้าสู่วิถีชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข จะต้องปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่แก่นักเรียน
3. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม โรงเรียนในฐานะ เป็นสถาบันที่ ถ่ายทอดวัฒนธรรม จะต้องพิจารณาคัดเลือกและปรับปรุงวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อถ่ายทอดให้กับ นักเรียน
4. การให้บริการชุมชน โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอาชีพ ตลอดจน สุขภาพอนามัย โรงเรียนจะต้องให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ การรักษาสุขภาพอนามัยแก่นักเรียน แล้วยังต้องให้ความรู้เหล่านี้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสุขภาพอนามัย นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องให้บริการแก่ชุมชน เช่น การจัดนิทรรศการ การสอนอาชีพ การให้ชุมชนได้ใช้สถานที่ของโรงเรียนเพื่อจัดกิจกรรม ต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์, 2531)

ลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดี

จากความสำเร็จและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษา ดังนั้นโรงเรียน ประถมศึกษาจึงควรมีลักษณะที่จะส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของนักเรียน คือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เกี่ยวกับลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีมีนักการศึกษาได้ ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีไว้ ดังนี้

สมน อมรวิวัฒน์ (2529) ได้กล่าวถึงโรงเรียนประถมศึกษาในมโนทัศน์ใหม่ว่า โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีลักษณะสมบูรณ์ในตัวของตนเอง ซึ่ง ประกอบด้วย อาคารเรียน อุปกรณ์ หรือสื่อการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศ ในโรงเรียน วัสดุ ครุภัณฑ์ ครู นักเรียน ผู้บริหาร ภารโรง ผู้ปกครอง หลักสูตร กิจกรรม การเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร บริการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน เช่น ห้องสมุด โครงการอาหารกลางวัน โครงการสุขภาพ พละนาามัย โครงการแนะแนวการสอน ช่อมเสริม การกีฬา และสันตนาการ เป็นต้น

บันลือ พดกษะวัน (2525) ได้กล่าวถึงลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีสรุปได้ว่า ควรมีลักษณะที่ดีเกี่ยวกับอาคารสถานที่ บุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ ครู และนักการภารโรง เป็นแหล่งวิชาที่สามารถสนองความต้องการทางวิชาการของเด็กผู้เรียนได้ตามความคาดหมาย สามารถปลูกฝังทัศนคติ แนวคิด คุณธรรม ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

ดัทตัน และฮอคเก็ต Dutton and Hockett (อ้างถึงใน สุนน อมรวิวัฒน์, 2529) ได้ให้ข้อคิดว่าโรงเรียนที่ดีนั้น ครูจะต้องมีความใกล้ชิดกับเด็กทุกคน จัดห้องเรียนให้น่าเรียน ใ้เราใจ สะอาด ถูกลักษณะ ครูวางแผนโดยรอบคอบในการจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เหมาะสมกับวุฒิภาวะและความต้องการของเด็ก ให้เด็กเกิดความสนใจ ครูต้องสามารถแนะแนวและควบคุมกลุ่มนักเรียนได้ หรือว่าการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ครูต้องพยายามให้ผู้ปกครองและประชาชนทั่วปรวมทั้งเพื่อนร่วมงานให้ความร่วมมือในด้านการศึกษาของนักเรียน เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดแก่ชีวิตของนักเรียน

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดี สามารถสรุปได้ว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีจะต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนทั้งอาคารสถานที่ บริเวณโรงเรียน ห้องเรียน วิธีสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีคุณค่าต่อการพัฒนาเด็กในโรงเรียนให้เจริญเติบโต ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โรงเรียนประถมศึกษาจะมีคุณลักษณะที่ดีได้จึงขึ้นอยู่กับบุคลากรในโรงเรียนเป็นสำคัญ อันได้แก่ ครูใหญ่ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน และนักการภารโรง หากบุคลากรในโรงเรียนสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ จนกระทั่งโรงเรียนมีคุณลักษณะที่ดี การจัดการศึกษาของโรงเรียนย่อมมีคุณภาพ ซึ่งพิจารณาตามตัวบ่งชี้ ๑๓ ประการ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ และนโยบาย

๒. มาตรฐานการศึกษา

๓. ทรัพยากร

๔. การจัดการเรียนการสอน

๕. การวัดและประเมินผล

๖. การบริหาร

๗. การบริการ

๘. การพัฒนา

๙. การวิจัย

๑๐. การประชาสัมพันธ์

๑๑. การเงิน

๑๒. การสังคม

๑๓. การสิ่งแวดล้อม

เกี่ยวกับคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา และพบว่าคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษายังไม่น่าพอใจ ตัวอย่างได้แก่ รายงานฉบับสังเคราะห์เรื่อง การวิจัยและการประเมินคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่า สภาพปัญหาด้านคุณภาพมีปัญหาที่สำคัญ 2 ด้าน คือ ปัญหาด้านการเรียนการสอน และปัญหาด้านการบริหารและการจัดการ

1. ปัญหาการเรียนการสอน พิจารณาได้จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในทุกกลุ่มประสบการณ์ยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ
2. ปัญหาการบริหารและการจัดการ ยังไม่สนับสนุนและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอน (teaching learning process) และกระบวนการบริหารและการจัดการ (Management process) ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531).

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ตัวบ่งชี้ของโรงเรียนประถมศึกษาที่แสดงให้เห็นประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอน ที่มีผลมาจากกระบวนการบริหารและการจัดการ ได้อย่างชัดเจนคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ไอแซนค์ (Eysenck, 1972) ให้ความหมายของคำว่า ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ขนาดของความสำเร็จที่ได้จากการทำงานที่ต้องอาศัยความพยายามจำนวนหนึ่งซึ่งอาจเป็นผลมาจากการกระทำที่อาศัยความสามารถทางร่างกายและสมอง ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงเป็นขนาดของความสำเร็จที่ได้จากการเรียนที่อาศัยความสามารถเฉพาะตัวของบุคคล โดยตัวบ่งชี้ถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอาจได้มาจากกระบวนการที่ไม่ต้องอาศัยการทดสอบ เช่น การสังเกต หรือตรวจการบ้าน หรืออาจได้ในรูปของเกรดที่ได้จากโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยกรรมวิธีที่ซับซ้อนและระยะเวลาที่นานพอสมควร หรืออีกวิธีหนึ่งอาจวัดด้วยแบบวัดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนทั่วไป

สันติภาพ สระบัว (2526) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือ สมรรถภาพของสมองในด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากครู

จากความหมายของคำว่า "ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน" ดังกล่าวสรุปได้ว่า ผล

สัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสำเร็จในด้านความรู้ ทักษะ สมรรถภาพของสมองในด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากครู

ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่าของนักเรียน

การศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จะเป็นแนวทางในการแก้ไข พัฒนาคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาให้สามารถดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ระบุในรายงานการวิจัยเรื่อง การปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนที่มีประสิทธิผลว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพผลผลิตของโรงเรียน ซึ่งสามารถวัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลมาจากในระดั้ชั้นเรียนกระบวนการเรียนการสอนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของนักเรียนโดยตรง เนื่องจากการเรียนรู้ของนักเรียนนั้น เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างครูกับนักเรียน กล่าวคือ ถ้ากระบวนการเรียนการสอนดี การเรียนรู้ของนักเรียน หรือผลผลิตของโรงเรียนก็จะมีคุณภาพที่ดีได้ อย่างไรก็ตามกระบวนการเรียนการสอนยังมีความสัมพันธ์โยงใยไปถึงกระบวนการจัดการในโรงเรียน หรือปัจจัยระดับโรงเรียนย่อมมีบทบาทที่จะช่วยสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการสอนของครู

ดังนั้นปัจจัยที่ระดับโรงเรียนจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางอ้อมต่อคุณภาพของนักเรียน แต่มีผลโดยตรงต่อปัจจัยที่ระดับชั้นเรียน โดยมีปัจจัยที่ระดับชั้นเรียนส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับองค์กำหนดประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่ออัตราการคงอยู่ อัตราการเรียนขึ้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ครู
2. นักเรียน
3. สภาพโรงเรียน
4. ผู้ปกครอง
5. ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529)

สำนักงานศึกษานิเทศก์ จังหวัดนครราชสีมา (2525) ได้วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้
นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ว่ามีสาเหตุมาจาก

ตัวนักเรียน

1. นักเรียนมาเรียนไม่สม่ำเสมอ
2. นักเรียนใช้ภาษาอื่นมากกว่าภาษาไทย
3. นักเรียนสุขภาพไม่สมบูรณ์
4. นักเรียนมุสลิมต้องใช้เวลาเรียนศาสนาทั้งเช้า-เย็น และกลางวัน จึงทำให้
มีภาระทางการเรียนมากเกินไป จึงมีผลให้การเรียนในโรงเรียนปกติไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ด้านครู

1. ครูไม่ครบชั้น
2. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเร็วเกินไป ครูตามไม่ทัน ขาดความรู้เกี่ยวกับ
หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล
3. ครูขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานในโรงเรียนอยู่คนเดียวผู้ก่อการร้าย
เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของครูมีน้อยเกินไป

4. ครูขาดความรับผิดชอบ

ด้านผู้ปกครอง

1. ผู้ปกครองยากจน
2. ผู้ปกครองไม่ให้ความสนใจในด้านการศึกษาของบุตรหลาน
3. ผู้ปกครองเดินทางไปประกอบอาชีพที่อื่น โดยไม่ได้แจ้งย้าย และไม่ได้นำเด็ก
ไปเรียนโรงเรียนอื่น

ด้านผู้บริหาร

1. ขาดการนิเทศและติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ
2. การจัดการในด้านการกระจายอัตราค่าจ้างครูไม่เสมอภาค
3. ไม่ได้ให้ความสำคัญเอาใจใส่ที่จะบริหารงานวิชาการอย่างจริงจังเท่าที่ควร
4. ไม่ได้ให้ความสำคัญเอาใจใส่และกำลังใจแก่ครูผู้สอนเท่าที่ควร
5. จัดการในด้านการกระจายอุปกรณ์การเรียนไม่เสมอภาค

สำหรับคุณภาพการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ได้ศึกษารูปแบบการกระจายดัชนีคุณภาพการศึกษาและดัชนีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามโครงการวิจัยและวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สรุปได้ว่า ปัญหาคุณภาพการศึกษาพบมากในภาคอีสาน ซึ่งมีคุณภาพการศึกษาต่ำที่สุด สาเหตุเกิดจากการขาดครูทั้งในด้านคุณภาพ จำนวนครู ครูไม่ครบชั้น วัสดุครุต่ำ ขาดอุปกรณ์ ฐานะทางเศรษฐกิจนักเรียนไม่ดี โรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนขาดเรียนมาก ผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่ ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา นักเรียนไม่มีความพร้อมในเรื่องภาษา ขาดงบประมาณดำเนินการ ขาดการนิเทศ ครูขาดขวัญและกำลังใจ

นอกจากนี้ บลูม (Bloom, 1976) ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโกและคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของมนุษย์และทางด้านการเรียน (Human Characteristics and School Learning) และสรุปผลงานเกี่ยวกับตัวแปรที่ทำให้เกิดความแปรปรวนต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในโรงเรียน ตัวแปรที่เขาศึกษาได้แก่ พฤติกรรมด้านความรู้และความคิดของนักเรียน (Cognitive Entry Behaviors) หมายถึง ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียน ลักษณะนิสัยทางด้านจิตพิสัย (Affective Entry Characteristics) ได้แก่ ความสนใจเจตคติต่อเนื้อหาวิชาที่เรียนในโรงเรียน และความคิดเห็นส่วนตัว (Self-View) ตัวแปรสุดท้ายคือ คุณภาพของการสอน (Quality of Instruction on Student Learning) หมายถึง ประสิทธิภาพที่ผู้เรียนจะได้รับผลสำเร็จในการเรียนรู้ ได้แก่ การได้รับความแนะนำ การมีส่วนร่วมในการเรียน การสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อบกพร่อง และการรู้ผลสะท้อนกลับของการกระทำว่าถูกต้องหรือไม่

จากการศึกษาตัวแปรดังกล่าว บลูม (Bloom) ได้สรุปผลการศึกษาไว้ว่า พฤติกรรมทางด้านความรู้ความคิดของนักเรียน บวกกับลักษณะทางจิตพิสัยของนักเรียนมีผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนถึงร้อยละ 65 ส่วนคุณภาพการสอนของครูมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 25 และเหลืออีก ร้อยละ 10 เป็นอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งมีผลน้อยมากต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนในโรงเรียน

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าสภาพปัญหาและสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ เป็นผลมาจากปัญหาในระบบ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการบริหาร และปัญหานอกระบบ ได้แก่ ชุมชน ฐานะเศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดู สภาพความเป็นอยู่ครอบครัว เป็นต้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของนักเรียน โดยคัดเลือกเฉพาะตัวแปรต่าง ๆ ที่สำคัญและคาดว่าจะสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของนักเรียนในโรงเรียน

บ้านบ่อน้ำใส โดยใช่วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (An Ethnographic Study) ผู้วิจัยขอเสนอแนวคิด หลักการ และผลงานวิจัยที่จะนำมาศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่าง ๆ ตามแนกตามปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านโรงเรียน
2. ปัจจัยด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน
3. ปัจจัยด้านครู
4. ปัจจัยด้านนักเรียนและผู้ปกครอง

หากปัจจัยด้านต่าง ๆ เหล่านี้มีความเหมาะสม สอดคล้อง สัมพันธ์กันไปในทางบวก กระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการจัดการในโรงเรียนมีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ในทางตรงกันข้ามถ้าปัจจัยแต่ละด้านไม่เหมาะสม มีความขัดแย้งสภาพการดำเนินงานภายในโรงเรียนขาดประสิทธิภาพก็จะส่งผลถึงผลผลิตของโรงเรียน และเป็นสาเหตุทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ การศึกษาหาสาเหตุจึงต้องทำการศึกษาจากปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ ปัจจัยด้านโรงเรียน ด้านครูใหญ่ และการบริหารโรงเรียน ด้านครู ด้านนักเรียนและผู้ปกครอง

1. ปัจจัยด้านโรงเรียน

1.1 อาคารสถานที่และอุปกรณ์

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดมาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้โรงเรียนได้มีแนวทางปฏิบัติ และปรับปรุงโรงเรียนให้มีมาตรฐานที่ดี อันจะทำให้เด็กได้เจริญพัฒนาองงามตามจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา 2521 (อ้างถึงใน ขาญชัย ศรีไสยเพชร, 2523) และ (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์, 2531) ซึ่งกำหนดไว้ 4 หมวด คือ

- หมวดที่ 1 อาคารสถานที่และอุปกรณ์
- หมวดที่ 2 การบริหารโรงเรียนและการบริการ
- หมวดที่ 3 การเรียนการสอน
- หมวดที่ 4 ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน

ในปัจจัยด้านโรงเรียนนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษาในหมวดที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 อาคารสถานที่และอุปกรณ์

ที่ตั้งและบริเวณ

(1) โรงเรียนตั้งอยู่ใกล้ชุมชนหรือย่านที่พักอาศัยของนักเรียน นักเรียน ร้อยละ 95 ขึ้นไป เดินทางไปโรงเรียนใช้เวลาไม่เกิน 45 นาที ตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี งาม รอบ ๆ โรงเรียนไม่เป็นแหล่งเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรม รวมทั้งไม่เป็นที่ลุ่มเกินไป

(2) โรงเรียนที่มีที่ดินตามเกณฑ์ต่อไปนี้

ขนาด 1-24 ห้องเรียน มีที่ดินไม่ต่ำกว่า 6 ไร่

ขนาด 25-36 ห้องเรียน มีที่ดินไม่ต่ำกว่า 9 ไร่

ขนาด 37-48 ห้องเรียน มีที่ดินไม่ต่ำกว่า 12 ไร่

ขนาด 49-60 ห้องเรียน มีที่ดินไม่ต่ำกว่า 15 ไร่

(3) บริเวณโรงเรียนโดยเฉลี่ยควรมีพื้นที่ 10 ตารางเมตร ต่อนักเรียน 1 คน

(4) บริเวณโรงเรียนได้รับการดูแลตกแต่งอย่างเหมาะสม สวยงาม สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่นอยู่เสมอ มีไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้น ที่นั่งพักผ่อน ถนน ทางเดิน สนาม และเครื่องกั้นเขต

(5) บริเวณโรงเรียนทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งที่ตั้งของอาคาร ถูกสุขลักษณะ ไม่มีน้ำขัง ไม่มีน้ำครำ ไม่มีกองขยะสิ่งปฏิกูล รวมทั้งสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อครู และนักเรียน

(6) โรงเรียนต้องมีผังบริเวณเต็มรูป แสดงอาคารเรียน อาคารประกอบ สนาม ถนน และอื่น ๆ ไว้อย่างชัดเจน

อาคารเรียนและอาคารประกอบ

(1) อาคารเรียนต้องเป็นอาคารถาวร ถูกสุขลักษณะ และอยู่ในสภาพใช้ การได้ดี (อาคารถูกสุขลักษณะ หมายถึง อาคารที่สร้างถูกต้องตามแบบและแสงแดด)

(2) โรงเรียนต้องมีส้วมและที่ปัสสาวะเพียงพอกับจำนวนนักเรียน โดยถือเกณฑ์เฉลี่ยดังนี้ ส้วมชาย 3 ที่ต่อนักเรียน 100 คน และเพิ่มขึ้น 1 ที่ต่อนักเรียน 50 คน ส้วมหญิง 5 ที่ต่อนักเรียน 100 คน และเพิ่มขึ้น 1 ที่ต่อนักเรียนทุก ๆ 35 คน ที่ปัสสาวะ ชาย 1 ที่ต่อนักเรียน 50 คน ส้วมและที่ปัสสาวะต้องสะอาด ไม่มีกลิ่นและต้องแยกส้วมชาย-หญิง

(3) โรงเรียนมีโรงฝึกงานอยู่ภายในสภาพอาคารได้ดี จัดเป็นสัดส่วน สะดวกต่อการเรียนการสอน และเพียงพอกับจำนวนนักเรียน โดยถือเกณฑ์ต่ำกว่า 24 ห้องเรียน มีโรงฝึกงาน 1 หน่วยตั้งแต่ 24 ห้องเรียนขึ้นไป มีโรงฝึกงาน 2 หน่วย

(4) โรงเรียนมีเรือนเพาะชำ พื้นที่ไม่ต่ำกว่า 24 ตารางเมตร โดยจัด 1 หน่วยประโยชน์และสะดวกต่อการเรียนการสอน

(5) โรงเรียนมีโรงอาหารและห้องประชุม โดยถือเกณฑ์ต่อไปนี้
ขนาด 6-29 ห้องเรียน มีโรงอาหารหรือห้องประชุม 1 หน่วย
ขนาด 30 ห้องเรียนขึ้นไป มีโรงอาหารหรือห้องประชุม 2 หน่วย
(1 หน่วยขนาด 11 เมตร x 31.50 เมตร)

ห้องเรียนและห้องพิเศษ

(1) เนื้อที่ของห้องเรียนมีเพียงพอกับจำนวนนักเรียน โดยเฉลี่ย 1 คน ต่อเนื้อที่ต่ำกว่า 1.5 ตารางเมตร

(2) ห้องเรียนต้องมีขนาด 6 เมตร x 8 เมตรขึ้นไป

(3) จำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มี 25 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 - ประถมศึกษาปีที่ 6 มี 35 คนต่อห้องเรียน

(4) โรงเรียนประถมศึกษาควรจัดชั้นเรียนไม่เกิน 36 ห้องเรียน

(5) ห้องเรียนจัดเป็นสัดส่วน สะดวกต่อการเรียนการสอน ถูกสุขลักษณะ ไม่อบอ้าว อากาศถ่ายเทได้ดี แสงสว่างพอเหมาะ ปราศจากสิ่งรบกวน เช่น เสียง กลิ่น คว้น และจัดบรรยากาศสดชื่นเป็นตาเป็นใจ

(6) ห้องพิเศษต้องมีจำนวนดังนี้

คู่มือของกรมศึกษาธิการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขนาดโรงเรียน	1	7	13	19	25	31	37	43	49	55
ห้องพิเศษ (ห้องเรียน)	-6	-12	-18	-24	-30	-36	-42	-48	-54	-60
ห้องพักผู้บริหารและห้องธุรการ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ห้องพักครูและห้องพยาบาล	-	1	1	2	2	3	3	4	4	5
ห้องสมุด	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
ห้องพัสดุและวัสดุทัศนศึกษา	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
ห้องแนะแนวและวัดผล	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
ห้องวิทยาศาสตร์	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
รวม	2	4	4	5	5	7	7	10	10	11

(7) ควรมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ครบ เช่น ตารางสอน ป้ายบอกชั้นเรียน ป้ายแสดงสถิตินักเรียน ปฏิทิน ภาพสำคัญต่าง ๆ เช่น พระบรมฉายาลักษณ์ แผนที่ ป้ายชื่อโรงเรียน เสาชิง นานาฬิกาแขวน เครื่องสัณฐานบอกเวลา ฯลฯ

หากโรงเรียนไม่มีปัจจัยด้านโรงเรียนในหมวดอาคารสถานที่และอุปกรณ์ เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ก็จะสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เอื้อต่อกระบวนการจัดการและกระบวนการเรียนการสอน ในทางตรงกันข้ามถ้าโรงเรียนใดมีทรัพยากรไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานอาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้

วิมล เอมโรช (2529) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดจันทบุรี พบว่าปัญหาด้านอาคารสถานที่ที่เป็นปัญหาด้านหนึ่ง นอกจากปัญหาด้านงบประมาณ วิชาการ และบุคลากร นอกจากนี้ยังพบว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ประสบปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนทั้งทางด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ และด้านวิชาการมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง

อุมาพร หล่อสมถดี (2529) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน และโรงเรียน กับคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตอำเภอที่มีความหนาแน่นต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่อยู่ในเขตอำเภอที่มี

ความหนาแน่นของประชากรมากกว่า จะมีคุณภาพการศึกษาที่ดีกว่าโรงเรียนในเขตอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยกว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษามากที่สุด คือ จำนวนอุปกรณ์การเรียนการสอน รองลงมาคือ สาธารณูปโภคในโรงเรียน อัตราครูต่อห้องเรียน อัตราการมาเรียนของนักเรียน และขนาดโรงเรียน

สุทิน ฉิมโรจน และเตือนจิตต์ จิตต์อารี (2527) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวกับครู นักเรียน และโรงเรียนที่สัมพันธ์กับคะแนนความสามารถพื้นฐาน และอัตราการเลื่อนชั้นโรงเรียนประถมศึกษาในเขตยากจนและเขตไม่ยากจน พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ยากจน จะมีความด้อยกว่าโรงเรียนในเขตพื้นที่ไม่ยากจน ในองค์ประกอบด้านครู โรงเรียน และสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีผลทำให้ความสามารถพื้นฐานของนักเรียนและอัตราการเลื่อนชั้นต่ำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้ศึกษาเรื่ององค์กำหนดประสิทธิภาพและประเมินประสิทธิภาพของการประถมศึกษา พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิภาพสูงโดยเฉลี่ยเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในท้องที่เจริญ เช่น ใกล้อำเภอ การติดต่อรวดเร็ว นักเรียนสามารถเดินทางมาเรียนได้สะดวกและได้หลายวิธีกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับบทสังเคราะห์เรื่ององค์กำหนดประสิทธิภาพของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529) ที่พบว่า ในระดับประถมศึกษา ขนาดของโรงเรียนเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน กล่าวคือนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับต่ำที่สุด และระยะทางจากบ้านถึงโรงเรียนเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่ออัตราการมาเรียน อัตราการเลื่อนชั้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่ต้องเดินทางมาโรงเรียนโดยใช้เวลาสั้นๆ หรือไม่เกิน 30 นาที จะมีอัตราการมาเรียน อัตราการเลื่อนชั้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

จากผลการวิจัยดังกล่าวจะพบว่า ที่ตั้ง สภาพภูมิศาสตร์ ขนาดของโรงเรียน อาคารสถานที่ ความหนาแน่นของชุมชน เศรษฐกิจของคนในชุมชน และระยะทางจากบ้านถึงโรงเรียน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

1.2 แผนบริหารงานและโครงการ

แผนบริหารโรงเรียน ประกอบด้วยงานและโครงการที่จำเป็นซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารและจัดการโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพทางการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ การใช้จ่ายอย่างประหยัดและการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะและปริมาณงาน นอกจากนี้จะช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินการได้โดยสะดวก เพราะได้มีการวางแผนล่วงหน้าไว้อย่างมีขั้นตอนและระยะเวลาค่อนข้างชัดเจนแล้ว การพัฒนาจะสามารถก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว และจะสามารถดำเนินการได้ตามนโยบายและเป้าหมายที่กำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้จัดทำคู่มือบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นคู่มือเกี่ยวกับการจัดทำแผนบริหารโรงเรียน เพื่อช่วยให้ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนสามารถจัดทำแผนบริหารโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดทำ ดังนี้

การวางแผน คือ การคิดหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด และให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด โดยการดำเนินการตามขั้นตอนอย่างมีระบบแบบแผน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายไว้

ดังนั้นการปฏิบัติงานทุกอย่าง ถ้าจะให้มีประสิทธิภาพประสบผลสำเร็จด้วยดีจะต้องมีแผนงานที่วางไว้รัดกุม สมเหตุสมผล มีความเป็นไปได้ในด้านความพร้อมของทรัพยากร และการยอมรับของผู้ปฏิบัติและผู้รับผลจากแผนงาน ฉะนั้นการจัดทำแผนบริหารงานจึงมีประโยชน์ต่อผลสำเร็จและการปฏิบัติงานอย่างมากคือ

(1) เป็นการคิดเตรียมการและแก้ปัญหาล่วงหน้า เพื่อให้การทำงานมีจุดหมายในอนาคต เป็นการก้าวไปข้างหน้าอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งกับที่ ช่วยให้กิจการงานได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ

(2) การปฏิบัติงานที่มีแผนงานเป็นระบบ ขั้นตอนและระยะเวลา สถานที่ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ค่อนข้างเด่นชัด นอกจากจะสะดวกในการดำเนินงานอย่างมากแล้วยังสามารถวัดความสำเร็จ ตรวจสอบและประเมินผลได้อีกด้วย

(3) ในกรณีที่มีปัญหาเกิดขึ้น หรือมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งในเรื่องแผนงานของหน่วยงานเองหรือสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ ถ้ามีแผนงานอยู่

แล้วก็สามารถที่จะปรับปรุงและแก้ไขได้ทันที

(4) สามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยผู้บริหาร ผู้คุมนโยบายในระดับต่าง ๆ สามารถวินิจฉัยตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์และถูกต้อง

(5) ทำให้ได้ทราบข้อมูล ความเป็นมาในอดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และการประมาณการในอนาคต เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการบริหารและการจัดการกิจกรรมของหน่วยงานและกิจการใดกิจการหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(6) การวางแผนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและได้ผลคุ้มค่า ทั้งนี้เพราะหลักการวางแผนจะต้องคำนึงถึงการระดมทรัพยากรทุกอย่างที่มีอยู่ (อย่างจำกัด) มาดำเนินการตามความจำเป็นก่อนหลังได้เหมาะสมกับภาวะการณต่าง ๆ โดยเลือกวิธีที่ดีที่สุด ทำให้เกิดการประหยัดในการใช้ทรัพยากร (คน เงิน วัสดุ เวลา การบริหาร และจัดการ) และการใช้ประโยชน์ให้เต็มที่คุ้มกับการที่ได้ลงทุนไป

(7) ทำให้เกิดการร่วมมือประสานงานและโครงการ ทั้งในหน่วยงานของตนเองและต่างหน่วยงานในระดับต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องไม่เกิดการซ้ำซ้อน เป็นการประหยัดและย่นระยะเวลาการพัฒนาให้ประสบผลสำเร็จได้รวดเร็วขึ้น

(8) การวางแผนเป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้มีการกระจายอำนาจกันตามระดับตามความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน ไม่ไปรวมอยู่ที่หน่วยงานส่วนกลางหรือระดับสูงเท่านั้น เพราะขบวนการในการวางแผนนั้น จะประกอบด้วย การตัดสินใจทุกขั้นตอน ทำให้มีความคล่องตัวและมีอิสระในการปฏิบัติงานมากขึ้น

บันลือ พฤษะวัน (2525) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแผนดำเนินงานโรงเรียนว่า โรงเรียนควรมีปฏิทินแสดงการปฏิบัติงานตามโครงการและงานประจำที่จะต้องทำเป็นประจำตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ตามลำดับก่อนหลัง และสิ่งจำเป็นอีกส่วนหนึ่งคือการปฏิบัติตามโครงการจะต้องคำนึงถึงฤดูกาลที่เหมาะสมด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้กำหนดลักษณะของแผนที่ควรวัดดังนี้

- (1) มีนโยบายและวัตถุประสงค์ค่อนข้างชัดเจน แน่นนอน และเข้าใจง่าย
- (2) มีความสอดคล้องกับแผนงาน ในระดับอื่น ๆ
- (3) มีการพิจารณาเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- (4) มีความยืดหยุ่น สามารถที่จะปรับและแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพและ

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้

(5) การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ระยะเวลา และวิธีดำเนินการควรประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งระดับนโยบาย ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบ ผู้ปฏิบัติและผู้ที่ได้รับผลจากแผนงาน เพื่อให้ทุกฝ่ายยอมรับเพื่อรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินงานจะได้มีความตั้งใจจริงและช่วยเหลือกันเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

(6) มีการกำหนดขั้นตอนและบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องให้ชัดเจน เพื่อมิให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ของแผนงาน

(7) มีการใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจทุกขั้นตอน

(8) มีระบบการกำกับ ควบคุม ติดตาม และประเมินผลของแผนงาน เพื่อการปรับปรุงและควบคุมคุณภาพ

(9) มีความเป็นไปได้และมีความพร้อมทางด้านบุคลากร เทคนิควิชาการ งบประมาณ (ที่มีอยู่และคาดว่าจะได้รับจริง) ระยะเวลาและระเบียบต่าง ๆ โดยแผนงานนั้นจะต้องใกล้เคียงกับความจริงและถือปฏิบัติได้ แผนงานที่วางไว้จึงจะก่อให้เกิดประโยชน์และนำมาปฏิบัติได้จริง การวางแผนจึงเป็นกระบวนการ ที่ต้องมีเหตุผลและมีหลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ แต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ

สมพงษ์ เกษมสิน (2523) กล่าวถึง กระบวนการในการวางแผน มีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนการวางแผน

ในขั้นนี้จะดำเนินการเกี่ยวกับการประชุมเพื่อซักซ้อมความเข้าใจ การกำหนดวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อย่างกว้าง ๆ และการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำแผน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. คณะครูและคณะกรรมการการศึกษา ร่วมประชุม เพื่อซักซ้อมความเข้าใจในการจัดทำแผน

2. เมื่อทราบจำนวนงบประมาณที่ได้รับจากการจัดสรรแล้ว จึงจัดทำมีการประชุมคณะครู เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์อย่างกว้าง ๆ ให้เหมาะสมกับจำนวนงบประมาณ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำแผนขั้นรายละเอียดต่อไป

3. จัดตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการจัดทำแผน

ขั้นที่ 2 ขั้นวางแผน

ในขั้นนี้จะดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การกำหนดโครงการและงบประมาณ และการกำหนดให้มีการติดตามควบคุมและประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
2. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
3. กำหนดโครงการและงบประมาณ
4. กำหนดให้มีการติดตาม ควบคุมและประเมินผลโครงการ

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการตามแผน

ในขั้นนี้จะดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการเสนอแผนต่อคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน การเตรียมบุคลากร เทคนิควิธีการและทรัพยากรต่าง ๆ การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และการปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. เสนอแผนต่อคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน
2. เตรียมบุคลากร เทคนิค วิธีการ และทรัพยากรต่าง ๆ
3. ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้
4. ปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินการตามแผน

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผล

ในขั้นนี้จะดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการติดตาม ตรวจสอบการประเมินผล และการรายงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามแผนอยู่เสมอ
2. ประเมินผลการปฏิบัติงานตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ ระหว่างปฏิบัติตามโครงการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการ

ปัญหาเกี่ยวกับแผนบริหารงานของโรงเรียน ที่เกิดจากผู้บริหารโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ระบุไว้ว่ามีสาเหตุมาจากผู้บริหารส่วนมากปฏิบัติงานโดยไม่ได้วางแผน และที่มีการวางแผนก็มักจะไม่ได้อปฏิบัติตามแผน

มากนัก ทำให้การบริหารไม่มีกรอบแนวทางที่แน่นอน เป็นเพียงปฏิบัติกิจวัตรประจำวันปกติเท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารขาดความรู้ ความสามารถและไม่เห็นความสำคัญของการวางแผนก็ได้

สมพงษ์ จิตระดับ (2531) ได้กล่าวถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษาเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนว่า

1. การบริหารและการจัดการโรงเรียนประถมศึกษาขาดนโยบาย และเป้าหมายที่ชัดเจน อันเป็นลักษณะการดำเนินงานแบบตามสบาย ไม่เน้นเรื่องใดหรือสนองต่อปัญหาความต้องการที่มีอยู่
2. ศักยภาพของครู ผู้บริหาร นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคคลที่เกี่ยวข้องขาดการนำไปใช้ ไม่มีแผนงาน โครงการที่เกิดขึ้นจากโรงเรียนโดยตรง
3. การดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่ลงไปสู่โรงเรียนส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ดีและควรทำ แต่มีมากเกินไป ขาดการยอมรับจากครูและไม่สามารถปฏิบัติให้ได้ดีครบตามที่ต้องการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้ทำการศึกษาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท กรณีศึกษาโรงเรียนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปัจจัยด้านครูใหญ่พบว่า ครูใหญ่ไม่มีการวางแผนอย่างจริงจัง อย่างไม่ใกล้ที่สุด ครูใหญ่คิดวางแผนคือปีหน้า และมักจะเป็นแผนด้านการก่อสร้างอาคารเท่านั้น อาจเป็นเพราะครูใหญ่คิดว่าตนขาดอำนาจ และเครื่องมือที่จะทำให้แผนเกิดขึ้นจริง เพราะการตัดสินใจและทรัพยากรทั้งหมดมาจากอำเภอโดยตรง นอกจากนี้พบว่า ครูใหญ่ไม่ได้เตรียมให้ตนเองสามารถวางแผนงานจริงจังได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าสาเหตุที่ทำให้การจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา ยังไม่บรรลุจุดหมาย คือสภาพการปฏิบัติงานของครูใหญ่ที่ขาดการวางแผนที่ดี

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ประสิทธิภาพของการประถมศึกษา มิได้จำกัดอยู่ภายในระบบการศึกษาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์ของระบบการศึกษากับระบบอื่น ๆ ในสังคม โดยเฉพาะกับชุมชน ทั้งนี้เพราะโรงเรียนกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่แยกออกจากกันไม่ได้ จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โรงเรียนจะดำเนินงานไปตามลัทธิอย่างใดก็ตามโดยมิคำนึงถึงสถานการณ์ในท้องถิ่นที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะชีวิตของนักเรียน ย่อม

ผูกพันอยู่กับวัฒนธรรม พื้นเพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ปกครองนักเรียนอย่างซับซ้อน ฉะนั้น โรงเรียนที่ดีย่อมมาห้วิชาความรู้ ประสบการณ์ และทัศนคติที่ดีที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตในชุมชน ใต้ในอัตราที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526)

ในฐานะที่โรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนความเชื่อถือและความร่วมมือของประชาชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงควรเป็นบทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของโรงเรียน

สุวัฒน์ มุทเมธา (2524) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ ดังนี้

1. การศึกษาในโรงเรียนสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน เพราะโรงเรียนให้การศึกษาแก่นักเรียน ซึ่งมาจากชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ นักเรียนน่าสิ่งทีเรียนรู้อไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน นักเรียนต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น รวมทั้งพ่อ แม่ ผู้ปกครองของนักเรียนด้วย บุคคลในชุมชนก็จะดำรงชีวิตตามนักเรียนไปด้วย จึงถือว่าโรงเรียนให้การศึกษาโดยทางอ้อมแก่บุคคลในชุมชนนั่นเอง
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือให้ประชาชนยอมรับว่าสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญของชุมชน เป็นสิ่งที่มีค่าของทุกคน ช่วยทำให้การเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนดีขึ้น ดังนั้นประชาชนในชุมชนย่อมมีความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของโรงเรียน ยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือโรงเรียน อาจจะเป็นเงิน วัสดุ สิ่งของ แรงงาน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโรงเรียน
3. ทำให้ครูกับผู้บริหารนักเรียนและประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะโรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันดี แต่ถ้าโรงเรียนกับชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กัน จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น โรงเรียนและครูถูกกล่าวหาบ้าง ถูกตำหนิบ้าง
4. เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เป็ปัญหาต่อการศึกษา ในชุมชนแต่ละแห่งมักจะมีผู้ที่มีปัญหาไม่เข้าใจการศึกษา ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ไม่ให้ความร่วมมือทางโรงเรียน ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้
5. เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอน ตามความต้องการของชุมชน เพราะการเรียนการสอนของโรงเรียนต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน ต้องอาศัยความ

ร่วมมือสนับสนุนจากชุมชน

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2526) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ ของการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อรายงานให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับกิจการและข่าวสารของโรงเรียน
2. รับทราบข่าวสารการเคลื่อนไหวภายนอกเพื่อประโยชน์ของโรงเรียน
3. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจความสำคัญของการศึกษา และ เกิดความรู้สึกว่า เป็นหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องสนใจต่อการศึกษา
4. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแลจัดการศึกษาของโรงเรียน
5. ส่งเสริมชุมชนให้เข้ามามีบทบาท ในการวางเป้าหมายของการศึกษา และพัฒนาการเรียนการสอน
6. สร้างความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ให้เกิดขึ้น โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ประชาคม ศูนย์การ ศึกษาและวัฒนธรรม
7. เสนอความรู้ทางด้านความก้าวหน้าและความร่วมมือระหว่างโรงเรียน กับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม
8. เพื่อเป็นแนวทางการประเมินผลของการดำเนินงานของโรงเรียน จากชุมชน
9. แก้ไขข้อข้องใจ และที่ประชาชนเข้าใจโรงเรียนผิด ๆ ช่วยทำให้ ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ดี ด้วยความเชื่อถือและยกย่อง

บทบาทของโรงเรียนที่มีต่อชุมชน

โดยทั่วไปแล้วบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนนั้น มีหน้าที่หลักคือ ำให้การศึกษา แก่เยาวชน แต่ถ้าหากพิจารณาถึงบทบาทของโรงเรียนในฐานะที่โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของ ชุมชนแล้ว โรงเรียนจึงต้องมีบทบาทและหน้าที่ต่อชุมชนทั้งในด้านเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่ ชุมชนและเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนด้วยอีกด้านหนึ่ง ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนนั้น โรงเรียนควรมีบทบาทดังต่อไปนี้

1. นำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน โรงเรียนในฐานะเป็นสถาบันทาง การศึกษา ควรจะเป็นผู้นำความรู้ที่แปลกใหม่ และสามารถทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ดีขึ้นเข้าสู่ชุมชน โดยอาจจะทำได้โดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น นักเรียน สมาคมครูผู้ปกครอง

สมาคมศิษย์เก่า เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น การปรับปรุงวิธีการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น การศึกษาอาชีพใหม่ ๆ ของชุมชนจีน

2. เป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ใช้ เป็นแหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้าวิชาการและวิชาชีพ และถ้าหากจำเป็นโรงเรียนควรจัดเครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับให้ความรู้แก่ชุมชนไว้ด้วย

3. เป็นศูนย์พัฒนาชุมชน ในการพัฒนาชุมชนนั้น รัฐบาลไม่สามารถจะจัดหน่วยงานพัฒนาชุมชนให้ครบทุกตำบล หมู่บ้าน โรงเรียนซึ่งมีความพร้อมอยู่แล้วทั้งในด้านสถานที่และบุคลากร ควรจะทาหน้าที่เป็นศูนย์หรือผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ด้านการอาชีพ อนามัย การสหกรณ์ เป็นต้น

4. เป็นแหล่งส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม หน้าที่หนึ่งของโรงเรียนคือ การส่งเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรม ดังนั้นโรงเรียนจึงควรจะได้ดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่นี้ อาจจะโดยการอำนวยความสะดวก หรือเป็นตัวกลางในการรวบรวม ประกวดหรือจัดงานเกี่ยวกับประเพณีหรือวัฒนธรรมของชุมชนจีน

5. เป็นสถานฝึกอาชีพ เน้นเฉพาะงานอาชีพที่เห็นว่าเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่เพียงอย่างเดียว (กิติมา ปรีดีดิถลก, 2532)

บทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน

ชุมชนมีความสำคัญต่อโรงเรียนอย่างแยกไม่ออก เพราะโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน การจัดการเรียนการสอนจึงต้องให้เป็นไปตามความต้องการหรือสอดคล้องต่อความต้องการของชุมชน การพิจารณาบทบาทและความสำคัญของชุมชนต่อโรงเรียน นอกจากพิจารณาจากหน้าที่ต่าง ๆ ของชุมชนแล้ว ยังต้องพิจารณาจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในชุมชนนั้น ๆ ด้วย เพราะสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคม ต่างก็เป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ อยู่เป็นอันมาก ดังนั้นชุมชนจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนอย่างมากดังนี้

1. ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการกำหนดปรัชญา และจุดมุ่งหมายของโรงเรียน โดยการกำหนดให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

2. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตร

ชุมชนนั้น

3. ชุมชนมีบทบาทในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคน อันเป็นส่วนสำคัญของ
4. ชุมชนมีบทบาทในการที่จะช่วยโรงเรียนพัฒนา ปรับปรุงการจัด
สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
5. ชุมชนมีบทบาทในการช่วยอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรม
6. ชุมชนมีบทบาทที่จะช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ
7. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน ในฐานะที่ชุมชนเป็นที่ตั้ง
ของหน่วยงานองค์การ และสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งตั้งโรงเรียนเองด้วย
8. ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการควบคุมและสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียน
บทบาทและความสำคัญของชุมชนดังกล่าวข้างต้น มีความสำคัญ และ
จำเป็นยิ่งที่โรงเรียนจะต้องนำมาพิจารณาในการปฏิบัติหน้าที่ของโรงเรียน เพื่อความเจริญ
ก้าวหน้าของโรงเรียนและชุมชน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (อ้างถึงใน กิติมา
ปริศิตติโลก, 2532)

โรงเรียนกับชุมชนจึงต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ใน
ฐานะที่โรงเรียนเป็นสถาบันของสังคมในชุมชน โดยชุมชนเป็นเจ้าของโรงเรียน สภาพการ
อยู่ร่วมกันจึงต้องมีความกลมกลืนที่สามารถบูรณาการสภาพสังคมระหว่างบ้านและโรงเรียนให้
เป็นเนื้อเดียวกัน โดยเฉพาะในด้านเจตคติ ถ้ามีเจตคติที่ดีต่อกันก็จะส่งผลให้เกิดความ
เข้าใจ ความร่วมมือ และความสำเร็จในการดำเนินงาน นั่นคือเกิดผลที่ดีต่อตัวนักเรียน
และในทางตรงกันข้าม ถ้ามีเจตคติที่ไม่ดีต่อกันก็จะก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรค โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในด้านการดำเนินงานของโรงเรียนซึ่งจะเกิดผลในแง่ลบต่อตัวนักเรียน

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2526) ได้เสนอแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์กับ
ชุมชนไว้ดังนี้

1. การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน ตัวอย่างได้แก่
 - 1.1 เสนอรายงานให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของ
โรงเรียน
 - 1.2 ส่งเสริมประชาชนให้มีความเข้าใจถึงความสำคัญของการ
ศึกษา และให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องให้ความสนใจ และ
เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

1.3 สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาช่วยเหลือกิจการ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในด้านการเงิน วัสดุ แรงงาน และกำลังใจ

1.4 ส่งเสริมให้ครูกับผู้บริหาร มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น เพื่อเป็นผลดีต่อการเรียนการสอน

2. การนำชุมชนมาสู่โรงเรียน

2.1 การเชิญผู้บริหารของนักเรียน หรือประชาชนในชุมชนมาโรงเรียน ตัวอย่างได้แก่ การชุมนุมพิเศษนักเรียนใหม่ เชิญมาเพื่อปรึกษาหารือในการปรับปรุงโรงเรียน ถือว่าเป็นสถาบันทางการศึกษาของชุมชน หรือจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคีระหว่างผู้บริหาร เป็นต้น

2.2 การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียน ได้แก่ รายงานผลการเรียน รายงานความประพฤติ และรายงานเกี่ยวกับสุขภาพ

2.3 โรงเรียนให้ความช่วยเหลือชุมชน ตัวอย่างได้แก่ ช่วยพัฒนาชุมชน จัดให้มีการสอนหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ แก่ชุมชน จัดบริการข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น

2.4 โรงเรียนขอความช่วยเหลือ และขอความร่วมมือจากชุมชนในด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน ค่าปรึกษาหารือ และด้านวิชาการ

2.5 บริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารโรงเรียนในปัจจุบัน แต่เนื่องจากชุมชนไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน การจัดดำเนินงานบางอย่างอาจไม่สะดวกหรือคล่องตัว ทั้งนี้อาจเกิดจากสาเหตุนานาประการ

1. ปัญหาที่เกิดจากโรงเรียน ได้แก่

1.1 ระเบียบข้อบังคับของทางราชการบางประการเป็นอุปสรรคต่อการสนองความต้องการของชุมชน

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีน้อยกว่าที่ควร ซึ่ง เป็นผลเนื่องมาจากครูไม่มีโอกาสได้ไปคลุกคลีกับชุมชน โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและให้ทรัพยากรของโรงเรียน และโรงเรียนขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จะให้บริการแก่ชุมชน

1.3 ประชาชนในชุมชนขาดความศรัทธาในตัวครูและผู้บริหารเพราะครูและผู้บริหารวางตัวไม่เหมาะสม ใช้เวลาในราชการไปศึกษาต่อภาคค่ำ ขาดความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ

1.4 โรงเรียนขาดแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น เนื่องจากตั้งอยู่ในที่ห่างไกล ขาดบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ โรงเรียนขาดปัจจัยที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อชุมชน และไม่รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่

2. ปัญหาที่เกิดจากชุมชน ได้แก่

2.1 ประชาชนในชุมชนส่วนมากไม่เห็นคุณค่าของการศึกษา เนื่องจากประชาชนในชุมชนได้รับการศึกษาต่ำ ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2 ชุมชนเข้าใจว่า งานพัฒนาโรงเรียนเป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้น

2.3 สิ่งแวดล้อมของชุมชนรอบ ๆ โรงเรียนเสื่อมโทรม บางแห่งเป็นแหล่งมั่วสุมของอบายมุข มีโรงผู้ร้ายทุกชุมชนและมีปัญหาสืบเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมือง

2.4 ผู้บริหารระดับท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาเท่าที่ควร เป็นเหตุให้ไม่เข้าใจ และมองเห็นคุณค่าของการศึกษาน้อยไป ขาดการประชาสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารระดับท้องถิ่นและโรงเรียน

2.5 ความแตกต่างกันทางภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มน้อยประจำถิ่น เช่น ชาวนา และชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามา (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529)

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสนใจและทำการศึกษา ตัวอย่างได้แก่

สุบรรณ จันทร์ตู่มา (2518) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับงานบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคเหนือ พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติงานบริหารการศึกษาในทุก ๆ ด้านค่อนข้างมาก ยกเว้นงานในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนโรงเรียนปฏิบัติค่อนข้างน้อย ส่วนที่ปฏิบัติมากที่สุดและรองลงไปตามลำดับ ได้แก่ งานบุคลากร งานธุรการ งานวิชาการ และงานกิจกรรมนักเรียน

สนอง สุวรรณวงศ์ (2519) ได้ศึกษาวิจัยบทบาทและความต้องการของ

ชุมชนเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาประจำขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา พบว่า ประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 เห็นพ้องต้องกันว่าครูใหญ่โรงเรียนประจำบาลควรเป็นผู้ที่ คนในท้องถิ่นนับถือ และเป็นกันเองกับประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังต้องการครูใหญ่ที่ชำนาญ งาน มีความรู้เกี่ยวกับงานในหน้าที่เป็นอย่างดี และต้องการให้ครูในโรงเรียนไปรับการ อบรมเกี่ยวกับวิธีสอนและความรู้ใหม่อยู่เสมอ

วินิจฉัย มะลิสูวรรณ (2523) ได้ศึกษาบทวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่พึงปรารถนาในทัศนะของชุมชน ไทยพุทธ และไทยมุสลิม ในจังหวัด ยะลา พบว่า ชุมชนไทยพุทธและไทยมุสลิมต้องการผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสามารถทั่วไป สูงมากเป็นอันดับหนึ่งรองลงไปให้แก่ความสามารถในงานบริหารโรงเรียน โดยชุมชนไทย พุทธต้องการในระดับแรก ชุมชนไทยมุสลิมต้องการในระดับปานกลาง ส่วนความสามารถ พิเศษนั้น ทั้งชุมชนไทยพุทธและไทยมุสลิมต้องการในอันดับสุดท้ายและปานกลางตามลำดับ

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้ทำการ วิจัยและประเมินประสิทธิภาพของการประถมศึกษา พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอ อื่นที่มีอาชีพอำเภอเมือง มีความสัมพันธ์กับชุมชนสูงกว่าโรงเรียนที่ตั้งในอำเภอเมือง

จากรายงานการวิจัย เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ โรงเรียนประถมศึกษา สรุปได้ว่า โรงเรียนจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะการให้บริการแก่ชุมชนกับลักษณะการรับบริการจากชุมชน แต่ในทางปฏิบัติทั้งโรงเรียน และชุมชนยังปฏิบัติในด้านนี้ไม่มากเท่าที่ควร

2. ปัจจัยด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการจึงเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่ง เพราะผลการศึกษานักเรียนฝากไว้กับผู้บริหาร โรงเรียนเป็นสำคัญ

2.1 ความสำคัญ หน้าที่ คุณสมบัติ คุณลักษณะที่ดี และแบบของผู้นำ

บันลือ พดกษะวัน (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของครูใหญ่ไว้ดังนี้
ในโรงเรียนประถมศึกษานั้น ผู้บริหาร คือ ครูใหญ่แห่งโรงเรียนนั้น ๆ ครูใหญ่เป็นผู้นำของคณะครู เป็นผู้ที่มีความสำคัญเปรียบเสมือนกับต้นเรือ ที่จะนำเรือให้เดิน ไปถึงจุดหมายที่กำหนดไว้ ลูกเรือจะต้องปฏิบัติตามที่กัปตันมอบหมายอย่างถ้วนหน้า

การพันผ้าอุปสรรค เช่น คลื่นลม หินโสโครกต่าง ๆ ก็ขึ้นอยู่กับกลวิธีที่กัปตันจะวางแผนหลบหลีก เลือกทางเดินเรือให้รอดพ้นจากอันตรายน่าเรือไปยังจุดหมายให้ได้ ดังนี้ ครูใหญ่จึงเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นผู้กำหนดตาของโรงเรียนว่า จะเจริญก้าวหน้ามากน้อยหรือเสื่อมทรามเพียงใด ตำแหน่งครูใหญ่จึงจำเป็นต้องเลือกเฟ้นให้ได้บุคคลที่สามารถที่จะนำครูทำงานอำนวยความสะดวกให้การเรียนการสอนให้ได้ผลเป็นอย่างดีแก่เด็ก ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานต่าง ๆ ของโรงเรียนอีกมากเช่นกัน

วิทยุ สำนักร (2523) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งจะต้องกระทำในการบริหารถึง 8 ประการคือ

1. การบริหารบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งหมายถึงครู เจ้าหน้าที่และนักการภารโรง เพื่อให้เกิดความร่วมมือทุกฝ่าย
2. การปกครองและแนะแนวนักเรียน หรือการบริหารกิจการนักเรียน ตลอดจนติดต่อกับผู้ปกครองของนักเรียน
3. การบริหารงานวิชาการที่เกี่ยวกับหลักสูตร แบบเรียน หนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการสอน การบริหารการสอน เพื่อก่อให้เกิดการสอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด
4. การบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน
5. การจัดระบบบริหารโรงเรียน กำหนดอำนาจหน้าที่ และแผนภูมิของโรงเรียน (Organization chart) เพื่อให้โรงเรียนเป็นหน่วยงานที่มีระเบียบแบบแผนรวมเป็นองค์การที่ดี

6. การจัดการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ บริเวณ และพัสดุ ครุภัณฑ์
 7. การบริหารงานธุรการ หรืองานเสมียน (clerkal work) เอกสารต่าง ๆ การเงิน และงานบริการต่าง ๆ ของโรงเรียน
 8. การประเมินผลงาน ซึ่งต้องทำเป็นระยะ ต่อเนื่องกันไม่ขาดสาย
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ได้กำหนดมาตรฐานกำหนดตำแหน่งตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู สำหรับตำแหน่ง ครูใหญ่ดังนี้

1. ตำแหน่งครูใหญ่

1.1 หน้าที่และความรับผิดชอบ

บริหารงานในฐานะหัวหน้าสถานศึกษา ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในระดับไม่สูงนัก และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

1.2 ลักษณะงานที่ปฏิบัติ

- 1.2.1 วางแผนการปฏิบัติงาน
 - 1.2.2 กำหนดวิธีดำเนินงาน และติดตามผลด้านวิชาการ
ธุรการ ปกครอง และกิจกรรม
 - 1.2.3 ควบคุมดูแลการเรียนการสอน การวัดผลการศึกษา
ให้เป็นไปตามหลักสูตร
 - 1.2.4 จัดหารายการสอน โครงการสอน คู่มือประกอบการ
เรียนการสอน วัสดุ อุปกรณ์การศึกษา
 - 1.2.5 ควบคุมดูแลบริเวณอาคารสถานที่และงานด้านการเงิน
พัสดุ ครุภัณฑ์ งานทะเบียนเอกสารให้เป็นไปตามระเบียบ
 - 1.2.6 ติดตามแก้ปัญหาและนิเทศและบังคับบัญชาครู อาจารย์
นักเรียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่อื่นให้สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องครบถ้วน
 - 1.2.7 ควบคุมดูแลปกครองมอบหมายงานให้เหมาะสมกับ
ความรู้ความสามารถ
 - 1.2.8 ดูแลสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของนักเรียน ครู
อาจารย์ และเจ้าหน้าที่อื่น
 - 1.2.9 สร้างเสริมความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชน
ในท้องถิ่น
 - 1.2.10 จัดให้มีกิจกรรม มีการประเมินผลงานเพื่อปรับปรุง
การเรียนการสอนและพัฒนาโรงเรียนให้ก้าวหน้า
 - 1.2.11 ปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
- ## 1.3 ความรู้ความสามารถที่ต้องการ
- 1.3.1 มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะงานที่ปฏิบัติ
 - 1.3.2 มีความรู้ ความเข้าใจ กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ
ระเบียบ แบบแผนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน
 - 1.3.3 มีความรู้ทั่วๆไปเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
และมีความเข้าใจนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

1.3.4 มีความเข้าใจนโยบายและแผนงานของกรม

กระทรวงเจ้าสังกัด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527)

จากความสำเร็จและหน้าที่ความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับโรงเรียน ผู้บริหารควรจะต้องมีคุณสมบัติและคุณลักษณะที่ดี มีความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ระบุคุณสมบัติและคุณลักษณะของผู้บริหารไว้ในเอกสารโครงการอบรมผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. ความรู้

- มีความรู้ในหลักการบริหารและกระบวนการบริหาร ตลอดทั้งเทคนิคการบริหารต่าง ๆ
- มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน พร้อมทั้งจะดำเนินงานด้วยความสำนึกและเต็มใจ

2. ความสามารถ

- มีความสามารถในการวางแผนบริหารโรงเรียนให้สอดคล้องกับงานและกระบวนการบริหาร
- มีความสามารถในการกำกับติดตามและนิเทศ ตลอดทั้งประเมินผลงานของโรงเรียนได้
- สามารถดำเนินการบริหาร จนยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้มีในตัวนักเรียน ตลอดทั้งนักเรียนมีสุขภาพอนามัยดี

3. คุณธรรมและคุณลักษณะที่ดี

- บริหารโดยยึดระบบคุณธรรม
- มีความเป็นผู้นำที่น่าเชื่อถือ
- บริหารด้วยเมตตากรุณา
- มีความอดุสาหะ พยายามปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายหลักของการประถมศึกษา
- บริหารด้วยศักดิ์ศรีของผู้บริหาร และด้วยความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ

สรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ คุณธรรม และคุณลักษณะที่ดี

ภาวะผู้นำเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร มีความสำคัญต่อการบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะสามารถดำเนินงานลุล่วงไปด้วยความราบรื่น ความสามารถและลักษณะของผู้นำมีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประสิทธิผลและประสิทธิภาพขององค์กร ดังนั้นผลงานของโรงเรียนจึงเป็นผลสะท้อนมาจากการใช้ภาวะผู้นำของครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ สุรวัช ศรีวัช (2532) ได้กล่าวถึงแบบของผู้นำไว้ 3 แบบ แต่ละแบบมีทั้งจุดเด่นและจุดด้อยที่มีผลต่อการดำเนินงานในโรงเรียน ดังนี้

1. ผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้บริหารจะปรึกษาหารือเพื่อฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ร่วมงาน อันเป็นแนวทางให้เกิดความร่วมมือร่วมใจจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การบริหารแบบประชาธิปไตยมีจุดเด่นจุดด้อยดังนี้

จุดเด่น	จุดด้อย
1. การตัดสินใจโดยคณะบุคคลมีโอกาสพลาดน้อย	1. ลำช้า งานเร่งด่วนอาจไม่ทันการณ์
2. ทุกคนมีโอกาสใช้ความรู้และความสามารถอย่างเต็มที่	2. ผู้ร่วมงานอาจจะใช้สิทธิเสรีภาพมากเกินไปขอบเขต
3. ผู้ร่วมงานมีความสามัคคีกลมเกลียวในการทำงาน	3. ผู้ร่วมงานบางคนปรับตัวเข้ากับผู้อื่นไม่ได้

2. ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย ผู้นำมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงมาก ยึดตนเองเป็นใหญ่ ไม่มีการปรึกษา หรือไม่ชอบให้มีการคัดค้านหรือซักถาม "ตัดสินใจเพียงลำพัง" การบริหารแบบนี้มีจุดเด่นและจุดด้อย ดังนี้

จุดเด่น	จุดด้อย
1. ทาได้รวดเร็วและประหยัด	1. ผิดพลาดได้ง่าย
2. ถ้าผู้บริหารซื่อสัตย์และยุติธรรม จะทำให้โรงเรียนก้าวหน้าและรวดเร็ว	2. ถ้าผู้บริหารขาดความคิดริเริ่ม ทำให้งานล่าช้า
3. ยุติข้อขัดแย้งได้รวดเร็ว	3. ผู้ร่วมงานต้องรับคำสั่งอย่างเดียว
4. ถ้าผู้ร่วมงานศรัทธา งานก็จะสำเร็จ	4. ถ้าผู้ร่วมงานขาดศรัทธา งานจะหยุดชะงัก

3. ผู้นำแบบเสรีนิยม ผู้นำปล่อยให้อิสระแก่ผู้ร่วมงานอย่างเต็มที่ ผู้ร่วมงานมีเสรีในการวินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ ตามอัธยาศัย การบริหารแบบนี้มีจุดเด่นและจุดด้อย ดังนี้

จุดเด่น	จุดด้อย
1. ไม่ต้องมีผู้บริหาร งานก็สามารถดำเนินไปได้	1. ไม่มีผู้รับผิดชอบงานอย่างแท้จริง
2. ถ้าผู้ร่วมงานมีความรู้และความรับผิดชอบงานก็จะสำเร็จ	2. ถ้าผู้ร่วมงานขาดความรู้ และความรับผิดชอบงานจะล้มเหลว
3. ผู้บังคับสามารถบังคับงานได้ตามใจชอบ	3. เป้าหมายการทำงานไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละคน

2.2 การใช้เวลาในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา

แอปเปลบาม และรอร์ส (Appelbaum and Rohrs, 1981) ได้ให้ข้อคิด
ในเรื่องการใช้เวลาในการทำงานไว้ดังนี้

1. ผู้ที่มีการวางแผนการใช้เวลามักจะเป็นคนที่พร้อมจะรับเหตุการณ์
ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ดี การวางแผนจะต้องมีการทบทวนแก้ไขอย่างต่อเนื่อง
อยู่เสมอ แผนอาจยืดหยุ่นได้บ้าง เพราะจะทำให้เราสามารถปรับระบบการทำงานในอนาคต
ได้ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น
2. คนส่วนมากมีงานที่จะต้องทำหลายอย่าง แต่ไม่มีเวลา ดังนั้นการ
บริหารเวลาเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้เราบรรลุความปรารถนาได้
3. ในขณะที่มีเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ เข้ามาช่วยคนงานในการเพิ่ม
ผลผลิต ทำให้เวลาในการทำงานของคนงานลดน้อยลง แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้บริหารกลับ
ต้องการเวลาในการทำงานมากขึ้น เพื่อวางแผนและควบคุมงานสำเร็จไปด้วยดี
4. ผู้บริหารส่วนมากมักไม่มีการกำหนดรูปแบบในการทำงานแต่ละวันเอา
ไว้ เช่นเดียวกับเวลาและงานต่าง ๆ ก็ไม่ได้จัดระบบไว้เช่นกัน ดังนั้นการจัดระบบทั้งงาน
และเวลาให้สอดคล้องกันเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของผู้บริหาร
5. ก่อนที่นักบริหารจะไปบริการผู้อื่น เขาจะต้องรู้จักบริหารตนเอง
เสียก่อน รู้จักวิธีการทำงานเสร็จเร็วขึ้น รู้จักลำดับความสำคัญของการทำงานและงาน
อื่น ๆ

การใช้เวลาในการบริหารงานของผู้บริหารจึงเป็นสิ่งสำคัญ ผู้บริหารจะ
ต้องเริ่มทำงานที่สำคัญที่สุดก่อนให้เสร็จทันเวลาที่กำหนดไว้ แล้วจึงเริ่มทำงานอื่น ๆ ตาม
ลำดับความสำคัญ การทำเช่นนี้จะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน วิธีการบริหาร
ดังกล่าวจะเป็นการจัดระเบียบวินัยให้แก่ตนเอง ทำให้ผู้บริหารรู้จักใช้เวลาอย่างมีคุณค่า
มากที่สุด

เวนนิกา Veninga (อ้างถึงใน วิชฤทธิ์ เพ็ชรเมือง, 2532) ได้ให้
ข้อคิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุให้การปฏิบัติงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์

1. ทำสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน (Wastec effort)
หรือมีการตัดสินใจที่ไม่ดี ไม่รู้จักมอบหมายให้ผู้อื่นทำ วิธีแก้ปัญหาดังกล่าวนี้นี้ทำได้โดย
ผู้บริหารจะต้องคิดว่า ถ้าไม่ทำงานนี้แล้วจะเกิดอะไรขึ้น ถ้าไม่เกิดผลอะไรก็ไม่ต้องทำหรือ

อาจคิดต่อไปว่า ใครเหมาะสมที่จะทำงานนี้ เพื่อสงวนเวลาไว้ให้กับงานที่คิดว่าสำคัญและต้องทำงานให้ครบทุกขั้นตอน

2. การประชุมที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ (Unproductive Meeting) เกิดจากที่ขณะประชุมไม่มีสมาธิ หรือมีการประชุมนานเกินไป มีการประชุมหลายแห่ง จาก การที่ประชุมบ่อยเกินไปทำให้ไม่ตั้งใจประชุม วิธีการแก้ไขคือ ผู้บริหารจะต้องรู้จักปฏิเสธ งานบางอย่างที่ควรปฏิเสธ และต้องตัดสินใจว่างานนั้นควรทำหรือไม่ควรทำ

3. การเกิดวิกฤติการณ์ที่ไม่คาดฝัน (Crisis Orientation) เพราะ การทำงานมักเกิดปัญหาที่ไม่คาดล่วงหน้าเสมอ เป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องแก้วิกฤติการณ์ เหล่านั้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับผู้บริหารที่ไม่ชอบวางแผน ไม่มีวัตถุประสงค์ในการทำงาน มัก จะใช้วิธีแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าเป็นอย่าง ๆ ไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง วิธีแก้ไขก็คือต้อง มีการวางแผนในการปฏิบัติงาน เพราะถ้ามีการวางแผนในการปฏิบัติงานอย่างดีแล้ว เหตุการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ นั้นอาจจะไม่เกิดขึ้นก็ได้

ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารที่เหมือน ๆ กันคือ เวลาที่มีน้อยแต่ต้อง ทำงานมาก ผู้บริหารอาจแก้ไขโดยมีแนวทางในการบริหารเวลา เช่น ต้องจัดลำดับความ สำคัญของงาน มีการวางแผนการปฏิบัติที่ดี มีการมอบหมายงานที่ดีและใช้เวลาในการทำงาน อย่างเต็มที่ในแต่ละวันประกันพรั่ง

การใช้เวลาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การใช้เวลาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารตามภารกิจ ซึ่งสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้ซึ่งมี 6 ด้านด้วยกันคือ ด้านวิชาการ ด้าน บุคลากร ด้านธุรการและการเงิน ด้านกิจการนักเรียน ด้านอาคารสถานที่ และด้านความ สัมพันธ์กับชุมชน

2. การใช้เวลาในการจัดการบริหารงานโดยทั่ว ๆ ไป เป็นการ ใช้ เวลาตามการบริหารงาน ด้านการวางแผน การควบคุม กำกับ ติดตาม และการประเมินผล การไปประชุม และอื่น ๆ ได้แก่ การไปติดต่อราชการ การอ่านหนังสือพิมพ์ การต้อนรับผู้มา เยี่ยมโรงเรียน เป็นต้น (วิษุทธิ์ เพ็ชรเมือง, 2532)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอแนะ การใช้เวลาในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนว่า ตามหลักการแล้วการใช้เวลาในการ บริหารจะสอดคล้องกับลำดับความสำคัญของงานทั้ง 6 งาน หมายความว่าถ้างานใดมีความ

สำคัญเป็นอันดับแรก ก็จะต้องใช้เวลาในการบริหารมาก งานใดมีความสำคัญเป็นอันดับรองลงไป ก็ต้องใช้เวลาในการบริหารน้อยลงตามลำดับ ในเวลาทำการสัปดาห์ละ 35 ชั่วโมงนั้น ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาควรรีใช้เวลาในการบริหารงานแต่ละงานตามขนาดของโรงเรียน ดังนี้

ตารางที่ 1 การใช้เวลาในการบริหารงานแต่ละงานตามขนาดของโรงเรียน

ขนาดโรงเรียน	การใช้เวลาทำงานในรอบสัปดาห์เป็นชั่วโมง-ร้อยละ					
	ขนาดใหญ่		ขนาดกลาง		ขนาดเล็ก	
	ชั่วโมง	ร้อยละ	ชั่วโมง	ร้อยละ	ชั่วโมง	ร้อยละ
งานบริหารโรงเรียน						
1. วิชาการ	12	34.29	12	34.29	13	37.14
2. กิจการนักเรียน	6	17.14	6	17.14	6	17.14
3. บุคลากร	6	17.14	6	17.14	5	14.29
4. ชุรการและการเงิน	5	14.29	5	14.29	4	11.23
5. อาคารสถานที่	4	11.43	3	8.57	3	8.57
6. ความสัมพันธ์กับชุมชน	2	5.71	3	8.57	4	11.43
รวม	35	100	35	100	35	100

โอวารด์ (Ovard, 1966) ได้ศึกษาการใช้เวลาของอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนที่รัฐโอเรกอน โดยให้ผู้บริหารและอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนแสดงความคิดเห็นถึงการใช้เวลาของผู้บริหารและการใช้เวลาของอาจารย์ใหญ่ตามความเป็นจริง พบว่า จากความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ใหญ่เห็นว่า งานด้านการสอนเป็นงานที่มีความสำคัญมากที่สุด แต่ความเป็นจริงนั้นทั้งผู้บริหารโรงเรียนและอาจารย์ใหญ่มักจะใช้เวลาในการสอนน้อยมาก ส่วนใหญ่จะใช้เวลาไปในงานด้านธุรการมากกว่างานวิชาการ

ดังนั้นสรุปได้ว่า การใช้เวลาในการปฏิบัติงานของครูใหญ่มีผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน นั่นคือมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์และสุขภาพอนามัยที่ดีของนักเรียน การที่ครูใหญ่ใช้เวลาอยู่นอกโรงเรียนมากเกินไปจนความจำเป็นและการใช้เวลาในการปฏิบัติงานในด้านอื่นมากกว่างานในภารกิจหลัก ได้แก่ งานวิชาการ ทำให้คุณภาพของโรงเรียนด้อยลง เพราะบุคลากรในโรงเรียนขาดการนิเทศ การกำกับดูแล ให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 หลักในการบริหารโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอแนวคิดและหลักในการบริหารโรงเรียนไว้ดังนี้

1. "โรงเรียน" เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยปฏิบัติและผลการจัดการศึกษาเป็นเช่นใดนั้น เกิดขึ้นที่โรงเรียน
2. "ภารกิจหลัก" ของโรงเรียน คือ การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นั่นคือคุณภาพที่พึงประสงค์ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์และความมีสุขภาพอนามัยที่ดี
3. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการประถมศึกษา มีหลายอย่าง เช่น ระบบการบริหาร ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ฯลฯ แต่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด
4. การบริหารโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จย่อมต้องอาศัยความรู้ความสามารถ คุณลักษณะที่ดี และคุณธรรมของผู้บริหาร
5. ประสิทธิภาพในการบริหารก็คือ ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน จนบรรลุ

จุดหมายที่กำหนดไว้

6. การบริหารโรงเรียนจะบรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายทางหลักสูตรได้ดีนั้น ย่อมต้องอาศัยงานบริหารทั้ง 6 งานประกอบกัน โดยมีงานวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญที่สุด
7. การบริหารทั้ง 6 งานของผู้บริหารย่อมต้องอาศัยกระบวนการในการบริหารอย่างน้อย 4 ขั้นตอนคือ
 1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน
 2. วางแผน
 3. ดำเนินการตามแผน (การกำกับติดตามและนิเทศ ฯลฯ)
 4. ประเมินผล
8. การบริหารโรงเรียนจะดำเนินไปได้ดียิ่งขึ้น ถ้าครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน ได้ใช้แนวทางและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ประกอบกัน เช่น การบริหารโรงเรียนที่มุ่งประโยชน์ต่อนักเรียนเป็นสำคัญ การทำให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหาร การตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมีระบบ การมีภาวะผู้นำที่ดี ฯลฯ
9. ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องมีความชำนาญ หรือทักษะพื้นฐาน 3 ด้าน คือ ด้านทักษะเทคนิควิธี ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านความคิดรวบยอดของหน่วยงาน จากแนวคิดหลักในการบริหารโรงเรียนดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยด้านครูใหญ่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา ครูใหญ่จะต้องใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ การบริหารโรงเรียนจะบรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายทางหลักการได้ดีนั้น ย่อมต้องอาศัยงานบริหารทั้ง 6 งาน โดยมีงานวิชาการเป็นงานหลัก

2.4 งานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เป็นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบต่อการกิจทั้งหมด ทั้งปวงของโรงเรียน และเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการจัดการประถมศึกษา เนื่องจากโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่นำหลักสูตรไปใช้ และดำเนินงานต่าง ๆ ให้นักเรียนมีคุณลักษณะตรงตามจุดหมายของหลักสูตร เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาในระดับนี้ ซึ่งงานการนี้ ผู้บริหารโรงเรียนมีขอบข่ายงานที่จะต้องปฏิบัติมากมายหลายด้านด้วยกัน ทั้งงานของกรมเจ้าสังกัดเองและที่หน่วยงานอื่นๆ ขอความร่วมมือ

มาในฐานะที่โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีอยู่แพร่หลายและใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด
สำหรับงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามที่สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดนั้น มีอยู่ 6 งานคือ

1. งานวิชาการ ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวกับหลักสูตร และการเรียนการสอน เช่น การจัดโปรแกรมการเรียนการสอน โครงการสอน การจัดตารางสอน การนิเทศการสอน สื่อการสอน การประเมินผลการเรียน เป็นต้น
2. งานบุคลากร คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับครู คนงานภารโรง ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนบุคลากร การบริหาร การใช้ การดำรงรักษาพัฒนา ตลอดจนการพ้นจากงาน
3. งานธุรการและการเงิน คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานสารบรรณ สลิตี ข้อมูล ทะเบียน การเงิน การงบประมาณ การจัดซื้อ จัดจ้าง งานสารบรรณ หมายถึง งานเกี่ยวกับเอกสาร เริ่มตั้งแต่การจัดทำ การรับ การส่ง การเก็บรักษา การยืม และทำลาย
4. งานกิจการนักเรียน คือ งานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนทั้งหมด ยกเว้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน เช่น การจัดทำเขตบริการ การเกณฑ์เด็กเข้าเรียน การทำสำมะโนนักเรียน การบริการด้านสุขภาพอนามัย บริการอาหารกลางวัน การแนะแนว การแก้ปัญหาเด็กขาดเรียนและการจัดกิจกรรมนักเรียน เพื่อให้การเรียนในหลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น กิจกรรมทัศนศึกษา กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมกีฬา เป็นต้น
5. งานอาคารสถานที่ คือ กิจกรรมเกี่ยวกับการวางแผนกำหนดความต้องการด้านอาคารเรียน อาคารประกอบ การใช้ การดูแลรักษา ซ่อมแซม ตลอดจนการตกแต่งสถานที่และบริเวณโรงเรียน
6. งานความสัมพันธ์กับชุมชน คือ กิจกรรมเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น กิจกรรมคณะกรรมการศึกษาการประชาสัมพันธ์โรงเรียน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การให้บริการแก่ชุมชน การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2525)

2.5 การบริหารงานด้านวิชาการและการนิเทศภายใน

ความสำคัญของงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียน ส่วนการบริหารบุคลากรที่ดี งานธุรการที่ดีเป็นเพียงส่วนประกอบที่เป็นปัจจัยส่งเสริมงานวิชาการให้มีคุณภาพ และอำนวยความสะดวกแก่การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนจะดีหรือเลวขึ้นกับงานวิชาการของโรงเรียน จุดมุ่งหมายของงานวิชาการอยู่ที่การสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ ำที่มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณสมบัติที่ต้องการ งานวิชาการจึงมีโซ่อยู่กับนักเรียนอ่านออกเขียนได้ ทำเลขได้ เท่านั้น แต่จะต้องสามารถปรับตัวทันสมัย มีความรู้ มีความขยันหมั่นเพียร มีความรู้ประกอบอาชีพตามอัธยาศัย และมีความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย งานวิชาการจึงเน้นงานที่สร้างความมั่นคงในอาชีพ และความสำเร็งานชีวิตของพลเมืองแต่ละคน และโดยส่วนรวม จึงเป็นงานที่รับผิดชอบต่อคุณภาพของพลเมืองและความมั่นคงของประเทศด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์, 2531)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการว่าประกอบด้วย

1. การนำหลักสูตรไปใช้
2. การจัดการเรียนการสอน
3. การจัดวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
4. การส่งเสริมการสอน
5. การวัดและประเมินผล
6. การดำเนินงานเกี่ยวกับห้องสมุด
7. การนิเทศการศึกษา
8. การวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงาน
9. การประชุมอบรมทางวิชาการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้เสนอแนะงานวิชาการที่ควรจัดทำในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และการวางแผนของโรงเรียน
2. จัดหาและส่งเสริมการใช้สื่อการเรียน

3. การวางแผนการสอน
4. การจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน
5. การนิเทศการสอน
6. ห้องสมุด
7. การวัดและประเมินผล
8. พัฒนาการสอนวิชาทักษะ
9. พัฒนาการสอนประสบการณ์ชีวิต
10. พัฒนาการสอนวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย
11. พัฒนาการสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ
12. พัฒนาการสอนกลุ่มพิเศษ
13. การสอนซ่อมเสริม
14. การใช้ทรัพยากรของชุมชนเพื่อการเรียนการสอน
15. การรายงานผลการเรียน

จากขอบข่ายงานด้านวิชาการดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการบริหาร วิชาการเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง เป็นกิจกรรมที่ช่วยทำให้ผล การศึกษามีคุณภาพมากที่สุด ไม่ว่ากิจกรรมใดที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอน หรือ ทำให้ การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

กระบวนการบริหารเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงาน ดังนั้นการบริหาร งานวิชาการจะต้องอาศัยกระบวนการจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการบริหารงานวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์ (2531) ได้กล่าวถึงกระบวนการ บริหารงานว่ามีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผนทางวิชาการ โรงเรียนจำเป็นต้องวางแผนงานในการ ปฏิบัติงานวิชาการ จัดระบบงาน กำหนดวิธีการ จัดบุคลากรในการปฏิบัติงาน จัดทำโครงการ และแผนปฏิบัติงาน เพื่อให้ดำเนินไปตามเป้าหมายของแผนงานและโครงการ การวางแผน งานจำเป็นต้องระดมสรรพกำลังในโรงเรียน ได้แก่ คณะครู ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนงาน และโครงการ

2. การติดตามผลการปฏิบัติงานตามแผนงานและโครงการ ครูใหญ่ควร จัดให้มีปฏิทินปฏิบัติงานของโรงเรียน เพื่อติดตามงานให้รู้ว่า เมื่อใดจะทำอะไร ใครเป็นคน

ทำ เช่น การกำหนดงานเปิดภาคเรียน การออกข้อสอบ การวัดผล การประชุม การอบรม ครู เป็นต้น ปฏิทินงานจึงเป็นการติดตามและควบคุมงานให้ดำเนินไปตามแผนงาน

3. การประเมินผล เป็นการประเมินระบบงานหรือแผนงานที่วางไว้ การประเมินผลจะต้องประเมินเป็นระยะ ๆ และเมื่อโครงการหรือแผนงานเสร็จสิ้น เพื่อดูว่าได้ผลตามเป้าหมายหรือต่ำกว่าเป้าหมาย จะได้หาทางปรับปรุงงานต่อไป

การนิเทศภายใน

ปัจจุบันสภาพสิ่งแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย วัสดุสื่อคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างได้แก่ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เนื้อหา วิธีการสอน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการศึกษา ถ้าครูไม่มีความสนใจใฝ่หาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมอยู่เสมอ ก็อาจทำให้ประสิทธิภาพการสอนต่ำลง การนิเทศการศึกษาจึงมีความจำเป็นและมีบทบาทอันสำคัญที่จะแนะนำกระตุ้นให้ครูมีความตื่นตัวให้ทันต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้ครูรู้ถึงกลวิธีการสอน และยังทำให้ผู้บริหารได้รู้สภาพการเรียนการสอนว่าเป็นอย่างไร โรงเรียนหรือครูต้องการอะไรและมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร จะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมงานด้านวิชาการให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

อุทัย ธรรมเดโช (2531) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหารในการนิเทศการศึกษา ได้แก่

1. วางแผนในการนิเทศ
2. ปฏิบัติตามแผนการนิเทศ
3. ประเมินผลแผนการนิเทศ

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532) ได้ยกตัวอย่างวิธีการนิเทศที่นิยมใช้กันทั่วไป ได้แก่

1. การเยี่ยมชั้นเรียน ในขณะที่ครูกำลังสอนจะทำให้เห็นสถานที่เป็นจริงตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่ครูประสบเพื่อร่วมมือกับครูหาทางปรับปรุงแก้ไขให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. การพบปะเป็นรายบุคคลกับครู เพื่อให้คำปรึกษาหารือ การนิเทศครูเป็นรายบุคคลนี้จะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการยอมรับนับถือของครู

3. การสาธิตการสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครูได้เห็นตัวอย่างที่ดีและถูกต้องเกี่ยวกับวิธีการสอนวิชาต่าง ๆ

4. การประชุมกลุ่ม

จากรายงานการสัมมนาผลการวิจัย โครงการวิจัยและวางแผน เพื่อพัฒนาการศึกษา ปี 2525 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525) ซึ่งเป็นผลการวิจัยของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้และภาคกลาง ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้คุณภาพการศึกษาต่ำคือ

1. ผู้บริหารไม่สนใจที่จะบริหารงานวิชาการอย่างจริงจัง
2. ผู้บริหารขาดการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ
3. ครูไม่เข้าใจและใช้เทคนิคการวัดผลตามหลักสูตรให้ถูกต้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบันด้านครูใหญ่ พบว่า

1. ครูใหญ่มีทักษะและความสามารถทางวิชาการไม่พอ ทักษะที่ครูใหญ่ทุกคนมีน้อย คือ การให้คำแนะนำในทางวิชาการแก่ครูน้อย การจัดวางตัวครูให้เหมาะสมกับชั้นเรียนที่ครูจะต้องเป็นครูประจำชั้น ครูใหญ่ไม่รู้จักนักเรียนดีพอจึงไม่อาจจะเนความรู้ความสามารถทางการเรียนของนักเรียนโดยรวมได้ ไม่ติดตามผลการเรียนและการประเมินผลปฏิบัติงานวิชาการย่อยหย่อน และให้ความสำคัญแก่งานเอกสารธุรการเป็นอันดับต้น

2. ครูใหญ่ไม่ได้ควบคุมการปฏิบัติงานของครูอย่างจริงจัง การติดตามส่วนใหญ่มักเป็นไปเพียงเพื่อให้ได้ไว้ว่าไม่ผิดระเบียบเท่านั้น

3. ในด้านความรับผิดชอบของครูใหญ่ มีการเลือกลักษณะงานที่น่าสนใจและมีผลประโยชน์ตอบแทน เช่น สนใจภารกิจนอกโรงเรียนมากกว่าภารกิจในโรงเรียน นอกจากนี้มีหลักในการปฏิบัติงานมุ่งแต่จะให้บรรลุจุดประสงค์เฉพาะหน้า นั่นคือทำให้เด็กสอบผ่านไปในแต่ละชั้น โดยเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยไม่สนใจคุณภาพของนักเรียน

ในด้านการนิเทศภายใน ซึ่งเป็นภารกิจของผู้บริหารที่สำคัญ ในการควบคุมติดตามการปฏิบัติการสอนของครู แต่ผลการวิจัยของนักการศึกษาหลายท่านพบว่า ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติการกิจด้านนี้มากนัก

จาเนียร ภูนาส (2520) ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการนิเทศการศึกษาของ

ครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ผลปรากฏว่าครูใหญ่แสดงพฤติกรรมด้านหลักสูตรและการสอน และด้านสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนใน "ระดับค่อนข้างน้อย"

ส่วนพฤติกรรมด้านการบริหารงานบุคคล การจัดอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ และด้านการประเมินผลอยู่ใน "ระดับค่อนข้างมาก" ทั้งนี้ครูใหญ่มีเวลาในการนิเทศน้อย เพราะต้องทำงานบริหารอื่น ๆ

ชลอ จันทรกุล (2525) ได้ดำเนินการวิจัยบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดตรัง ผลปรากฏว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดตรัง มีบทบาทในการนิเทศการศึกษาด้านหลักสูตรและการสอน ด้านการจัดและการพัฒนาบุคลากร ด้านการจัดอุปกรณ์การสอน ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และด้านการประเมินผลอยู่ใน "ระดับปานกลาง"

2. สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการนิเทศการศึกษา ได้แก่

- (ก) การขาดเงินงบประมาณ
- (ข) ครูขาดความรับผิดชอบ
- (ค) ผู้บริหารขาดความรู้

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ครูใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะในด้านการบริหารงานด้านวิชาการ การบริหารงานตามภารกิจของโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้บริหารมุ่งเน้นการบริหารงานด้านอื่นมากกว่างานวิชาการที่เป็นภารกิจหลักของโรงเรียนให้ความสำคัญกับการนิเทศไม่มากนัก

2.6 กระบวนการบริหารงาน

สมพงษ์ เกษมสิน (2523) ได้สรุปกระบวนการบริหารตามทักษะของบุคคลดังกล่าว และได้สรุปกระบวนการบริหารตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop Strategies) ในการวางแผน โดยจำแนกแผนออกเป็นโครงการ (Program) การกำหนดงบประมาณ (Budget) และแนวปฏิบัติ (Procedure) ตลอดจน

จะต้องตื่นตัวปรับปรุงนโยบาย (Policy) ให้สอดคล้องและทันกับเหตุการณ์อยู่เสมอหรือกล่าวโดยสรุปก็คือ เป็นการเตรียมการขั้นแรกในการที่จะปฏิบัติงานนั่นเอง

2. การจัดองค์การ (Organize) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการที่จัดโครงสร้างขององค์การ (Organization Structure) การสร้างขอบเขตของงานและความสัมพันธ์ของงานต่าง ๆ (Delineate relationships) การกำหนดตำแหน่งหน้าที่ (Create position description) ตลอดจนการกำหนดคุณสมบัติที่ต้องการตำแหน่งนั้น ๆ กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานขั้นนี้เป็นการจัดงานให้ประสานสอดคล้องเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. การจัดเจ้าหน้าที่ (Staff) เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเลือกสรร (Select) ปรูหมนิเทศ (Orientation) การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนาบุคคล (Personnel development) เพื่อให้บุคคลที่ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มีความรู้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีอยู่ ซึ่งอาจจะสรุปกระบวนการขั้นนี้ได้ว่าเป็นการเลือกสรรบุคคลเพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งที่กำหนดไว้

4. การอำนวยการ (Direct) การบริหารงานขั้นนี้เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ (Decision making) การมอบหมายหน้าที่การงาน (Delegation) การจูงใจ (Motivation) การประสานงาน (Co-ordination) การจัดให้มีส่วนร่วม (Participation) ในการปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้าให้แก่องค์การ

5. การควบคุม (Control) ในการควบคุมงานนั้นจะต้องกำหนดระบบการรายงาน (Establish reporting system) พัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน (Develop performance standard) การวัดผลงาน (Measurement result) การดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่อง (correct) ทั้งนี้เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ความมุ่งหมายที่สำคัญของการควบคุมงานก็คือ ต้องการให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเพื่อต้องการให้การปฏิบัติงานได้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบตามที่กำหนดไว้ในแผนทั้งการติดตามผลการปฏิบัติงานด้วย

จากกระบวนการบริหารงานดังกล่าว จะพบว่าลำดับขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุดและจะมีผลกระทบถึงขั้นตอนอื่น ๆ ได้แก่ ขั้นตอนการวางแผนเพราะแผนเป็นหน้าที่หลัก ข้อมูลฐานที่สำคัญ และการวางแผนเป็นการเลือกแนวทางปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุ

วัตถุประสงค์ โดยอาศัยระเบียบแบบแผน ชี้อ้างอิงที่วางไว้จะช่วยทำงานดำเนินไปตรงตามจุดมุ่งหมายรวดเร็วประหยัดและมีประสิทธิภาพ

พรศรี ทองสมจิต (2518) ได้วิจัยพบว่า ครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมทางด้านการวางแผนใน "ระดับน้อย" พฤติกรรมการวางแผนที่ปฏิบัติ คือ วางแผนอย่างอิสระ หรืออาจใช้โครงการต่าง ๆ ของโรงเรียน หรือร่วมมือกับคณะกรรมการวางแผนโครงการในโรงเรียน

วิมล มณีจันทร์ (2520) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำกับความพอใจในการทำงานของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคเหนือ พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูมีส่วนสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมผู้นำด้านสัมพันธภาพ (เน้นด้านคนทำงาน) และด้านกิจสัมพันธ์ (เน้นด้านงาน) อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีสหสัมพันธ์กับด้านกิจสัมพันธ์สูงกว่าด้านสัมพันธภาพ และในโรงเรียนที่ครูใหญ่มีพฤติกรรมด้านสัมพันธภาพสูงกว่าด้านกิจสัมพันธ์ ครูมีความพึงพอใจในการทำงานสูง

นอกจากนี้จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2534) ในปัจจัยด้านครูใหญ่พบว่า ครูใหญ่ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าผลงาน เป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาความดีความชอบของครูน้อย โดยไม่ใช้ความสามารถในการสอนของครูเป็นเกณฑ์สำคัญ สำหรับการพิจารณาความดีความชอบ วิธีการเช่นนี้ส่งผลมากต่อกำลังใจในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะการสอนของครู

คง โพธิ์บัณฑิต (2519) ได้ศึกษางานบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสรุปผลได้ว่า

1. อานาใจในการบริหารทุกประเภทขึ้นตรงต่อครูใหญ่ด้านการจัดระบบบริหารหน่วยงานภายในโรงเรียน ยังไม่เป็นแบบแผนที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความพอใจส่วนตัว เป็นใหญ่ในการบริหารงานของโรงเรียน จิตตามระบบสายการบังคับบัญชาเป็นหลักมากกว่า แม้จะมีการประยุกต์หลักวิชาการบริหารไปขึ้นอยู่กับบ้างก็มีส่วนน้อย

2. กลุ่มผู้บริหารและนักวิชาการยอมรับว่า ได้ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับน้อย แต่ได้ปฏิบัติงานด้านวิชาการ งานบริหารบุคคล งานกิจการนักเรียน และงานธุรการอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกันทั้ง 2 กลุ่ม

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2520) ได้ศึกษาความเข้าใจในการบริหารโรงเรียนของครูใหญ่ระดับประถมศึกษาพบว่า

1. ครูใหญ่ส่วนมากจะใช้การประชุมเพื่อวางโครงการของโรงเรียน และโครงการของโรงเรียนมักจะเป็นปีเดียว
2. ครูใหญ่ส่วนมากประชุมครูเพื่อแจ้งข้อราชการ ครูใหญ่ผู้ดีสูงจะจัดการประชุมครูเพื่อวางแผนและโครงการมากกว่าครูใหญ่ที่มีวุฒิต่ำ
3. ครูใหญ่ส่วนมากจะวินิจฉัยสั่งการโดยใช้วิธีการประชุมครู
4. การมอบหมายงาน ครูใหญ่ผู้ดีสูงจะใช้วิธีมอบหมายงานโครงการวางแผนร่วมกับครูมากกว่าครูใหญ่ที่มีวุฒิต่ำ
5. การพิจารณาความดีความชอบของครู ครูใหญ่ที่มีวุฒิบริบูรณ์ใช้การสังเกตการทำงานของครู ครูใหญ่ผู้ดีต่ำใช้วิธีจดบันทึกการทำงานของครูและใช้ความรับผิดชอบและความสามารถของครูในการสอนเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา
6. การสร้างขวัญของครูในโรงเรียน ส่วนใหญ่ใช้วิธีร่วมกันตัดสินใจบรรยายและการแก้ปัญหาของโรงเรียน ให้โอกาสแก่ครูแสดงความคิดเห็นพอสมควร
7. การนิเทศการสอน ใช้วิธีประชุมครูเพื่อศึกษาเนื้อหาและวิธีสอนการจัดชั้นเรียนใช้วิธีพิจารณาความสามารถของครู
8. การติดต่อกับภายนอก ครูใหญ่ผู้ดีต่ำจะติดต่อกับผู้ปกครองได้ดีกว่าครูใหญ่ผู้ดีสูงและใช้วิธีการเยี่ยมผู้ปกครองที่บ้าน

2.7 ปัญหาในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

ในการบริหารงานหากผู้บริหารประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานย่อมลดลง จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการบริหารงานของผู้บริหาร พบว่ามีปัญหาด้านต่าง ๆ ดังนี้

- รุ่ง แก้วแดง และคณะ (2527) และปรีชา คัมภีร์ปรกรณี และคณะ (2527) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีสาเหตุจาก
 1. วุฒิ เนื่องจากการแต่งตั้งในระบบเดิมไม่ได้มีการอบรมก่อนเข้าสู่ตำแหน่ง จึงพบว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจำนวนมากไม่ได้ผ่านการอบรมการบริหารการศึกษาโดยเฉพาะ
 2. ความสามารถด้านการนิเทศ ช่วยเหลือ แนะนำ ยังมีน้อย ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาบางคนจึงเป็นผู้นำด้านวิชาการยังไม่ค่อยดีและไม่สามารถนิเทศครูได้

3. ความรู้ความสามารถด้านการเงินของผู้บริหารโรงเรียนยังไม่พอที่จะดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้ศึกษาสถานภาพเกี่ยวกับการใช้เวลาในการปฏิบัติงาน วิธีปฏิบัติ และลักษณะงานที่ปฏิบัติ ปรากฏว่ามีปัญหาที่สามารถประมวลสรุปได้ดังนี้

1. การปฏิบัติงาน

1.1 ครูใหญ่มีเวลาไม่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานในโรงเรียน ซึ่งอาจเนื่องมาจาก

- มีกิจกรรมอื่นที่เป็นหน้าที่โดยตรง เช่น ไปราชการ
- มีงานที่ได้รับมอบหมายพิเศษ เช่น เป็นกรรมการบริหาร

กลุ่มโรงเรียน

จึงทำให้การกำกับ ดูแล ให้ครูปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ อันจะเป็นผลให้คุณภาพของโรงเรียนลดลงได้

1.2 ครูใหญ่ขาดคุณสมบัติในการปฏิบัติงาน เช่น

- ขาดทักษะและความสามารถทางวิชาการ
- ไม่ได้รับการศึกษาอบรมด้านการบริหารโรงเรียน จึงปฏิบัติงาน

งานเท่าที่เคยเห็นครูใหญ่คนก่อน ๆ ปฏิบัติ

- ขาดการวางแผนและการบริหารงานอย่างเป็นระบบและ

จริงจัง

1.3 ครูใหญ่ไม่ได้ติดตามควบคุมการปฏิบัติงานของครู ส่วนใหญ่จะติดตามเฉพาะการให้ปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย มากกว่า

1.4 ครูใหญ่จะเลือกลักษณะงานที่น่าสนใจและมีประโยชน์ตอบแทน และเลือกปฏิบัติงานที่เห็นผลเร็วและชัดเจน แต่กระบวนการสร้างคุณภาพการศึกษาใช้เวลายาวนาน จึงได้รับความสนใจน้อย

2. ความสัมพันธ์ของครูใหญ่กับบุคคลอื่น

2.1 ครูใหญ่ขาดความสัมพันธ์กับครู ชาวบ้าน และนักเรียน

2.2 ครูใหญ่ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าผลงาน เป็นเกณฑ์ในการ

พิจารณาความดีความชอบของครู

3. ้วย ประสบการณ์ และวุฒิ ยังไม่เหมาะสม
4. การจัดการตรงตำแหน่งในแต่ละโรงเรียนแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร ดังนั้นปัจจัยด้านครูใหญ่และการบริหารโรงเรียนจึงมีผลต่อคุณภาพของโรงเรียนซึ่งส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

3. ปัจจัยด้านครู

3.1 บทบาทและความสำคัญของครู

วิชาชีพครูได้รับการยกย่องเป็นวิชาชีพชั้นสูง ครูในฐานะที่เป็นบุคลากรหลักของอาชีพครู จึงมีฐานะเป็นสมาชิกของวิชาชีพชั้นสูงที่มีบทบาทสำคัญต่อวิชาชีพ ต่อนักเรียน และต่อสังคม สกว สุทธิเลิศอรุณ (2526) ได้กล่าวถึง บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของครูไว้ในหนังสือปรัชญาและคุณธรรม สำหรับครูว่า ครูควรมีบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบดังนี้

1. บทบาทของครูที่มีต่อนักเรียน
 - 1.1 รับผิดชอบการสอนในวิชาและชั้นเรียนที่ได้รับมอบหมาย จัดเตรียมการสอน ทบทวนที่การสอน จัดหาหรือทำอุปกรณ์การสอน วัดและประเมินผลการเรียนการสอน จัดทำสมุดบัญชีเรียกชื่อและงานธุรการที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 รับผิดชอบการอบรมแก่เรียน และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
 - 1.3 ดูแลเรื่องสุขภาพและอนามัยของนักเรียน
 - 1.4 เป็นที่ปรึกษาและให้บริการแนะแนวแก่โรงเรียน
2. บทบาทของครูต่อเพื่อนครู
 - 2.1 รักษาความลับของเพื่อนครู
 - 2.2 ช่วยเหลือภาระงานของเพื่อนครู
 - 2.3 ให้คำแนะนำ ความรู้ใหม่ ๆ และแหล่งวิชาการให้แก่เพื่อนครู
 - 2.4 ช่วยทำหน้าที่แทนเพื่อนครู เมื่อจำเป็น
3. บทบาทของครูที่มีต่อครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่
 - 3.1 ให้ความเคารพต่อครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่นฐานะผู้บังคับบัญชา
 - 3.2 ปฏิบัติตามคำสั่งของครูใหญ่หรือผู้บริหาร

3.3 สนับสนุนนโยบายการบริหารงานของครูใหญ่ หรือผู้บริหารโดย
สุจริตใจ

4. บทบาทของครูที่มีต่อโรงเรียน

4.1 ช่วยพัฒนาโรงเรียน

4.2 ช่วยสร้างและรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

4.3 ช่วยงานธุรการและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน

5. บทบาทของครูที่มีต่อชุมชน

5.1 สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

5.2 ให้บริการแนะนำด้านวิชาการแก่ชุมชน

5.3 ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนตามที่ชุมชนต้องการ

จากบทบาทและลักษณะครูดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ครูมีบทบาทหน้าที่
และความรับผิดชอบต่อตัวนักเรียน เพื่อนครู ครูใหญ่ โรงเรียน และชุมชน

จากบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูดังกล่าวสรุปได้ว่า ครูมีความ
สำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน และพัฒนาประเทศชาติเป็นอย่างมาก ดังที่ ชีรยุทธ
เสถียร ฌ อยุรยา ได้สรุปความสำคัญของครูไว้ในเอกสารการสอน ชุดวิชาวรรณกรรม
ประถมศึกษา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2523) ดังนี้

1. ครูเป็นผู้พัฒนาคน พัฒนาทั้งด้านความรู้ ความสามารถที่จะเป็น
ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตต่อไปได้ พัฒนาจิตใจให้เป็นผู้มีจิตสูง รู้จักผิดชอบชั่วดี คิดและ
ปฏิบัติแต่ในสิ่งดีงาม พัฒนาจริยธรรม และความประพฤติให้เป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมประจำใจ
2. ครูเป็นผู้ชี้แนะทางความคิดให้แก่ศิษย์ ำให้ศิษย์ได้รู้จักคิด เลือกตัดสินใจ
แก้ปัญหาด้วยเหตุผล ตลอดจนการเข้าใจตนเองอันจะนำไปสู่การปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น
3. ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป ทั้งในด้าน การประพฤติ
ปฏิบัติและความคิดความอ่าน
4. ครูเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินการศึกษา อันเป็นเครื่องมือสำคัญ
ในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า
5. ครูเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมเสถียรภาพของประเทศในด้าน
สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองให้มั่นคง เพราะสามารถถ่ายทอด ความรู้
ความเข้าใจ ปกป้องค่านิยม เจตคติ ตลอดจนความสำนึกทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

และการปกครองให้แก่เด็กและประชาชนได้มากที่สุด

6. ครูเป็นผู้ช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนที่ตนทำงานอยู่ให้เจริญขึ้นได้
เนื่องจากรู้สภาพและปัญหาของท้องถิ่นดีกว่าข้าราชการฝ่ายอื่น ๆ

3.2 คุณสมบัติและคุณลักษณะของครูประถมศึกษาที่ดี

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2524) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูประถมศึกษาที่ดีว่า

1. ครูที่ดี จะต้องมีความเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู กล่าวคือ รักและยึดอาชีพในการอบรมสั่งสอนแก่ผู้เรียนทุกวิถีทาง
 2. ครูที่ดี ควรจะมีฐานความรู้ในวิชาครู เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาครูและวิชาสามัญเป็นพื้นฐาน
 3. ครูที่ดี จะต้องมีความบุคลิกภาพดี ประกอบด้วย รูปร่าง หน้าตา การแต่งกาย น้ำเสียงเป็นที่น่าเลื่อมใสของศิษย์และผู้ปกครองในชุมชน
 4. ครูที่ดี ควรจะเป็นผู้ที่มีอารมณ์ขัน ร่าเริง และสุขภาพ สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนได้ดี
 5. ครูที่ดี จะต้องมีความมนุษยสัมพันธ์ดี รู้จักใจของเพื่อนมนุษย์ ผู้เรียน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและตามลัทธิได้
 6. ครูที่ดี จะต้องประกอบด้วยความเมตตา เห็นใจ เข้าใจ ให้ความยุติธรรมต่อศิษย์ผู้เรียนโดยคิดเสมอว่า ศิษย์เป็นญาติพี่น้องของตน
 7. ครูที่ดี จะต้องมีความอดทน ทั้งประพฤติเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์
 8. ครูที่ดี ควรจะเป็นผู้ที่มีเขวามัน ปฏิภาณ สามารถแก้ไขปัญหามานการสอนและการอบรมสั่งสอนศิษย์
 9. ครูที่ดี จะต้องเป็นผู้ยอมรับฟังข้อคิด คำวิจารณ์ของผู้อื่น และมีน้ำใจเป็นประชาธิปไตย
 10. ครูที่ดี จะต้องเป็นผู้รักความก้าวหน้าในอาชีพ หมั่นศึกษาหาความรู้ เข้ารับการอบรมในวิธีการที่จะช่วยขยายประสิทธิภาพของศิษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น
 11. ครูที่ดี จะต้องเป็นผู้มีศิลปะในการสร้างความบันเทิง เล่านิทาน ซึ่ง เป็นเครื่องมือประกอบการที่จะนำข้ออบรมสั่งสอนศิษย์ให้ดี
- ส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของครูนั้น คือผู้จัดประสบการณ์ให้แก่ศิษย์ ผู้วินิจฉัย

และแก้ไขผลการเรียนของศิษย์ให้ดีขึ้น ผู้เปลี่ยนแปลงวิธีการที่เร่งให้ศิษย์เรียนรู้ได้เร็วขึ้น ผู้แนะช่องทางการแก้ปัญหา ผู้ที่ค้นคว้าและช่างของในวิชาการ นอกจากนี้ครูควรทำหน้าที่ผู้นำที่ดีของนักเรียน ตลอดจนหาการแนะแนวต่าง ๆ ได้อีกด้วย

เจเลียว บุรีภักดี และคณะ (2520) ได้วิจัยเรื่อง "ลักษณะของครูที่ดี" ครอบคลุมตัวอย่าง 6 กลุ่ม ประกอบด้วย ครูอาจารย์ ผู้บริหารการศึกษา พระ ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนทั้งสิ้น 7,762 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความสำคัญของครูอยู่ที่บทบาทการสอน และการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ครูที่ชอบมากที่สุดมีลักษณะดังนี้คือ ตั้งใจสอน เข้าใจและเป็นกันเองกับเด็ก มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มีความเมตตา ร่าเริงแจ่มใส ซื่อสัตย์ และเสียสละ และถ้าเรียงลำดับความสำคัญและความจำเป็นจากมากไปหาน้อยของลักษณะครูที่ดี จะได้ดังนี้

1. ด้านคุณธรรมและความประพฤติ
2. ด้านการอบรม-แนะแนว-ปกครอง
3. ด้านการสอน
4. ด้านมนุษยสัมพันธ์
5. ด้านบุคลิกลักษณะ
6. ด้านสุขภาพกายและจิต
7. ด้านวิชาการ

จาเนียร น้อยท่าช้าง (2521) ได้วิจัยเรื่อง "ครูดีในทัศนะของเด็ก" ครอบคลุมตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาในเขตการศึกษา 5 ทุกจังหวัด จำนวน 2,418 คน ได้ผลการวิจัยในส่วนที่เป็นความประพฤติของครู สรุปได้ดังนี้

1. ไม่เห็นด้วยกับการที่ครูจะไปเที่ยวพักผ่อนในสถานเริงรมย์ต่าง ๆ
2. ไม่อยากให้ครูดื่มสุรา เล่นการพนัน ไม่ว่าจะไปที่สโมสรข้าราชการหรือสถานที่ทั่วไป
3. ครูควรประพฤติตัวดีกว่าข้าราชการอาชีพอื่น ๆ เช่น ทหาร ตำรวจ
4. ครูควรประพฤติตัวเรียบร้อย
5. ครูควรเป็นกันเองกับเด็ก
6. ครูควรรู้วัฒนธรรม แต่ไม่ต้องเคร่งครัดมากนัก

วารี ธีระจิตร (2526) ได้กล่าวถึง เกณฑ์มาตรฐานของครูที่ดีว่าจะต้อง

ประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการคือ

1. ความรู้ ครูต้องมีความรู้ทั้งด้านวิชาการและด้านวิชาชีพ
2. ประสบการณ์และทักษะการสอน ครูต้องมีความสามารถในการสอน รู้จักพลิกแพลงการสอนให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและสภาพสังคม
3. หน้าที่และงานครู (Job Discription) แบ่งออกเป็น 3 หน้าที่คือ
 - 3.1 ด้านวิชาการ หรืองานเกี่ยวกับการสอน
 - 3.2 งานด้านการปกครอง หรืองานเกี่ยวกับตัวนักเรียน
 - 3.3 งานด้านธุรการ และงานอื่น ๆ ที่ต้องปฏิบัติ
4. ครูต้องมีอุดมคติ ต้องประกอบด้วย อุดมคติของครู วิญญาณครู คุณธรรมของครู และจริยธรรมของครู

จรรยาบรรณและวินัยครูตามระเบียบประเพณีครู พ.ศ. 2526

ครูมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย สังคม และอารมณ์ ตลอดจนอบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม อันดีงาม งานครูเป็นงานที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นอาชีพชั้นสูง และครูที่ดีก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นบุรุษนิยบุคคล ดังนั้นเพื่อให้ครูปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม ครูสภาจึงได้มีระเบียบครูสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2526 เพื่อให้ครูได้ถือปฏิบัติ ดังนี้

1. เลือมาใส่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ
2. ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่หมิ่นศาสนาอื่น
3. ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานไม่ได้
4. รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ขึ้นชื่อว่า เป็นผู้ประพฤติชั่ว ห้ามประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติและชื่อเสียงของครู
5. ถือปฏิบัติตามระเบียบและแบบขนบธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา

6. ถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่ปิดป้องและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ

7. ให้เกียรติแก่ผู้อื่นทางวิชาการ โดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็นผลงานของตน และไม่นับถือบังใช้แรงงานหรือผลงานของผู้อื่นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

8. ประพฤติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเอง หรือผู้อื่นโดยมิชอบ

9. สุภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รักษาความลับของศิษย์ ของผู้ร่วมงาน และของสถานศึกษา ศุภสุภา (อ้างถึงใน วิทยาลัยครุนครราชสีมา, 2531)

ในเรื่องการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของครูโรงเรียนประถมศึกษา พรศ. พานิชวงศ์ (2531) ได้ศึกษาการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามการรับรู้ของตนเอง พบว่า

1. พฤติกรรมที่ครูรับรู้ว่าคุณปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2 อันดับแรก ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้โดยไม่ปิดบังอำพราง และการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งงานหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมาย และพฤติกรรมที่ครูรับรู้ว่าคุณไม่ได้ปฏิบัติตามจรรยาบรรณในระดับมากที่สุด 2 อันดับแรก คือ การเล่นแชร์ และการเกี่ยวข้องกับสลากกินรวบ (ซึ่งเท่ากัน) การลงเวลาปฏิบัติงานไม่ตรงตามความเป็นจริง

2. สาเหตุของการไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณ คือ ขาดความรู้ ความเข้าใจผิด ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดขวัญและกำลังใจ ความบกพร่องของผู้บังคับบัญชาและของครูเอง ปริมาณงานมากเกินไป โอกาสเปิดช่องล่อใจ จำเป็นและจำใจต้องทำ จงใจกระทำผิด และไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติตามจรรยาบรรณบางข้อ

3.3 งานานหน้าที่ครูประจำชั้น

สำหรับครูที่ทำหน้าที่เป็นครูประจำชั้น จะต้องมีภาระหน้าที่นอกเหนือไปจากการทำหน้าที่สอนประจำวิชา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2524) ได้กำหนดลักษณะงานของครูประจำชั้น ดังนี้

1. สอนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมง
2. สั่งสอน-อบรม ความรู้สามัญหรือวิชาชีพต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3. ทำบันทึกการสอนและเตรียมอุปกรณ์การสอนโดยสม่ำเสมอ
4. ร่วมมือกับหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าหมวด จัดทำโครงการสอน แผนการสอน

ให้สมบูรณ์

5. ดำเนินการวัดผลการศึกษาให้ถูกต้องตามระเบียบการวัดผล
6. เสียสละเวลาในการสอนซ่อมเสริม-ทบทวน ตลอดจนทำงานเพิ่มเติม เพื่อให้การเรียนการสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7. ร่วมมือกับครูอื่น ๆ จัดกิจกรรมที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมการเรียนของนักเรียน

8. ปกครอง-ควบคุมชั้นเรียน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย หากทางป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

9. ตรวจงานนักเรียน แก้ไขข้อผิดพลาดโดยสม่ำเสมอ

10. เข้าสอน-ออกจากห้องสอนตามกำหนดเวลา

11. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

12. พยายามพัฒนาตนเองด้วยการหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

13. เอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอนนักเรียน ไม่ทิ้งห้องเรียนขณะสอน ไม่หยุดราชการโดยไม่มีเหตุจำเป็น

14. วางตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งและหน้าที่ครู พยายามปรับปรุงบุคลิกภาพพฤติกรรมของตนเอง ให้เป็นแบบฉบับที่ดีของนักเรียน

15. อบรมศีลธรรมจรรยา มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย และแก้ไขข้อบกพร่องด้านความประพฤติของนักเรียน ควบคู่ไปกับการสอนเนื้อหาวิชา

16. เป็นที่ปรึกษา-แนะนำในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แก่นักเรียน

17. ทำหน้าที่แนะนำแนวการศึกษา-อาชีพ-ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน

18. ปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย อย่างเต็มความสามารถ

19. เสนอความคิดริเริ่ม เสนอแนะปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

ต่อผู้บังคับบัญชา

20. ทำงานธุรการเกี่ยวกับบัญชีเรียกชื่อ สมุดประจำชั้น สมุดรายงาน ฯลฯ

21. ตรวจตราดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียนในชั้น พร้อมทั้งคอยให้

คำแนะนำในเรื่องที่เห็นว่าควรแก้ไข

22. ศึกษาเกี่ยวกับตัวเด็กในห้อง ช่วยแก้ปัญหาให้เด็กเป็นราย ๆ ไป ในด้านปัญหาต่าง ๆ พร้อมทั้งพยายามติดต่อ เยี่ยมเยียนผู้ปกครองตามสมควร โดยเฉพาะเด็กที่มีปัญหา

23. ดูแลและรับผิดชอบนักเรียนในห้องของตน ขณะที่อยู่โรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การมา-กลับ การเล่น การรับประทานอาหาร ความสะดวกของร่างกาย และเสื้อผ้า ฯลฯ

24. รับผิดชอบในวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ภายในห้องที่เรียน ไม่ปล่อยให้เด็กนักเรียนกระทำกราด ๆ อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของโรงเรียนได้

จากงานดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ครูประถมศึกษาที่มีภาระหน้าที่หลายอย่าง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์ (2531) ได้รวบรวมงานต่าง ๆ ที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติเข้าเป็นหมวดหมู่ เป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. งานสอนและงานบริหารชั้นเรียน เป็นงานที่ครูต้องใช้ความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะจัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียนและบริหารชั้นเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ที่ "คิดเป็น ทาเป็น และแก้ปัญหาเป็น" ได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา

2. งานกิจกรรมและบริการนักเรียน เป็นงานที่ครูจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ที่จะช่วยในการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญามากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ที่เด็กได้รับจากการเรียนการสอนในห้องเรียน รวมถึงงานบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของเด็ก ตลอดจนการปลูกฝังให้เด็กเป็นผู้มีความรับผิดชอบ และมีระเบียบวินัยด้วย

3. งานแนะแนว เป็นงานที่ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา คอยแนะแนวทางการเรียน การเลือกเรียนต่อ การทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ หรือเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำเพื่อหาทางแก้ไขเมื่อโรงเรียนประสบปัญหาต่าง ๆ

4. งานธุรการ เป็นงานที่แม้จะไม่ใช่งานทางวิชาการหรือเป็นงานที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยตรง แต่ก็ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนมากที่สุดเท่าที่ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสม่ำเสมอในการมาเรียนของนักเรียน ความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนและอื่น ๆ

5. งานพัฒนาสังคม เป็นงานอีกด้านหนึ่งซึ่งครูประถมศึกษาส่วนมาก รับผิดชอบอย่างยิ่งครูที่อยู่ในชนบทมักมีบทบาทในการเข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน หรือเป็นผู้นำใน ชุมชน

6. งานพัฒนาตนเอง เป็นงานที่จะช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงาน ของครู เพราะการค้นคว้าหาความรู้ทำให้ครูเป็นผู้มีความรู้กว้างทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์

3.4 พฤติกรรมการสอนและลักษณะการสอนที่ดี

กิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในสถาบันการศึกษาทุกระดับ คือ การสอน เนื่องจากพฤติกรรมการสอนเป็นการปฏิบัติการสอนโดยส่วนรวม และเป็นการกระทำของครูที่ เกิดขึ้นในชั้นเรียน ในระหว่างการเรียนการสอน พฤติกรรมการสอนจึงมีความสำคัญหลาย ประการ เพราะพฤติกรรมการสอนเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน พฤติกรรมการเรียนที่ดีหรือไม่ดีจึงขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนของครูเป็นสำคัญ

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2531) ได้สรุปไว้ว่า พฤติกรรมการสอน ของครูประถมศึกษาที่หลักสูตรต้องการ ได้แก่ (1) ศึกษาหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรให้ เข้าใจอย่างถ่องแท้ (2) เตรียมการสอนอย่างดีทุกครั้งก่อนทำการสอน (3) จัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ (4) วัสดุการสอนอย่าง เหมาะสมและประเมินผลการสอนทุกขั้นตอน (5) ครูและนักเรียนมีส่วนร่วม และมีปฏิสัมพันธ์ ในการจัดกิจกรรมโดยตลอด (6) ครูจัดสถานการณ์การเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการ เรียนรู้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร และสามารถนำไปใช้ได้จริง และเห็นว่ากิจกรรมการ เรียนการสอนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ (1) มีลักษณะเป็นไปเพื่อพัฒนาความเจริญในทุกด้านให้แก่ ผู้เรียน (2) ควรเข้าให้ผู้เรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน (3) ฝึกฝนวิธีการ แสวงหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง (4) ให้ออกโอกาสและเห็นความสำคัญของ นักเรียนทุกคนในชั้นเรียน (5) มีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง

จากงานวิจัยของศูนย์พัฒนาการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย ทบวง- มหาวิทยาลัย (2529) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในห้องเรียนพบว่า พฤติกรรมของครูและ พฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาชั้นต้นว่า พฤติกรรมการสอนที่ดีของครูส่งผล ให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนในทางที่พึงปรารถนา แม้เมื่อควบคุมอิทธิพลของสภาพแวดล้อม อื่น ๆ แล้ว ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมครูและพฤติกรรมนักเรียนก็ยังคงอยู่เช่นเดิม แสดงว่า

ครูมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้นพฤติกรรมการเรียนที่ไม่เหมาะสม อาทิ เช่น นักเรียนขาดความสนใจในขณะที่ครูกำลังสอน นักเรียนไม่ต้องการแสดงออก ส่วนหนึ่งมักเป็นผลมาจากพฤติกรรมการสอนของครูที่ไม่เหมาะสมด้วย

นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู ที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาทิ พันธ์ หันนาคินทร์ (2524) มีความเห็นว่าพฤติกรรมการสอนหรือวิธีการสอนของครูนั้นมีความสำคัญยิ่งกว่าเนื้อหาหรือความรู้ที่ต้องสอนจริงเสียอีก ทั้งนี้เพราะครูต้องรู้จักใช้วิธีการสอนที่ดีและมีพฤติกรรมการสอนที่เหมาะสม จึงจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในอันที่จะส่งเสริมให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงด้วย พยุงศักดิ์ สนเทศ (2531) ได้แสดงความคิดเห็นว่าพฤติกรรมการสอนที่เหมาะสม เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ดีและสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ รักใคร่และศรัทธาในตัวครู อันจะเป็นผลทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก็จะดีตามไปด้วย

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการสอนของครูที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งจะส่งผลถึงคุณภาพของการศึกษาในระดับโรงเรียน ดังที่ ภิญญา สาคร (2522) กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และครูเป็นผู้ที่ทำแผนการศึกษาแห่งชาติดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างได้ผล ไม่ว่าจะรัชฎาการศึกษา หลักสูตรและประมวลการสอนจะเขียนไว้ดีเลิศเพียงใด หากครูผู้สอนขาดความรู้ความสามารถ และมีพฤติกรรมการสอนที่ไม่เหมาะสมแล้ว ก็เป็นการยากที่จะดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งก็ย่อมจะมีผลทำให้การศึกษาต้องคุณภาพลงด้วย

ชูศักดิ์ แสนบุญญา (2534) ได้กล่าวถึงปัญหาในการเรียนการสอนที่ครูคนเดียวรับผิดชอบทุกวิชาในชั้น สรุปได้ดังนี้

1. สอนได้ไม่เต็มเวลา เพราะต้องสอนหลายวิชา เกิดความเมื่อยล้า และเพื่อหนายในการจัดกิจกรรมต่างๆ จึงสั่งงานให้นักเรียนทำลักรุ่น่งทำงานหรือนั่งหลับ กิติ บางครั้งตลอดวันนักเรียนได้เรียนเพียงคณิตศาสตร์และภาษาไทย

2. ไม่สอนทุกวิชา เมื่อครูไม่ถนัดทุกวิชาจึงสอนวิชาหลัก ๆ เช่น คณิตศาสตร์และภาษาไทย ส่วนวิชาอื่น ๆ เช่น กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงาน

พื้นฐานอาชีพ. จะปล่อยให้ให้นักเรียนทำงานมาส่ง มีใจจัดกิจกรรมให้มีการวางแผน การวิเคราะห์ การอธิบายเป็นผลทำให้นักเรียนขาดทักษะที่จำเป็น ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

3. ครูลำบากในการเตรียมการสอน เพราะต้องศึกษาทุกกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งมีเนื้อหาแตกต่างกัน เป็นเหตุให้ครูไม่เตรียมการสอน เคยชินอย่างไรก็สอนไปตามนั้น ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน

4. นักเรียนจะเบื่อหน่ายต่อการเรียน ถ้าครูไม่มีเทคนิคการสอนหรือไม่มีความรู้

ชาญชัย ศรีไสยเพชร (2525) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการสอนที่ดีดังนี้

1. ต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงมากที่สุด ด้วยการให้นักเรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง
2. ต้องมีจุดประสงค์ของบทเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผล การสอน
3. ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนประสบการณ์เดิมของเด็กมากกว่าที่จะเอาหลักสูตรเป็นเกณฑ์
4. ต้องมีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่า การสอนได้ผลตรงตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่วางไว้
5. ต้องมีการเตรียมการสอนอย่างดี การเตรียมการสอนนับว่าเป็นเทคนิค การสอนอย่างหนึ่ง เพื่อที่ครูจะได้ทราบว่าจะสอนอย่างไร ใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง
6. ต้องมีสื่อการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้นักเรียนสนใจและเข้าใจ บทเรียน เช่น แผนภูมิ รูปภาพของจริง หุ่นจำลอง และวัสดุทัศนอุปกรณ์อื่น ๆ
7. ต้องส่งเสริมให้นักเรียนทำงานเป็นหมู่คณะ โดยมีการปรึกษาหารือ แบ่งงานกันทำ
8. ต้องมุ่งให้เกิดได้ทั้งความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดี พร้อมทั้งจะประพฤติตนเป็นคนดี
9. ต้องมีกิจกรรมให้นักเรียนทำ เพื่อสร้างความสนใจของนักเรียนและช่วยให้นักเรียนสนุกสนานกับการเรียน
10. ต้องใช้วิธีสอนหลาย ๆ แบบปนกัน ไม่มีวิธีสอนเพียงแบบใดแบบหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตามควรจะเป็นวิธีสอนที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก

11. ต้องส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะเน้นการสอนจึงไม่ใช่ว่าการบังคับทำให้เด็กต้องทำ แต่เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีระเบียบวินัยด้วยตนเอง
 12. ต้องมีการจูงใจ หรือมีเครื่องล่อใจ เช่น การให้รางวัล การชมเชย การทำโทษ การติเตียน การให้คะแนน สิ่งเหล่านี้จะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจและตั้งใจขยันหมั่นเพียรในการเรียนยิ่งขึ้น
 13. ต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดหาเหตุผลความเป็นมาของสิ่งที่เรียน
 14. ต้องสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ ทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อมและอารมณ์ของเด็ก
 15. ต้องส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น
 16. ควรสอนให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสมากที่สุด โดยเฉพาะประสาทสัมผัสทั้ง 5
 17. สอนตามกฎแห่งการเรียนรู้ โดยจัดบทเรียนให้เหมาะสมกับวัยความสามารถและประสบการณ์เดิมของเด็ก
 18. ต้องส่งเสริมให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเองตามแนวทางวิทยาศาสตร์
 19. ต้องสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของเด็กไม่ใช่ว่าการกตัญญูหรือบีบบังคับให้เด็กเรียน
 20. ต้องมีการเร้าความสนใจก่อนทำการสอนเสมอ
- สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ได้มีผู้เสนอแนวคิดและหลักการเพื่อสนับสนุนให้การเรียนการสอนบังเกิดประสิทธิภาพ ในลักษณะต่าง ๆ อาทิเช่น
- กิริติ ศรีวิเชียร (2520) ได้สรุปลักษณะการเรียนการสอนตามแนวหลักสูตรประถมศึกษา ไว้ดังนี้คือ
1. มุ่งให้เป็นแบบสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มวิชามากที่สุด
 2. การเรียนการสอนจะไม่ยึดเนื้อหาตามแบบเรียน แต่จะให้อึดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน
 3. มุ่งฝึกให้นักเรียนเป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ตลอดจนให้รู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด

4. มุ่งให้นักเรียนสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในชีวิตประจำวันหลังจบหลักสูตรไปแล้ว

5. ทำอิสระแก่ครูในการจัดคาบเวลาสอนที่ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของผู้เรียนเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างมาก สจัด อุทรานันท์ (2527) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบที่เข้าในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

(1) ก่อนสอน ควรเตรียมการสอนก่อนที่จะสอนทุกครั้ง โดยเตรียมตามหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในระบบการสอนคือ ศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้เรียน คิดถึงวัตถุประสงค์ของการสอน เลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอน คิดถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนว่าจะใช้วิธีการอย่างไร จะใช้สื่อการเรียนการสอนอะไรบ้าง และจะทำการวัดผลการเรียนการสอนอย่างไร

(2) ระหว่างการสอน ดำเนินการเรียนการสอนตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ โดยเริ่มตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียน การตรวจสอบความรู้ของผู้เรียนก่อนการสอน ดำเนินการสอนเป็นหมู่ทั้งชั้น เมื่อผู้เรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจดีแล้วก็ดำเนินการฝึกปฏิบัติ เพื่อพัฒนาความสามารถเป็นส่วนรวมและเป็นรายบุคคลต่อไป ในตอนท้ายที่สุดก็ดำเนินการสรุปบทวน และทำการวัดผลหลังการเรียนการสอน หรืออาจจะมีการสั่งงานเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอนที่ผ่านไปแล้ว หรือที่จะมีขึ้นต่อไป

(3) หลังการสอน หลังจากการดำเนินการเรียนการสอนได้ผ่านไปแล้ว ก็ควรจะได้ทำการประเมินผลการเรียนการสอนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด มีสิ่งไหนควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ ไปประกอบหรือปรับปรุงการเรียนการสอนที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

ในการจัดการเรียนการสอน ครูสามารถเลือกใช้วิธีสอนต่างๆ ได้หลายวิธี เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย วิธีสอนแต่ละแบบมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไป การนำวิธีสอนมาใช้จึงขึ้นอยู่กับครูผู้สอนจะพิจารณาเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา วิทยุ ความสามารถ และสถานการณ์นั้น ๆ

กรมวิชาการ (2534) กล่าวถึงบทบาทของครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรว่า หน้าที่กรรมของครูในชั้นเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอน และสั่ง

ผลถึงคุณภาพการศึกษาโดยตรง ครูต้องเลือกวิธีสอนต่าง ๆ อย่างตรงจุดหมายและเหมาะสมกับสภาพการเรียน ครูผู้สอนทุกระดับจำเป็นต้องรู้และเข้าใจ จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ ทั้ง 9 ชั้น ครูผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนทำกิจกรรมโดยผ่านขั้นตอน กระบวนการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำจนเป็นนิสัยและใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ค่านิยม และการจัดการ เพื่อจะได้เสนอจุดเน้นของหลักสูตรที่เน้นให้ผู้เรียนมีนิสัยในการใช้ทักษะกระบวนการนั่นเอง

ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ได้แก่

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางเลือก
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวม เพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ในด้านพฤติกรรมการสอนของครูได้มีสถาบันและนักการศึกษาให้ความสนใจ ท้าการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู ตัวอย่างได้แก่

กรมวิชาการ (2523) ได้ทำการสำรวจสภาพการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2522 ตามโครงการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่า ในการสอนครูใช้วิธีการของแบบเดิม ครูเป็นศูนย์กลางการบรรยาย ครูบางส่วนยังไม่เข้าใจหลักสูตร ไม่สามารถแปลเจตนาของหลักสูตรานเชิงปฏิบัติได้ ครูมุ่งสอนแต่กลุ่มทักษะและไม่นิยมใช้สื่อการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาประชากรของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2528) พบว่า ครูประถมศึกษาเกือบทุกคน ประมาณร้อยละ 90 มีพฤติกรรมการสอนยังไม่สอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตร กล่าวคือ ท้าการสอนแบบยึดตัวครู เป็นศูนย์กลางมากกว่าจะทำให้นักเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ใช้วิธีการสอนแบบ

บรรยายเป็นหลัก และใช้กระดานดำเป็นสื่อประกอบการสอน ส่วนสื่อประกอบอื่น ๆ น้อย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้ศึกษาคุณาผลการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท กรณีศึกษาโรงเรียนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ในด้านทักษะการสอน นั้น ครูยังขาดทักษะในการปฏิบัติงานหลักคือการสอน ซึ่งเกิดจากการที่ครูไม่กระตือรือร้นที่จะปรับปรุงเทคนิคการสอนของตนให้เด็กสนใจ ครูบางคนโดยเฉพาะครูอาวุโสไม่รับรู้หลักสูตรใหม่ คงสอนเนื้อหาเดิมด้วยวิธีเดิม นั่นคือ สอนเลขและภาษาไทยเป็นหลักมีวิชาอื่นน้อยมาก

ในด้านความสามารถในการสอนจากการศึกษาของ ประดิษฐ์ จิระเดชประไพ (2530) เรื่องการเปรียบเทียบของค้ประกอบของโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่าครูในโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีความสามารถในการสอนโดยส่วนรวมสูงกว่า ครูในโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นอกจากนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และกองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ครูประถมศึกษาแสดงออกในการปฏิบัติงานพบว่า ในการสอนครูใช้การพูดอธิบายมากที่สุด รองลงไปคือ การฟังนักเรียนอ่าน ตอบคำถาม ร้องเพลง การถามนักเรียน การเขียนกระดานดำ การอ่านนำ หรืออ่านพร้อมกับนักเรียน

ในด้านการใช้สื่อประกอบการสอน จากการศึกษาของ มานะ อุณารัตน์ (2532) เรื่องการเปรียบเทียบการจัดการในห้องเรียนของครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ระหว่างโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสูงกับต่ำ พบว่า ครูในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนมากกว่าครูในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

จากรายงานบทสังเคราะห์เรื่อง องค์กัหนดประสิทธิผลของโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529) พบว่า ครูยังขาดทักษะและความเข้าใจในการใช้สื่อการสอน ขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ สื่อการสอนที่ครูใช้มากที่สุด คือ กระดานดำ บอร์ด หนังสือเรียนและคู่มือครู

ในด้านบรรยากาศในห้องเรียน วาซี ดิระจิตร (2526) ได้กล่าวถึง การใช้ประโยชน์ของการจัดและปรับปรุงสภาพห้องเรียนว่าจะให้ประโยชน์ต่อการสร้างบรรยากาศให้นักเรียนสนใจและอยากเรียน นอกจากนี้ยังช่วยสร้างประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น การแต่งป้ายนิเทศ การจัดมุมความรู้ต่าง ๆ ในห้องเรียน เป็นต้น จากการศึกษาของ มานะ อุณารัตน์ (2532) พบว่า สภาพบรรยากาศในห้องเรียนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีความแตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ซึ่งเป็นบรรยากาศเกี่ยวกับความตั้งใจเรียน ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่ม การตอบคำถามของครู ความปรารถนาที่จะทราบผลคะแนนของตนเอง ความรู้สึกเกี่ยวกับเวลาเรียน และระเบียบวินัย นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนนักเรียนที่เห็นด้วยในเรื่องสภาพบรรยากาศในห้องเรียนที่เป็นเชิงลบในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมากกว่าโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

3.5 การวัดผลและประเมินผลการเรียน

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2524) ได้ให้ความหมายของคำว่าวัดผลและประเมินผล ดังนี้

การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการที่ได้มาซึ่งตัวเลขจำนวนหรือปริมาณใดปริมาณหนึ่ง โดยอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การตรวจผลงาน การสอบถามหรือสัมภาษณ์ และการใช้แบบทดสอบ เป็นต้น

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการที่นำเอาผลของการวัดมาพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วตัดสินออกมาว่าสูง-ต่ำกว่าเกณฑ์ หรือ เก่ง-อ่อน-ปานกลาง เป็นต้น

การประเมินผลจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังการวัดผล กล่าวคือ เมื่อวัดได้ปริมาณแล้วซึ่งมักอยู่ในรูปของคะแนน ก็นำปริมาณหรือคะแนนนั้นมาพิจารณา ตีค่าแล้วสรุปออกมาในเชิงคุณภาพว่านักเรียนคนนั้นมีความรู้ และทักษะเพียงใด มีจุดเด่น และจุดด้อยในด้านไหนบ้าง มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้อยู่ในระดับใด การประเมินผลที่ดีขึ้นอยู่กับ การวัดผลที่มีประสิทธิภาพและวิจารณ์ตามที่ต้องการของผู้ประเมิน .

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวถึง

การวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ชี้เป็นเครื่องวัดในการตรวจสอบความสามารถของผู้เรียน และเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินการตามแนวทางของหลักสูตร ซึ่งผู้บริหารและครูมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องทำการทดสอบตามลักษณะการจัดประสบการณ์ และเนื้อหาวิชาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ แล้วนำผลไปพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนยังคงยึดหลักการเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้ประเมินผลจึงต้องเป็นผู้สอนที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียน รู้จักและเข้าใจนักเรียนในด้านต่าง ๆ ระเบียบประเมินผลซึ่งเคยกระจายอำนาจให้โรงเรียนมีหน้าที่วัดผลและประเมินผลการเรียนตั้งแต่ ป.1 ถึง ป.5 นั้น บัดนี้ได้กระจายอำนาจให้โรงเรียนมีหน้าที่ประเมินผล ตัดสินและอนุมัติผลการเรียนทุกชั้น โรงเรียนต้องดูแล ควบคุม ให้การวัดผลและการประเมินผล เป็นไปตามระเบียบการประเมินผลการเรียน ดังนี้

1. จัดให้มีการประเมินผลก่อนเรียน
2. การประเมินผลระหว่างภาค ถ้านักเรียนคนใดไม่มีความรู้ ความสามารถตามจุดประสงค์ ต้องจัดให้มีการซ่อมเสริม
3. การประเมินผลปลายภาค ให้เลือกประเมินผลเฉพาะจุดประสงค์ที่สำคัญ โดยให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และด้านกระบวนการ ส่วนจะแยกข้อสอบเป็นกี่ฉบับ หรือฉบับเดียว หรือจะมีกี่ตอนเป็นเรื่องที่โรงเรียนเป็นผู้พิจารณาเอง แต่ในกรณีที่มีนักเรียนอยู่ชั้นเดียวกันแต่มีหลายห้องเรียน ควรแต่งตั้งในรูปของคณะกรรมการ

การวัดและประเมินผลการเรียนจึงมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะผลที่ได้จากการวัดและประเมินผลนั้น เป็นสิ่งที่บอกให้ทราบว่าหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมด ตลอดจนความพยายามต่าง ๆ ในอันที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนบรรลุผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง การจัดการเรียนการสอนของครูต่อไป

ในด้านการวัดผลและประเมินผล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ระบุปัญหาในการวัดผลและประเมินผลว่า มีสาเหตุเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการวัดผล และการประเมินผลที่แตกต่างไปจากเดิมมาก คือ มุ่งเน้น

การวัดเด็กทุก ๆ ด้านมากกว่าด้านความรู้เพียงอย่างเดียว จึงทำให้โรงเรียนและผู้ประเมิน มีปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. ขาดเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ต่าง ๆ ในแผนการสอนทุกแผน ส่วนการวัดตามจุดประสงค์ในสมุดประจำชั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้พิมพ์แจกทุกโรงเรียน
2. ครูยังไม่เข้าใจการวัดผลและประเมินผลตามพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ด้านจิตพิสัย (Affective domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) และยังไม่สามารถจะทำได้ จึงทำให้การประเมินผลปัจจุบันยังมุ่งไปที่ด้านพุทธิพิสัยเป็นอย่างมาก
3. การประเมินผลยังไม่สม่ำเสมอ และขบวนการประเมินผลมักจะมุ่งทำเมื่อสิ้นภาคเรียนหนึ่ง ๆ เป็นสำคัญ จึงทำให้ขาดการสอนซ่อมเสริมระหว่างเรียนไป
4. การสอบยังนิยมใช้ข้อสอบรวมของกลุ่มหรือของอำเภอหรือจังหวัด เพื่อกำหนดสอบพร้อม ๆ กันเป็นการเร่งให้ครูสอนเพื่อสอบ
5. การนำผลจากการประเมินผลการเรียนมาไว้เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนยังมีน้อย
6. ผู้บริหารโรงเรียนและผู้รับผิดชอบชั้นสูงมักไม่สนใจการประเมินผลระหว่างเรียน
7. การรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ในโรงเรียนตามชนบท ยังไม่สามารถทำได้อย่างสม่ำเสมอ เพราะครูเห็นว่าผู้ปกครองไม่ค่อยสนใจหรืออ่านหนังสือไม่ออก
8. แบบฟอร์มการประเมินผล ทำความยุ่งยากแก่ครูผู้สอนในการเก็บข้อมูลและตรวจสอบการผ่านจุดประสงค์ (จุดประสงค์ใน ป.02 มักไม่เรียงกันตามแผนการสอน)
9. การแปลคะแนนผลการสอบเป็นร้อยละ แล้วนำมาแปลงเป็นระดับผลการเรียน 0-4 เป็นการสร้างปัญหาให้แก่ผู้สร้างเครื่องมือการสอนมาก เพราะเครื่องมือการสอบมีทั้งข้อสอบง่ายและข้อสอบยาก แต่คะแนนที่ได้จากการสอบถูกกำหนดให้ใช้เกณฑ์เดียวกัน

โดยสรุปแล้วการวัดผลและการประเมินผลตามหลักสูตรฯ ใหม่นี้ได้ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงการวัดผลและประเมินผลขึ้น โดยไม่มุ่งแต่ด้านพุทธิพิสัยเพียงอย่างเดียวและเป็น การวัดตามจุดประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้ ปัญหาที่สำคัญก็คือ ครูผู้สอนยังไม่สามารถวัดให้ ครอบคลุมความสามารถของเด็กทั้ง 3 ด้าน เพราะขาดเครื่องมือและความเข้าใจในการ ประเมินผลการเรียน

มนตรี อนันตรักษ์ (2532) ได้ศึกษาการประเมินผลการเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา : การศึกษาเฉพาะกรณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

1. การประเมินผลการเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ วิธีที่ครูนิยมใช้ มากที่สุด ได้แก่ ประเมินด้วยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน จากความสามารถในการตอบ คำถาม การทำแบบฝึกหัด การอ่าน และการเขียน ตลอดจนความรวดเร็วในการทำงาน วิธี ร่องลงมาคือ การทดสอบด้วยแบบทดสอบและประเมินผลการเรียนจากผลการปฏิบัติงานของ ผู้เรียน ส่วนการประเมินผลอีก 2 แบบคือ การประเมินผลปลายภาคเรียน เป็นการประเมิน ผลด้วยแบบทดสอบ

2. สภาพการประเมินผลไม่สอดคล้องกับหลักการของการประเมินผลการ เรียน เพราะไม่ได้มุ่งประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หรือพัฒนาการเรียนการสอน ให้ดีขึ้น แต่เป็นการประเมินเพื่อเตรียมให้ผู้บริหารตรวจสอบ ในด้านการดำเนินการประเมิน ผลที่ เกี่ยวกับการใช้แบบทดสอบนั้นยังขาดระบบและวิธีการในการดำเนินการสอบที่ดี

3. พฤติกรรมการประเมินของครูดังกล่าว เป็นผลจากปัจจัยและ องค์ประกอบหลายประการที่สำคัญที่สุดคือ นโยบายและเป้าหมายของผู้บริหารที่คาดหวังว่า นักเรียนแต่ละคนจะต้องมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างสูง การนิเทศและการติดตามผล ของผู้บริหารยังขาดความต่อเนื่อง และไม่กระทำอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ผู้ปกครองไม่สนใจเรื่องการประเมินผล อีกทั้งผู้เรียนขาดความเอาใจใส่ ขาดความ กระตือรือร้น และขาดแรงจูงใจในการเรียน

3.6 การสอนซ่อมเสริม

กรมวิชาการ (2521) ได้ให้ความหมายของการสอนซ่อมเสริมไว้อย่าง ละเอียดดังนี้

การสอนซ่อมเสริม คือ การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์เพิ่มเติมให้แก่ นักเรียน ที่เรียนตามวิธีการสอนปกติในเวลาทีเรียนในชั้นเรียนเท่า ๆ กันกับนักเรียนกลุ่มใหญ่ แล้ว ยังไม่สามารถผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ครบตามที่ผู้สอนกำหนด เพื่อให้ นักเรียนที่ ไม่สามารถผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้นั้นได้ใช้เวลาในการศึกษาเพิ่มเติมมากขึ้นพร้อมทั้งได้ เปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้เพื่อให้สามารถผ่านจุดประสงค์ต่าง ๆ ได้ครบตามที่ต้องการและ พร้อมที่จะเรียนต่อไปได้ หรือให้ผ่านเกณฑ์ที่จะตัดสินใจได้ว่าผ่านวิชานั้นได้

การสอนเสริม คือ การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ให้แก่ นักเรียนที่เรียน ได้เร็วกว่านักเรียนปกติ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนที่เรียนเร็วเหล่านี้ได้พัฒนาความสามารถ ของตนได้เต็มที่ ใดยาให้ความรู้ในเรื่องนั้นให้ละเอียดลึกซึ้งมากขึ้น

พันทิพา อุทัยสุข (2523) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการที่ ทำให้เด็กเรียนช้า เนื่องมาจาก

1. ความบกพร่องทางร่างกาย ทั้งที่เป็นตั้งแต่กำเนิดและที่เกิดขึ้นภายหลัง เช่น สายตาไม่ดี หูฟังไม่ชัด อวัยวะในปากบกพร่อง ทำให้ออกเสียงได้ไม่ดี เป็นต้น
2. ความบกพร่องทางสติปัญญา ซึ่งมักเป็นตั้งแต่กำเนิด หรือเป็นจาก สิ่งแวดล้อม ทำให้มีปัญหากในการอ่าน ในการจับใจความและในการสังเกต
3. ความบกพร่องทางอารมณ์ ส่วนมากมีผลมาจากความสัมพันธ์ของบุคคล ในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งจะ ทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียน ไม่มีความมั่นใจ และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียน
4. ความบกพร่องในวิธีการเรียนส่วนมาก เนื่องมาจากการฝึกฝนที่ไม่ ถูกต้องมาก่อน เช่น การไม่มีนิสัยใฝ่รู้และการไม่รู้จักแบ่งเวลา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การสอนซ่อมเสริมเป็นการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ให้แก่ นักเรียนที่เรียนได้เร็วกว่าปกติ และเป็นการสอนเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เรียนได้ช้า อันเนื่องมาจาก มีข้อบกพร่องในการเรียน เพื่อให้สามารถเรียนได้เท่าเด็กปกติ

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2523) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องจัดให้มีการสอน ซ่อมเสริมไว้ว่า

1. ความต้องการที่จะให้นักเรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
2. นักเรียนมีความสามารถในการเรียนต่ำ

3. การสอนที่ใหม่ประสพผลสำเร็จอาจเนื่องมาจากครูใช้วิธีสอนที่ใหม่
เหมาะสม ทำให้นักเรียนไม่เข้าจบทเรียน

4. ความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนแต่ละคน เช่น ด้าน
ทัศนคติ ความถนัด ความสนใจ และความขบขี้ เป็นต้น

5. สื่อการเรียนที่ใช้อย่างไม่ศึพอ

6. จุดประสงค์บางจุดประสงค์เป็นลำดับขั้นของการเรียนรู้ การที่นักเรียน
จะบรรลุจุดประสงค์ขั้นสูงได้ จำเป็นต้องผ่านจุดประสงค์ขั้นต้นก่อน ถ้าหากนักเรียนยังไม่ผ่าน
จุดประสงค์ขั้นต้น ครูจึงต้องสอนซ่อมเสริมได้

7. จุดประสงค์ต่าง ๆ ที่ตั้งไว้บางจุดประสงค์อยู่ในระดับสูง การที่
ผู้เรียนจะบรรลุได้ภายหลังการสอนจึงเป็นไปได้ยาก และต้องอาศัยเวลาพอสมควร ดังนั้นจึง
ต้องมีการสอนซ่อมเสริมเป็นบางส่วน

การสอนซ่อมเสริมจะสามารถดำเนินไปจนบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยดีได้
จำเป็นจะต้องมีหลักการสอนที่ดีและมีความเหมาะสม หลักการสอนซ่อมเสริมที่น่าสนใจนั้น
นักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอไว้ คือ

อัญชลี แจ่มเจริญ และสุกัญญา ธารีวรรณ (2523) ได้ให้หลักการสอน
ซ่อมเสริมสำหรับนักเรียนที่เรียนอ่อนและนักเรียนที่ฉลาดหรือเรียนเก่ง ไว้ดังนี้

หลักการสอนซ่อมเสริมเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนอ่อน มี 7 ประการคือ

1. ศึกษาสาเหตุของปัญหาที่ทำให้นักเรียนเรียนอ่อน เช่น การหยุดเรียน
บ่อย ๆ สุขภาพไม่สมบูรณ์ ร่างกายพิการ สติปัญญาต่ำ เพื่อหาทางสอนซ่อมเสริมได้ตรงกับ
สาเหตุ

2. ชี้แจงปัญหาให้ผู้ปกครองของนักเรียนเข้าใจ เพื่อขอความร่วมมือใน
การแก้ปัญหาหรือสาเหตุนั้น

3. ถ้านักเรียนเรียนอ่อนหลายวิชา ควรแก้ไขหรือสอนซ่อมเสริมทีละวิชา
ไม่ควรสอนครั้งเดียวหลาย ๆ วิชา

4. ระยะเวลาในการสอนซ่อมเสริมอาจสอนในเวลาเรียนก่อนเข้าเรียน
ในตอนเช้า ขณะพักรับประทานอาหารกลางวันหรือหลังเลิกเรียนแล้ว ในการสอนแต่ละครั้ง
ไม่ควรใช้เวลานานเกินไป

5. ครูควรจะต้องมีวิธีสอนตามลักษณะปัญหาของเด็ก โดยคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนและครูจะต้องมีความอดทน เข้าใจนักเรียน ถ้าครูพบปัญหาที่ร้ายแรงเกินไปกว่าที่ครูจะแก้ไขได้ด้วยตนเอง ก็ต้องปรึกษามุคคคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น จิตแพทย์ หรือนักจิตวิทยาให้ความช่วยเหลือ

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2524) ได้เสนอแนะหลักการสอนซ่อมเสริม ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ครูผู้สอนต้องรู้ข้อบกพร่องของนักเรียนเพื่อจะได้ช่วยเหลือแก้ไข ข้อบกพร่องและเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันได้ถูกวิธี จึงต้องมีการสำรวจข้อบกพร่องของนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งจำเป็นต้องทดสอบด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การสังเกต การทดสอบ หรือจากการสอบถาม เมื่อรู้จุดอ่อนของนักเรียนแล้วจึงลงมือทำการสอน และเมื่อสอนไประยะหนึ่งจึงทำการทดสอบซ้ำอีกเพื่อให้รู้ถึงความก้าวหน้าของผู้เรียน
2. การสอนซ่อมเสริมจะต้องเริ่มจากสิ่งทีนักเรียนรู้ไปหาสิ่งทีนักเรียนไม่รู้ หรือเริ่มเรียนจากจุดและสภาพที่เข่าเป็นอยู่ ครูจึงต้องรู้พื้นฐานและประสบการณ์ต่าง ๆ ของนักเรียน เพื่อจะได้จัดบทเรียนได้เหมาะสมกับความสามารถ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ำให้นักเรียนได้เรียนตรงกับความสามารถเฉพาะอย่างของเขา ครูจึงต้องเอาผลของการทดสอบมาพิจารณาเป็นแนวทางที่จะช่วยเหลือแก้ไขผู้เรียนให้เกิดความก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ
3. เลือกวัสดุการสอน ตลอดจนวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ในการสอนซ่อมเสริมครูจึงต้องใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น และพยายามเปลี่ยนเทคนิควิธีการสอน ตลอดจนกิจกรรมจากที่เคยใช้สอนเด็กปกติ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุด
4. ครูจะต้องเป็นผู้คอยกระตุ้นและให้กำลังใจแก่นักเรียน ำให้ผู้เรียนเกิดความอบอุ่นและความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งดีกว่าการบังคับหรือการทรมาน โดยครูควรยึดถือหลักดังนี้คือ
 - 4.1 ำให้นักเรียนเข้าใจครูได้ถูกต้องว่า ครูเป็นผู้ให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักเรียน พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือและให้ความเป็นเพื่อนแก่นักเรียนเสมอ โดยครูควรเป็นกันเองกับนักเรียนและสร้างบรรยากาศในการเรียนที่ตีให้เกิดขึ้น
 - 4.2 ำให้นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริง และประสบความสำเร็จ

งานที่ทำนั้น โดยเริ่มจากงานง่าย ๆ ไปหายาก มีการให้กำลังใจและคำชมเชย ให้นักเรียน
ได้ประเมินผลงานตนเอง เพื่อจะได้รับความก้าวหน้าของตน ซึ่งครูอาจทำได้โดย

ก. ชี้แจงข้อบกพร่องเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ

ข. ทำกราฟหรือแผนภูมิแสดงความก้าวหน้าของนักเรียน

5. ให้นักเรียนเห็นความก้าวหน้าของตนเอง จะได้เกิดความภูมิใจใน
ความสำเร็จของตนและส่งเสริมให้มีความพยายามยิ่งขึ้น

6. ควรเปลี่ยนแปลงวิธีสอนเป็นแบบต่าง ๆ การใช้วิธีสอนแบบเดิม
ซ้ำซากบ่อย ๆ ถ้านักเรียนไม่เข้าใจจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและหมดกำลังใจ

7. ฝึกให้นักเรียนช่วยเหลือตนเอง อาจจะเป็นนักเรียนชั้นเดียวกันที่
เรียนทันหรือเรียนเก่งกว่าให้ช่วยเพื่อน หรือนักเรียนชั้นสูงกว่า เมื่อมีเวลาว่างให้ช่วยสอนรุ่น
น้อง จะทำให้นักเรียนเข้าใจดีเนื่องจากใช้ภาษาในระดับเดียวกัน ทั้งนี้ครูต้องคอยดูแลด้วย
จะเห็นว่า การสอนซ่อมเสริมนี้เป็นความพยายามที่จัดขึ้นโดยมี

จุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือให้นักเรียนได้พัฒนาในทุกด้านทัดเทียมกัน นักเรียนที่มีผลการเรียน
ต่ำหรือมีปัญหาในการเรียนจะต้องได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูในการจัดการ
สอนซ่อมเสริม

ศรียา ประภัส นิยมธรรม (2520) ได้แบ่งประเภทของการสอนซ่อมเสริม
ไว้ 4 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. การสอนเพื่อแก้ไข (Corrective instruction) เป็นการสอน
ในชั้นเรียนปกติ จะทำการสอนเมื่อพบว่านักเรียนทั้งชั้น หรือนักเรียนส่วนใหญ่ในชั้นเรียนเกิด
ความเข้าใจผิดในเนื้อหาบางอย่าง หรือมีผลการเรียนต่ำกว่าที่คาดไว้ในบางวิชา

2. การสอนซ่อมเสริม (Remedial teaching) เป็นการสอนเพื่อ
แก้ไขข้อบกพร่องทางการเรียนของเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือจากครูเป็นพิเศษ และเป็น
การเสริมทักษะการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เรียน การสอนแบบนี้เป็นการสอนที่แยกจากชั้นเรียน
ปกติและมักจะสอนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มย่อย

3. การสอนเพื่อปรับสภาพ (Adapted instruction) เป็นวิธีการ
สอนที่ใช้สำหรับเด็กที่มีระดับสติปัญญา (I.Q.) ต่ำกว่า 90 หรืออยู่ในช่วง 70-90

4. การสอนเร่ง (Accelerated instruction) การสอนแบบนี้เป็น
การสอนที่ใช้กับเด็กฉลาดหรือเด็กที่มีสติปัญญาสูง แต่ไม่ได้อาศัยความสามารถทางด้านสติปัญญา

อย่างเต็มที่ จึงทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียนเท่าที่ควร ถ้าเด็กเหล่านี้เรียนร่วมกับเด็กที่มีความสามารถต่ำกว่า จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน เนื่องจากไม่ได้แสดงความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ หรือไม่ได้รับการยอมรับ เด็กเหล่านี้จะมีปัญหาทางด้าน การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน หรือมีปัญหาทางด้านอารมณ์ การจัดการศึกษาให้เด็กประเภทนี้ จึงต้องมีลักษณะพิเศษออกไป ซึ่งมี 3 วิธีคือ

ก. การเรียนรู้เร็ว เช่น ให้เด็กเรียนก่อนเกณฑ์อายุ การเรียนข้ามชั้น หรือการสอบเทียบความรู้ เป็นต้น การสอนแบบนี้มักจะเป็นการสอนที่让孩子ศึกษาด้วยตนเอง ครูจะเป็นเพียงผู้คอยแนะนำหรือแนะแนวเฉพาะเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น

ข. การเรียนเพิ่ม เป็นการเรียนเพิ่มเติมวิชาที่เรียนไปแล้ว มีการเพิ่มเนื้อหาในแต่ละวิชาเข้าไปในหลักสูตรปกติ อาจมอบหมายงานให้ทำเป็นพิเศษ หรือให้เรียนพิเศษนอกชั้นเรียน

ค. การเรียนเฉพาะ เป็นการเรียนเพื่อเสริมทักษะบางด้านเป็นพิเศษตามความถนัดและความสามารถของเด็ก มักใช้กรณีที่ต้องการตัดเด็กเฉพาะกลุ่มออกไปเพื่อสอนเป็นพิเศษ

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า การสอนซ่อมเสริมมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียน มีการพัฒนาความรู้ความสามารถให้ได้อย่างเต็มที่ โดยมุ่งเสริมการเรียนรู้ใหม่ ๆ และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน ครูผู้สอนจำเป็นต้องเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน

ลือชา สร้อยพาน (2525) ได้เสนอขั้นตอนในการดำเนินการจัดสอนซ่อมเสริมดังนี้

1. ครูผู้สอนสำรวจข้อบกพร่องในการเรียนของนักเรียน รายวิชาที่ตนสอน วิธีสำรวจทำได้หลายวิธี เช่น

1.1 ใช้แบบทดสอบก่อนเรียน เป็นแบบทดสอบที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อวัดพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียน

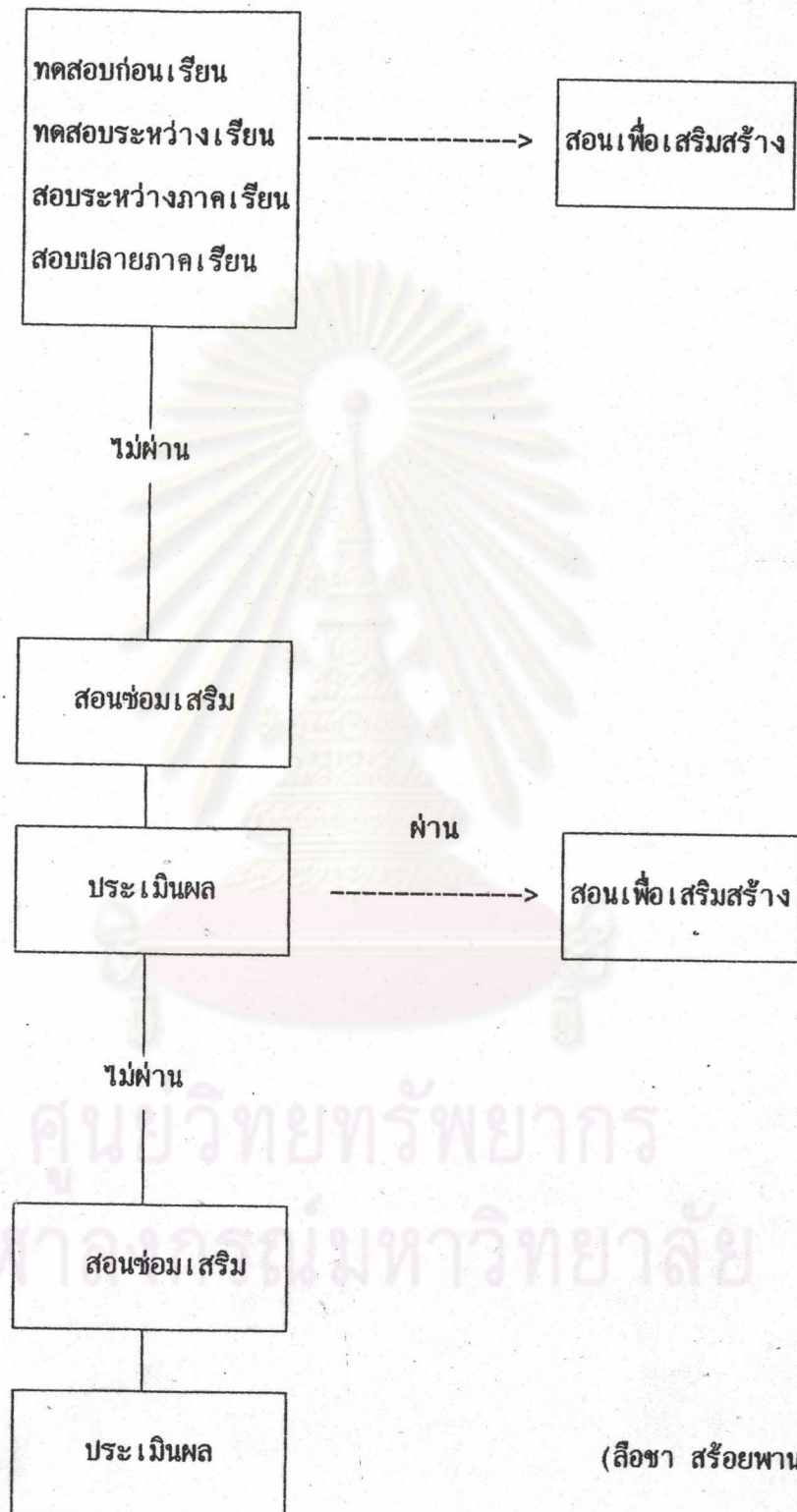
1.2 ใช้แบบทดสอบเฉพาะเรื่อง เป็นแบบทดสอบที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อใช้ทดสอบความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนเฉพาะเรื่อง เฉพาะตอน หลังจากได้เรียนเรื่องนั้นตอนนั้นไปแล้ว

1.3 สืบตรวจจากผลการทดสอบระหว่างภาคหรือปลายภาคเรียน ดูจากจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านการสอบระหว่างภาคหรือการสอบปลายภาค

- 1.4 สังเกตนักเรียนขณะปฏิบัติในบทเรียนหรือกิจกรรมขณะเรียน
 2. รวบรวมนักเรียนที่ต้องเรียนซ่อมเสริม แล้วแบ่งออกเป็นกลุ่มตามรายวิชา จำนวนนักเรียนในกลุ่ม ถ้าสามารถจะจัดครูสอนหรือจัดผู้สอนได้ควรจัดเป็นกลุ่มย่อยที่สุด หากจัดไม่ได้ก็ไม่ควรเกินกลุ่มละ 20 คน นักเรียนในแต่ละกลุ่มควรจะเป็นนักเรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกัน โดยดูจากข้อมูลที่สำรวจหรือคะแนนจากข้อทดสอบ เป็นต้น
 3. นำข้อมูลต่าง ๆ มาปรึกษาหารือกันระหว่างฝ่ายวิชาการ หมวดวิชา และฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดห้องเรียน เวลาเรียน หรือผู้สอน
 4. ดำเนินการสอนซ่อมเสริมตามที่กำหนดไว้ จนนักเรียนมีความรู้ความสามารถผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้
 5. ประเมินผลการสอน โดยการสังเกต การทดสอบข้อเขียน จากผลงานที่มอบหมายหรือแบบฝึกหัดที่ให้ทำ
- จากขั้นตอนในการดำเนินงานจัดการสอนซ่อมเสริมดังกล่าว สามารถเขียนสรุปเป็นระบบการสอนซ่อมเสริมได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 1 แสดงระบบการสอนซ่อมเสริมของ ลีocha สร้อยพาน

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวช (2523) ได้กล่าวถึงวิธีการการสอนซ่อมเสริมไว้ว่า การสอนซ่อมเสริมนักเรียนมีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับสภาพของโรงเรียนว่า ควรจะเลือกวิธีใดจึงจะเหมาะสม หรืออาจจะเลือกหลาย ๆ วิธีก็ได้ เช่น

1. นักเรียนสอนกันเอง ในการสอนซ่อมเสริมผู้สอนอาจจะคัดเลือกนักเรียนเก่ง ช่วยสอนนักเรียนที่ยังไม่บรรลุจุดประสงค์ โดยให้ช่วยสอนตัวต่อตัว หรือสอนเป็นกลุ่มย่อย ข้อดีที่ทำให้นักเรียนสอนกันเองก็คือ นักเรียนใช้ภาษาแบบเดียวกัน และยังทำให้ผู้ช่วยสอนสนใจการเรียนเพิ่มขึ้นเพราะต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น

2. การสอนแบบตัวต่อตัว การสอนซ่อมเสริมแบบตัวต่อตัวระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียนเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะผู้สอนสามารถเลือกใช้ถ้อยคำหรือวิธีการที่เหมาะสมกับนักเรียน สามารถจะชักจูงความสนใจของนักเรียนได้อย่างใกล้ชิด และสามารถสอนได้ตรงตามที่นักเรียนกำลังมีปัญหา

3. การสอนเป็นกลุ่มย่อย เพื่อความสะดวกควรจัดนักเรียนที่มีปัญหาเหมือน ๆ กัน อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ผู้สอนอาจจะใช้วิธีการสอน และให้งานสลับหมุนเวียนกันไปทีละกลุ่ม นักเรียนในแต่ละกลุ่มจะช่วยกันแก้ปัญหาความเข้าใจในบทเรียนซึ่งกันและกัน ร่วมมือซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้ใครมีความรู้สึกมีมด้อยหรือบมเด่น ผู้สอนนอกจากจะใช้ครูที่สอนประจำ แล้วก็อาจจะเปลี่ยนให้ผู้อื่นสอนแทนหรือหมุนเวียนกันก็ได้

4. แบบเรียนสำเร็จรูป ในกรณีที่ผู้เอนพบว่ามีปัญหาในการเรียนบางเรื่องอาจจะใช้แบบเรียนสำเร็จรูปแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเป็นสื่อในการเรียน โดยนักเรียนแต่ละคนจะต้องอ่าน ทำแบบฝึกหัด และตรวจคำตอบของตนเองในแบบฝึกหัดสำเร็จรูปนั้น

5. เขียนคำถามเอง โดยการมอบหมายให้นักเรียนอ่านบทเรียนแล้วเขียนคำถามจากบทเรียนนั้นลงบัตรคำ จากนั้นจึงเขียนคำตอบลงบนอีกด้านหนึ่ง เมื่อเขียนเสร็จแล้วนักเรียนจับคู่เพื่อฝึกหัดโดยถาม-ตอบ

6. ให้ทำกิจกรรมเพิ่มเติม ภายหลังการวินิจฉัยปัญหา ถ้าพบว่านักเรียนมีความเข้าใจแล้ว แต่สมควรได้รับการฝึกทักษะเพิ่มขึ้นอีกผู้สอนอาจใช้วิธีการมอบหมายงานให้ทำ เช่น ทำแบบฝึกหัดเพิ่มขึ้น

เมื่อครูทำการสอนซ่อมเสริมให้แก่ นักเรียนแล้ว การดำเนินการขั้นสุดท้ายที่จะขาดเสียไม่ได้คือ การวัดและประเมินผล

กรมวิชาการ (2525) ได้เสนอวิธีการวัดและประเมินผลหลังการสอนซ่อมเสริม สรุปได้ว่า สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกตเพื่อดูความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงาน การตรวจสอบผลงานจากงานที่มอบหมายให้ทำ การสัมภาษณ์เพื่อทราบความคิดเห็น รายละเอียด หรือวิธีปฏิบัติงาน และการสอบข้อเขียน ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมมาใช้ แต่ควรเป็นการสอบอย่างสั้น ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ครูสามารถเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือใช้มากกว่า 1 วิธี ตามความเหมาะสมของกิจกรรม และเนื้อหาที่ซ่อมเสริมเพื่อให้ได้ผลการวัดที่เชื่อถือได้ในเวลาอันสูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และให้ได้ประสิทธิภาพที่สุดด้วย

สำหรับการติดตามและประเมินผลการจัดสอนซ่อมเสริมถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและครูผู้สอนที่ต้องร่วมกันดำเนินการเพื่อที่จะได้ทราบว่า การจัดสอนซ่อมเสริมของโรงเรียนได้ผลเพียงไร มีปัญหาและอุปสรรคอะไร จะได้ร่วมกันแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น

1. การตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียน โดยการทดสอบ สังเกต สัมภาษณ์ และตรวจผลงาน
2. การตรวจสอบหลักฐานการสอนซ่อมเสริม โดยพิจารณาจากบันทึกการสอนของครู
3. การเยี่ยมชั้นเรียนซ่อมเสริมอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้บริหาร
4. การประชุมสรุปการสอนซ่อมเสริม โดยจัดประชุมร่วมระหว่างผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอน

สภาพการสอนซ่อมเสริมในสถานศึกษาต่าง ๆ ได้มีหน่วยงานและนักการศึกษาได้ทำการวิจัยและศึกษาไว้ ดังนี้

วัฒนา ล่วงลือ (2523) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการจัดสอนซ่อมเสริมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี" ผลการวิจัยพบว่า ครูประจำชั้นเป็นผู้จัดสอนซ่อมเสริมเองเป็นส่วนมาก โดยจัดสอนนอกเวลาเรียน ปัญหาที่ครูส่วนใหญ่และครูเห็นว่าเป็นปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาด้านครูผู้สอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการสอน ส่วนปัญหาด้านนักเรียน ด้านการบริการ สื่อการเรียน และด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและบริการต่าง ๆ ครูใหญ่และครูเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง

เขตการศึกษา 11 (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจสภาพการจัดและการสอนซ่อมเสริมของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 11 ปีการศึกษา

2523" ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนส่วนใหญ่มัยังไม่จัดสอนซ่อมเสริม
2. นักเรียนที่มีการจัดสอนซ่อมเสริมยังปฏิบัติไม่ถูกหลักการของการสอนซ่อมเสริม
3. โรงเรียนไม่ทราบแนวปฏิบัติในการจัดสอนซ่อมเสริม

ปัญหา ฤทธิสุข (2533) ได้ศึกษาเรื่อง "การนำเสนอแนวทางการจัดสอนซ่อมเสริมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี" ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดสอนซ่อมเสริม พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายการจัดสอนซ่อมเสริมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องและปัญหาในการเรียนของนักเรียน ดำเนินการวินิจฉัยข้อบกพร่องของนักเรียนเป็นขั้นตอนแรกของการจัดสอนซ่อมเสริม โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนร่วมกันวินิจฉัยด้วยวิธีการสังเกต มีการประชุมครูเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสอนซ่อมเสริม ดำเนินการสอนซ่อมเสริม โดยครูประจำชั้น สถานที่ที่ใช้สอนซ่อมเสริม ได้แก่ ห้องเรียนปกติ กำหนดจุดประสงค์การสอนซ่อมเสริม โดยยึดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่นักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จัดสอนนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้วยการให้ทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม และประเมินผลด้วยการตรวจผลงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำ และทดสอบความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนเป็นระยะ ติดตามและประเมินผลโดยผู้บริหารโรงเรียน ตรวจสอบบันทึกการสอนของครูผู้สอน

2. ปัญหาการจัดสอนซ่อมเสริม ส่วนใหญ่พบว่าปัญหาในการวินิจฉัยข้อบกพร่องของนักเรียน ได้แก่ ไม่มีเครื่องมือตรวจสอบข้อบกพร่องของนักเรียน ปัญหาในการเตรียมการสอนซ่อมเสริม ได้แก่ ครูผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและวิธีดำเนินการสอนซ่อมเสริม และไม่มีเวลา เนื่องจากมีหน้าที่อื่น ๆ นอกเหนือจากการสอนมาก ปัญหาในการดำเนินการสอนซ่อมเสริม ได้แก่ ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในการกำหนดจุดประสงค์การสอนซ่อมเสริมไม่เพียงพอ ครูใช้เทคนิคและวิธีการสอนไม่แตกต่างจากการสอนปกติ ปัญหาในการติดตามและประเมินผลการจัดสอนซ่อมเสริม ได้แก่ ไม่ได้จัดทำโครงการติดตามผลการสอนซ่อมเสริม

กระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา (2524) ได้สรุปปัญหาการจัดสอนซ่อมเสริมที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ได้แก่

1. ปัญหาทางการบริหาร ขาดการติดต่อประสานงานของผู้บริหาร โรงเรียน ฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าหมวดวิชา ซึ่งอาจจะเป็นเพราะ

1.1 ฝ่ายวิชาการและหัวหน้าหมวดวิชาไม่รู้จะดำเนินการอย่างไร พุดชี้แจงแนะนำอะไรกับครูที่สอนไม่ได้ชัดเจนจึงปล่อยปละละเลย

1.2 ผู้บริหารไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่สนใจในการดำเนินการเรื่องนี้

2. ปัญหาด้านวิชาการ

2.1 ครูผู้สอนเห็นว่า ตนทำการสอนมากแล้ว การสอนซ่อมเสริม เป็นการเพิ่มภาระให้มากขึ้น ทำให้จิตใจไม่อยากจะเสียสละ

2.2 ครูผู้สอนไม่เข้าใจ ไม่ยอมรับความจำเป็นของการสอนซ่อมเสริมยังพึ่งง้ออยู่กับวิธีการสอนเก่า ๆ ซึ่งครูผู้สอนมีความสะดวกสบาย ไม่ต้องสนใจอะไรในตัวนักเรียน และผลที่จะเกิดขึ้นแก่นักเรียน

2.3 นักเรียนให้ความสนใจน้อย ไม่เข้าเรียนซ่อมเสริม

จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารและครูต่างให้ความสำคัญต่อการซ่อมเสริมไม่มากเท่าที่ควร อีกทั้งยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนซ่อมเสริม จึงทำให้นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ หรือนักเรียนที่มีปัญหาการเรียนไม่ได้รับการช่วยเหลือ แก้ไขให้ได้พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถทัดเทียมกับนักเรียนคนอื่น

3.7 การใช้เวลาของครู

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2529) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์พฤติกรรมของครูและนักเรียนในชั้นที่สอนวิชาสังคมศึกษา ระดับประถมศึกษาตอนต้น พบว่า

1. ครูใช้เวลาพูดมากกว่านักเรียน และใช้เวลาพูดร้อยละ 48 ของเวลาทั้งหมด

2. ครูใช้เวลาในการสอนเน้นเนื้อหาประมาณร้อยละ 49 ของเวลาทั้งหมด

3. ครูใช้คำถามน้อยกว่าการบรรยายหรืออภิปราย กล่าวคือ ใช้เวลาในการถามประมาณร้อยละ 26 ใช้เวลาในการบรรยายหรืออภิปรายร้อยละ 74

จากทิพย์ เชื้อรัตนงษ์ (2530) ได้สังเคราะห์องค์กำหนดประสิทธิผลของ

โรงเรียน สรุปได้ว่า การใช้เวลาของครูในระดับประถมศึกษา จำนวนชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์ และการใช้เวลาตรวจงาน มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่มีครูใช้เวลาในการสอนและตรวจงานมาก จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง สำหรับนักเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำขาดแคลนครู ครูต้องทำการสอนประจำชั้น ตลอดทั้งวัน ทำให้ไม่มีเวลาในการเตรียมการสอน การเลือกใช้อุปกรณ์ ฯลฯ ได้ดีเท่าที่ควร

กองการศึกษา กรมสามัญศึกษา (2522) ได้วิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนของครู พบว่าโดยเฉลี่ยครูใช้เวลาปฏิบัติสิ่งอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการให้การศึกษามากที่สุดถึงร้อยละ 41 ของเวลาทั้งหมด รองลงมาคือ ปฏิบัติงานสอนร้อยละ 28 นอกจากงานสอนแล้วครูยังต้องปฏิบัติงานอื่น ๆ อีกเช่น งานอบรม งานปกครอง งานวัดผล ตรวจผลงาน งานธุรการ กิจกรรมพิเศษของนักเรียน งานติดต่อหน่วยงานอื่น และชุมชน จากการรายงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) พบว่า ครูมีการนำเวลาไปใช้ในงานส่วนตัวอื่น ๆ เช่น ประกอบอาชีพรอง พุดคุยกันเอง อ่านหนังสือพิมพ์ หลับ เม้า และเลี้ยงลูก

นอกจากนี้การศึกษาผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2530 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) พบว่า การใช้เวลาในการปฏิบัติงานของครูเป็นตัวแปรด้านกระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน กล่าวคือ ครูมักใช้เวลาในการสอนไม่เต็มที่ นักเรียนจึงมีเวลาในการเรียนรู้น้อยลงกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งส่งผลถึงความสามารถทางวิชาการของนักเรียน

ความพึงพอใจและขวัญในการปฏิบัติงาน

วอล์คเคอร์ (1966) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหน้าที่ในการทำงานของคน และสรุปเกี่ยวกับความพึงพอใจว่า

1. ผู้ทำงานมีความรู้สึกว่า ถ้าจะทำให้เกิดความพอใจในงาน จะต้องให้เขาเกิดความพึงพอใจต่อเพื่อนร่วมงาน รอกาสักวามหน้า ชื่อเสียง เงิน และสวัสดิการ
2. สภาพการทำงานที่ดี มีส่วนเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจด้วย แต่ไม่เท่าที่งานดีเด่นได้
3. ความสุขจากการทำงาน เป็นส่วนหนึ่งของความพึงพอใจในการทำงาน

4. หัวหน้างานหรือผู้รับผิดชอบอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบอันหนึ่งของความพึงพอใจ

5. ขวัญและกำลังใจเกี่ยวข้องกับผลผลิตอย่างใกล้ชิด เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของความพอใจ (Walker, 1966)

โปก (Pogue) ได้ศึกษาสถานภาพของครูในโรงเรียนสาธิต พบว่า การได้เข้ามีส่วนร่วมออกความคิดเห็นในการบริหารงาน การได้รับการยกย่อง การได้รับความยุติธรรมในการพิจารณาความดีความชอบ จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในงานมากขึ้น เพราะจะทำให้ครูมีกำลังใจทำงานอย่างจริงจังยิ่งขึ้น (Pogue, 1954) ส่วน มอร์เฟท ได้สรุปว่า หากครูใหญ่เป็นผู้มีความสามารถและมีทักษะความเป็นผู้นำสูง ประกอบกับครูมีความพึงพอใจในการทำงาน จะทำให้โรงเรียนทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งหมายความว่า ทำงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ โดยผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการทำงานด้วย (Morphet and others, 1967)

จากการศึกษาของ Anderson (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) พบว่าขวัญและการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ถ้าขวัญและการปฏิบัติงานของครูสูงสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียนจะสูง และการสอนจะดีไปด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท กรณีศึกษาโรงเรียนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

ขวัญและกำลังใจของครู เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับครูด้านหนึ่งซึ่งส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน รายละเอียดได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจ สวัสดิการ และความสัมพันธ์ของครูกับผู้อื่น ครูส่วนใหญ่มีสถานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคง แต่ต้องเสียภาษีสังคมค่อนข้างสูง การต้องหารายได้เพิ่มจะส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่สอน นอกจากนั้นสภาวะรายได้ไม่พอรายจ่ายก็ทำให้ท้อแท้ ขาดกำลังใจในการทำงาน ส่วนสวัสดิการนั้นประกอบด้วยเรื่องที่พักอาศัย และการได้โอกาสเรียนต่อ ครูที่ไม่มีปัญหาเรื่องที่พักอาศัยจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีกว่าครูที่มีปัญหาเพราะไม่ต้องเสียเวลา ค่าพาหนะ และแรงกายในการเดินทาง ทั้งยังไม่ต้องห่วงเรื่องความปลอดภัย สำหรับการได้โอกาสเรียนต่อ ครูส่วนใหญ่ต้องการเรียนต่อเพื่อเพิ่มวุฒิ ถ้าถูกตัดโอกาสดังกล่าวก็จะเสียกำลังใจ ปฏิบัติงานโดยขาดความกระตือรือร้น ทำให้

สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนถูกกระทบกระเทือน ในแง่ของความสัมพันธ์กับครูใหญ่ เพื่อนครู นักเรียน และผู้ปกครอง การขาดความสัมพันธ์กับคนเหล่านี้ทำให้ครูเกิดความท้อถอย เพื่อหมายอาชีพ และสิ่งแวดลอมจึงส่งผลต่อการสอนเช่นกัน

ประดิษฐ์ จิระประไพเศษ (2530) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบของศัประกอบ ของโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ พบว่า ในด้านขวัญและกำลังใจครูในโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงานสูงกว่าครูในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำทุกด้าน คือ สภาพโรงเรียน การบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน การร่วมปฏิบัติงานของคณะครู และการปฏิบัติงานของตนเอง

จากรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อมในห้องเรียน พฤติกรรมครู และพฤติกรรมนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนศึกษาอาเซียน ศูนย์พัฒนาการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2529) พบว่า ความคิดเห็นต่อการประถมศึกษา ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในด้านดีต่อการประถมศึกษาเกือบทุกด้าน สิ่งที่ครูมีความคิดเห็นไปในทางด้านไม่ดี ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาขอมช่อไม่สง่างาม อาชีพครูในโรงเรียนประถมศึกษาค่อนข้างลำบาก กิจกรรมพิเศษในโรงเรียนซ้ำซาก จำเจ ไม่คุ้มค่าในการจัด

วารี ธีระจิตร (2526) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ครูเบื่อหน่ายว่า ความเบื่อหน่ายที่เกิดกับครู มีผลต่อนักเรียนมาก ถ้าเรารู้สาเหตุและหาทางแก้ไขได้ ก็จะทำให้ผลดีต่อการเรียนการสอนมาก ความเบื่อหน่ายที่เกิดกับครูมีหลายสาเหตุ แต่พอจะสรุปเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. นักเรียนน่าเบื่อ ไม่ตั้งใจเรียน เกเร ดื้อรั้น และซุกซน ครูต้องคอยแก้ปัญหาทุกเช้า สาย บ่าย เย็น ทำให้เกิดความท้อแท้เบื่อหน่าย ไม่อยากสอน ต้องอบรมมนิสนักเรียน จนกระทั่งครูรู้สึกเบื่อหน้านักเรียน และนักเรียนรู้สึกเบื่อหน้าครู
2. วิธีสอนน่าเบื่อ ครูใช้วิธีสอนแบบเดิม ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้แปลกใหม่และทันสมัย ทำให้เกิดความเบื่อในการสอน ครูไม่ได้เฉลียวใจว่านักเรียนก็เป็วิธีสอนของครูเหมือนกัน
3. สอนระดับชั้นเดิมติดต่อกันมาหลายปี จนเกิดความเบื่อ ต้องพบหน้าครูระดับชั้นเดิม หลักสูตรและโครงการสอนฉบับเก่า อยากจะสอนระดับชั้นที่ต้องการสอนก็เลือก

ไม่ได้

4. พบแต่ห้องเรียนเก่า ๆ สีเหลืองแคบ ๆ แสนจะจางๆ ปีไหน ๆ ก็อยู่ห้องนี้ จนจะหลับตาเดินเข้าห้องเรียนได้อยู่แล้ว มองไปรอบ ๆ ห้องก็พบแต่โต๊ะครู โต๊ะนักเรียน กระดานดำ ไม้กวาด ตะกร้าผง ไม้ช้อนให้สดขึ้นเสียเลย มีเวลาว่างเมื่อใด ครูก็จะรีบออกจากห้องเรียนทันที

4. ปัจจัยด้านนักเรียนและผู้ปกครอง

4.1 ด้านนักเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement) ไว้ดังนี้

ไพศาล หวังพานิช (2526) กล่าวถึง ผลสัมฤทธิ์หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอนเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม หรือจากการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้กล่าวถึงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนไว้ดังนี้

โดยทั่วไปแล้วสัมฤทธิ์ผล (achievement) หมายถึง ขนาดของความสำเร็จที่ได้จากการทำงานที่ต้องอาศัยความพยายามจำนวนหนึ่ง อันเป็นผลมาจากการกระทำที่อาศัยความสามารถทางร่างกายหรือสมอง นับว่าเป็นความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ตัวบ่งชี้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนอาจได้มาจากการกระบวนการที่อาศัยหรือไม่อาศัยการทดสอบ (testing procedure) ก็ได้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนนอกจากจะเป็นเรื่องพิจารณาความสามารถทางสติปัญญาของนักเรียนแล้วยังแสดงถึงคุณค่าของหลักสูตร ผู้บริหารและครูผู้สอนอีกด้วย ถ้าพิจารณาการศึกษาในลักษณะของระบบกล่าวคือ ประกอบด้วย ส่วนที่เป็นปัจจัย ขบวนการ และผลผลิต สิ่งที่มีมุ่งหวังหรือผลผลิต (outcome) ที่พึงประสงค์ประการหนึ่งของการจัดการศึกษาก็คือสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นดัชนีที่สำคัญอันหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา สัมฤทธิ์ผลที่กล่าวนี้หมายรวมถึงทั้งในด้านวิชาการ (cognitive

achievement) และที่ไม่ใช่วิชาการ (non-cognitive achievement) ซึ่งนักเรียนจะต้องมีเมื่อได้ผ่านระบบการศึกษาตามเป้าหมายที่วางไว้ในหลักสูตร นั่นคือให้รู้จักอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น มีทักษะที่จำเป็นตามวัยของตน มีค่านิยมและพฤติกรรมต่าง ๆ สอดคล้องที่โรงเรียนต้องการอบรมจัดเกล้า และหลักสูตรที่กล่าวถึงนี้ก็คือ หลักสูตรประถมศึกษาปีที่ 2521 ซึ่งโครงสร้างเนื้อหาวิชาของหลักสูตรประถมศึกษาใหม่นี้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม หรือเรียกว่ามวลประสบการณ์ (block of experience) อันได้แก่ กลุ่มวิชาทักษะ กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย กับกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะของนักเรียนที่เป็นผลมาจากการเรียนการสอนในโรงเรียน นอกจากนี้ยังเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของครูผู้สอนและผู้บริหารเป็นสำคัญ

เบนจามิน เอส บลูม Benjamin S. Bloom (อ้างถึงใน ศิริสุข นาคะเสนีย์, 2535) ได้กล่าวถึงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่ามี 3 ตัวแปรคือ

1. ตัวแปรด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของผู้เรียน ซึ่งหมายถึง ความสามารถของผู้เรียนทางสติปัญญา ประกอบด้วย ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

2. ตัวแปรด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง สภาพการณ์หรือแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ใหม่ ได้แก่ ความสนใจและเจตคติที่มีต่อเนื้อหาวิชาที่เรียน โรงเรียน ฯลฯ

3. ตัวแปรด้านคุณภาพการสอนของครู (Quality of Instruction) ได้แก่ การได้รับความแนะนำ การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อผิดพลาดและรู้ผลว่าตนเองจะถูกตองหรือไม่

ความตั้งใจเรียน การทำการบ้าน การขาดเรียน

วรรณทิพา รอดแรงคำ และรัสเซล เยนนี่ Vantipa Roadrangka and Russel Yeany (อ้างถึงใน สุจินดา จันทวรรณ, 2529) ได้กำหนดพฤติกรรมที่แสดงว่า นักเรียนสนใจและตั้งใจเรียนเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ความตั้งใจเรียนของนักเรียน ได้แก่ การฟัง การมองไปที่ครู หรือมองที่หนังสือ
2. การทำงานของนักเรียน ได้แก่ การจดบันทึกลงสมุด การคิดแก้ปัญหา หรือการอ่าน
3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ได้แก่ การอภิปรายโต้ตอบกับครู หรือกับเพื่อนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียน หรือการที่นักเรียนถามคำถามขณะที่มีการเรียนการสอน

การเรียนการสอนในห้องเรียน ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เข้าใจผู้เรียน ย้ำๆ กระตุ้นให้ครูให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่พึงประสงค์

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์ (2526) ได้สรุปองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนเพื่อให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 3 ประการ ดังนี้

1. พฤติกรรมการสอนของครู ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาพฤติกรรมเรียนของนักเรียน ถ้าหากเปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนของครูเป็นกิริยาแล้ว พฤติกรรมเรียนของนักเรียนก็คือปฏิกิริยานั้นเอง กล่าวคือ เมื่อครูมีพฤติกรรมสอนอย่างไร นักเรียนจะพัฒนาพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมสอนของครู ดังนั้นการที่นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างไรนั้น ครูต้องเข้าใจว่า ไม่ได้มาจากนักเรียนโดยตรงทั้งหมด ส่วนหนึ่งจะเป็นผลมาจากพฤติกรรมสอนของครูด้วย
 2. องค์ประกอบจากความพร้อมของผู้เรียน ความพร้อมหรือธรรมชาติของผู้เรียน หมายถึงทั้งวุฒิภาวะของผู้เรียน พื้นความรู้เดิมของผู้เรียน หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นตัวบังคับหรือชี้แนะงานการแสดงออกทางพฤติกรรมเรียนของผู้เรียน
 3. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อนร่วมชั้น สิ่งเหล่านี้ย่อมเกี่ยวข้องในการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน
- จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมเรียนของนักเรียนมีส่วนสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หากนักเรียนมีพฤติกรรมเรียนแบบตั้งใจย่อมนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลที่ดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมสอนของครู เป็นสำคัญ

จากการศึกษาของ มิทเชลล์ และเพียทคอสก้า Mitchell and Piatkowska (อ้างถึงใน เพ็ญ จรุงธรรมพินิจ, 2530) โดยเปรียบเทียบกลุ่มนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลสูงกว่าความสามารถ (overachiever) กับก่อนที่มีสัมฤทธิ์ผลต่ำกว่าความสามารถ (underachiever) ปรากฏว่ากลุ่มที่มีสัมฤทธิ์ผลต่ำกว่าความสามารถจะมีนิสัยในการเรียนไม่ดี

นอกจากนี้ผลการวิจัยของ ซีร์ชัย ปุณฺณชิต และคณะ (2523) พบว่าสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา สอบตกซ้ำชั้นหรือออกกลางคันตามความคิดเห็นของครูประจำชั้น และเพื่อนสนิทของนักเรียน นอกจากระดับสติปัญญา ก็คือ วิธีการเรียนรู้ของนักเรียน ถ้านักเรียนมีวิธีการเรียนรู้ที่ดี เช่น กล้าซักถามเมื่อเรียนไม่รู้เรื่อง รู้จักทบทวนบทเรียนที่เรียนไปแล้ว ก็ย่อมเรียนด้วยความเข้าใจ และสอบได้เป็นที่สุด

การทำกรบ้าน

การบ้าน คือ งานที่ครูมอบหมายให้นักเรียนทำเพิ่มเติมนอกห้องเรียนเพื่อทบทวนความรู้ที่เรียนไปแล้ว เพื่อฝึกทักษะและการนำไปใช้หรือเพื่อเตรียมสู่บทเรียนใหม่ (สุวรรณ เอี่ยมธีราภรณ์, 2528)

ละเมียด ลิมอักษร (2528) ได้กล่าวถึงประโยชน์และโทษของการทำการบ้าน ไว้ว่า แม้ว่าครูจะกำหนดวัตถุประสงค์ในการให้การบ้านแล้วก็ตาม แต่การให้การบ้านนักเรียนอาจไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ครูต้องการ ทั้งนี้เนื่องจากความไม่เหมาะสมของการบ้านที่ทำได้ เช่น การบ้านยากเกินความสามารถนักเรียน จำนวนการบ้านที่ได้รับมากเกินไปในแต่ละวัน แต่กำหนดส่งการบ้านสั้นจนนักเรียนทำไม่ทัน ดังนั้นถ้าครูสามารถให้การบ้านที่ดี เหมาะสมกับนักเรียนแล้วย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อนักเรียนทั้งในด้านเสริมกระบวนการเรียนรู้และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน และด้านปลูกฝังนิสัยให้รู้จักรับผิดชอบ ศึกษาหาความรู้ตามลำพังตนเอง อันจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในความสามารถของตน รวมทั้งรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และยังเป็นประโยชน์อย่างมากต่อโรงเรียนและบ้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน ทางตรงกันข้ามถ้าครูไม่สามารถให้การบ้านที่ดีและไม่เหมาะสมกับนักเรียนย่อมก่อให้เกิดโทษกับนักเรียนโดยตรง เพราะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการบ้าน และการเรียน และอาจ

ส่งผลให้นักเรียนไม่ทำการบ้าน ลอกการบ้านมาส่งหรือให้ผู้ปกครองทำการบ้าน อันเป็นการสร้างนิสัยที่ไม่ดีแก่นักเรียน นอกจากนี้ยังส่งผลเสียต่อสุขภาพนักเรียนเพราะต้องนอนดึก และไม่ได้เล่นหรือพักผ่อนตามวัย ทำให้ผู้ปกครองไม่พอใจและนักเรียนมาง่วงนอนที่โรงเรียน

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการทำการบ้านของนักเรียนประการหนึ่ง คือ ความสนใจและความเอาใจใส่ของผู้ปกครองต่อการทำการบ้านของนักเรียน ทักษะคิดของผู้ปกครองต่อการบ้านและโรงเรียนระดับการศึกษาของผู้ปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่บ้าน เอื้ออำนวยต่อการทำการบ้าน ซึ่งได้แก่ กิจกรรมทางบ้านที่นักเรียนต้องช่วยผู้ปกครองมีน้อย ตารางเวลาทำการบ้านที่ผู้ปกครองฝึกหัดให้นักเรียนทำงานเป็นนิสัย โดยผู้ปกครองจัดเวลาให้เป็นเวลาเฉพาะที่ไม่มีกิจกรรมอื่น ๆ ของบ้านที่จะทำให้นักเรียนขัดแย้งขณะกำลังทำการบ้าน สถานที่สำหรับทำการบ้านที่เหมาะสมซึ่งมีลักษณะส่วนตัว เงียบไม่มีเสียงรบกวนจากโทรทัศน์ วิทยุ และการเล่นของเด็กอื่นหรือของเด็กเพื่อนบ้าน อันจะทำให้ นักเรียนสามารถพัฒนาความคิดอย่างอิสระ และในห้องควรมีแสงสว่างพอเพียง รวมทั้งมีอุปกรณ์ในการทำการบ้านอย่างพร้อมเพียง เช่น ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด หนังสือเรียน เป็นต้น (สุวรรณมา เอี่ยมศรีราษฎร์, 2528)

จากรายงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

(2526) เรื่ององค์กำหนดประสิทธิภาพของโรงเรียนประถมศึกษาในเรื่องการทำการบ้านของนักเรียน พบว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพสูง มีสัดส่วนของคนทำการบ้านสูงกว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพต่ำ

จูริรัตน์ รัชมาต (2525) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการใช้แรงเสริมแลกเปลี่ยนต่อพฤติกรรมไม่ทำการบ้านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบางปะอิน ("ราชานุเคราะห์ 1") ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 5 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนบางปะอิน "ราชานุเคราะห์ 1" ในปีการศึกษา 2525 ที่ได้ผ่านการลงความเห็นจากคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย ครู 6 คนว่าเป็นนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่ทำการบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ โดยรูปแบบของการวิจัยเป็นแบบ ABAB และใช้การวิเคราะห์หลายเส้นฐานในพฤติกรรมเดียวกันที่ต่างสถานการณ์ในแต่ละวิชา ผลการทดลองพบว่า แรงเสริมแลกเปลี่ยนมีผลทำให้พฤติกรรมทำการบ้านเพิ่มขึ้น และระยะเวลาที่ให้แรงเสริมแลกเปลี่ยนที่ยาวนานกว่าส่งผลให้พฤติกรรมทำการบ้านในระยะหยุดให้แรงเสริมแลกเปลี่ยนคงที่ต่ำกว่า

จากการศึกษาของ มนตรี อนันตรักษ์ (2530) เรื่องการประเมินผลการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา กรณีศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สาเหตุของการไม่ทำการบ้านเพราะส่วนใหญ่ทำไม่ได้ ไม่มีผู้ปกครองคอยสอน เพราะผู้ปกครองไม่มีเวลา และผู้ปกครองบางคนไม่มีความรู้ที่จะแนะนำการบ้านลูกได้ นักเรียนบางส่วนไม่ทำการบ้านเพราะมีวุ่นแต่เล่นหรือดูโทรทัศน์ ไม่มีใครคอยเตือน จึงทำให้ครูมองว่าผู้ปกครองไม่สนใจไม่ดูแล และเอาใจใส่การเรียนของลูก

จะเห็นได้ว่า การทำให้การบ้านที่เหมาะสมจะมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้ปกครองมีส่วนช่วยเหลือนักเรียนในการทำการบ้านเป็นอย่างมาก การไม่ทำการบ้านของนักเรียน นอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแล้วยังส่งผลถึงคุณภาพของโรงเรียน วิธีหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาการไม่ทำการบ้านของนักเรียนได้ คือ การให้การเสริมแรง

ในด้านการขาดเรียนของนักเรียน กมล ภูประเสริฐ (2530) ได้กล่าวถึงปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนประถมศึกษาว่ามีสาเหตุมาจาก

1. การเจ็บป่วย
2. การคมนาคมระหว่างบ้านและโรงเรียนยากลำบาก
3. การต้องอยู่เฝ้าบ้านหรือเลี้ยงน้องขณะที่ผู้ปกครองออกจากบ้านไป

ตามมาหากิน

4. การขาดแคลนในเรื่องต่าง ๆ และการเรียนอ่อนที่จะทำให้เด็กท้อถอย

และเบื่อหน่าย

5. การต้องขาดเรียนเพื่อไปช่วยผู้ปกครองในการประกอบอาชีพ

การเรียนการสอนที่ดำเนินอยู่ในแต่ละวัน เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เด็กที่ขาดเรียนย่อมขาดโอกาสที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่เบ็นพื้นฐานสำหรับวันต่อ ๆ ไป

เพลินันท์ เขียวหวาน (2521) ได้ทำการศึกษาเพื่อหาองค์ประกอบบางประการที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ผลการวิจัยพบว่า สถิติการขาดเรียนเป็นตัวพยากรณ์ตัวหนึ่งที่เกี่ยวข้องในการอธิบายความแปรปรวนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สาณนท์ นายศรีศิริ (2522) ได้ศึกษาองค์ประกอบบางประการที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดนครปฐม

พบว่าสถิติการขาดเรียนเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แต่ผลการวิจัยดังกล่าว มีความแตกต่างจากการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2524) ที่ได้เสนอรายงานการสัมมนาผลการวิจัยตามโครงการวิจัยและวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษาปี 2524 ซึ่งได้ศึกษาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม 23 จังหวัด พบว่าอัตราการเรียนมีความสัมพันธ์กับความสามารถพื้นฐาน วิชาเลขคณิตและภาษาไทย คือจังหวัดที่มีอัตราการมาเรียนต่ำมักมีคะแนนความสามารถพื้นฐานสูง และจังหวัดที่มีอัตราการมาเรียนสูงกลับมีคะแนนความสามารถพื้นฐานต่ำ

นอกจากนี้จากรายงานบทสังเคราะห์เรื่อง องค์กำหนดประสิทธิผลของโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529) พบว่าปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์ในทางลบกับการมาเรียนของนักเรียน คือ จำนวนร้อยละของผู้ปกครองนักเรียนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ระยะเวลาการเดินทางมาเรียน และจำนวนร้อยละของนักเรียนที่รู้ภาษาอื่นที่บ้านนอกจากภาษาไทย

จะเห็นได้ว่า เหตุผลในการขาดเรียนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ความต้องการใช้แรงงานจากผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สุขภาพและภาวะโภชนาการ

สุชาติ โสมประยูร (2524) กล่าวว่าสุขภาพ หมายถึง ภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี และคำว่าสุขภาพนี้มิได้หมายความว่าเฉพาะเพียงแต่ความปราศจากโรค หรือปราศจากทุพพลภาพเท่านั้น

กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย (2521) กล่าวว่า น้ำหนักและส่วนสูง เป็นเครื่องชี้บอกภาวะสุขภาพ และแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของบุคคลผู้ที่ได้ชื่อว่ามีสุขภาพดี นอกจากปราศจากโรคภัยไข้เจ็บแล้ว จะต้องมึน้ำหนักและส่วนสูงไม่มากหรือน้อยเกินไป กล่าวคือ ต้องมึน้ำหนักและส่วนสูงอยู่ในระดับใกล้เคียงหรือปกติกับสถิติน้ำหนักและส่วนสูงของเด็กที่กองอนามัย กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนทุกประเภทและทุกภูมิภาคทั่วประเทศ พบว่าความแตกต่างในเรื่องคุณลักษณะของนักเรียนที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

องค์ประกอบในเรื่องคุณลักษณะของนักเรียนนี้ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ น้ำหนักของนักเรียนซึ่งเป็นสิ่งแสดงถึงระดับสุขภาพ อ่อนแอ ตลอดจนบันทึกของการไม่มาโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่า นักเรียนที่มีสุขภาพดี ซึ่งมีโอกาสมาเรียนสม่ำเสมอ หรือขาดเรียนเพียงเล็กน้อย จะมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนดีกว่านักเรียนที่มีสุขภาพไม่ดีและขาดเรียนบ่อยครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการวิจัย โครงการวิจัยและวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษาจังหวัดปัตตานี (2525) จังหวัดนราธิวาส (2525) ซึ่งได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้เด็กนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ประการหนึ่งคือ เด็กยากจน ทำให้ขาดแคลนเครื่องเขียนแบบเรียน อาหารกลางวัน เสื้อผ้า และสุขภาพไม่สมบูรณ์ซึ่งไม่เอื้อต่อการเรียนของเด็ก ทำให้เด็กขาดความเข้าใจในการเรียน มาเรียนได้ไม่สม่ำเสมอ ได้รับความรู้ได้ไม่ครบตามหลักสูตร

ความพร้อมของเครื่องเขียนแบบเรียน

การสนับสนุนทางการเรียนของผู้ปกครอง ความสนใจ และความเอาใจใส่ที่ผู้ปกครองมีต่อเด็กเป็นแรงกระตุ้นประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

สุมาลี สังข์ศรี (2521) กล่าวว่า เด็กที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จะพบปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องใช้ที่จำเป็นในการเรียน ขาดผู้สนับสนุนทางการศึกษา

นอกจากนี้รายงานการวิจัยของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาประชาชน พบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ปกครองที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้แก่ การจัดอุปกรณ์ประกอบการเรียนให้บุตรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าความพร้อมของเครื่องเขียนแบบเรียน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนจะมีผลกระทบต่อการจัดหาเครื่องเขียนแบบเรียนให้แก่เด็กนักเรียน เมื่อนักเรียนอยู่ในภาวะขาดแคลนในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ไปสู่การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมไทยพบว่าประชากรร้อยละ 80 พากันอาศัยและประกอบอาชีพในชนบท และเป็นที่ยอมรับกันว่าในสังคมไทยนั้น ยังมีกลุ่มวัฒนธรรมย่อยจำนวนมากหนึ่งซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ทั่วไปของชีวิตประจำวัน และบางกลุ่มมีความแตกต่างทางศาสนาต่าง ๆ ดังนั้นการนำลักษณะสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติ สำหรับกลุ่มสังคมวัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่มาใช้เป็นพื้นฐานเพื่อจัดการศึกษา สำหรับกลุ่มเหล่านี้ทั้งหมด จึงไม่อาจทำได้ ภาษาและศาสนาที่แตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ จึงมีผลต่อการศึกษาของเด็กที่มาจากชนกลุ่มน้อย

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้เสนอความเห็นต่อไปว่า การศึกษาที่บังคับให้ เรียนรู้ เรื่องของชนกลุ่มใหญ่หรือความรู้ที่ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณีและคติทางศาสนาของกลุ่มย่อยอาจถูกรังเกียจว่าเป็นการกดขี่บังคับหรือพยายามทำลายเอกลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยนั้น ๆ และทำให้เกิดการเรียกร้องขอจัดการศึกษาเป็นเอกเทศของตน แต่ถ้ากลุ่มวัฒนธรรมย่อย เช่นว่านี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มใหญ่ตลอดเวลา และเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ เรื่องราวของชนกลุ่มใหญ่ว่าช่วยส่งเสริมฐานะของตนได้ ความรังเกียจก็อาจมีน้อยหรือหมดไป

ในกรณีของประเทศไทย แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน แต่มีผู้วิจัยพบว่า ในการสอนจริยธรรมในเขตการศึกษา 2 นั้น มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี เพราะครูส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างจากวัฒนธรรมของผู้ปกครองส่วนใหญ่นั้น ทั้งเด็กและผู้ปกครองเห็นว่า เรื่องที่ครูสอนไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน จึงไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังมีผู้พบว่า ในจังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ต้องการให้สภากวีวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นด้วย จึงเห็นได้ว่า ถ้าหากครูผู้สอนมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างจากท้องถิ่นและไม่เข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากเพียงพอ อาจเกิดปัญหาในการปฏิบัติตนอันเป็นผลให้ประสิทธิภาพของงานพลอยตกต่ำไปได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ภาษาที่ใช้พูดที่บ้าน เป็นตัวแปรที่สำคัญตัวหนึ่งที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพราะนักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่บ้าน เนื่องจากภาษาไทยกลางเป็นภาษาที่ถือว่าเป็นสื่อกลางของการเรียนการสอนในโรงเรียน จึงเป็นที่เชื่อว่า เด็กที่อยู่

ครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่ไม่ใช่
 ภาษาไทยกลางเป็นสื่อ จะมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่อยกกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ตั้งอยู่ใน
 บริเวณที่พูดภาษาไทยกลาง เนื่องจากภาษาที่ใช้พูดในบ้านในภูมิภาคที่ไม่ใช่ภาษาไทยกลาง
 ดังกล่าวแล้ว จะไม่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ทางภาษาในโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการ
 กรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520)

จากการศึกษาภาษาแรกหรือภาษาแม่ในนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
 แห่งชาติ ได้ทำการวิจัยไว้ว่า ภาษาที่บิดามารดาใช้กับเด็กนักเรียนเมื่ออยู่ที่บ้านซึ่งเป็นภาษา
 แม่ แยกเป็นภาษาไทยกลาง ไทยเหนือ ไทยตะวันออกเฉียงเหนือ ไทยใต้ มลายู จีน เขมร
 ลาว และอื่น ๆ เมื่อพิจารณารวมทั้งประเทศปรากฏว่า บิดามารดาใช้ภาษาไทย
 ภาคกลางประมาณร้อยละ 36 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 26 ส่วนไทย
 เหนือและไทยใต้ประมาณร้อยละ 9 ส่วนภาษาอื่นมีน้อย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
 แห่งชาติ, 2519)

ดังนั้นในการเรียนการสอนในโรงเรียน ภาษาที่ใช้พูดที่บ้านย่อมมีผลกระทบต่อ
 ต่อการสอนของครู การเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งมีนักการศึกษา
 หลายท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของภาษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ปัญหาการสอนภาษาไทยมาตรฐานในห้องเรียนที่นักเรียนพูดภาษาถิ่น ประพันธ์
 เรืองณรงค์ ได้ให้ความเห็นว่า นักเรียนใช้ภาษาไทยกลางไม่ถูกเนื่องจากความเคยชินกับ
 ภาษาที่ตนเองถนัด ครูผู้สอนมักห้ามนักเรียนพูดภาษาถิ่นในเวลาเรียนหรือพูดกับครู ถึงกระนั้น
 ก็ยังไม่สามารถทำให้นักเรียนใช้ภาษาไทยกลางได้ถูกต้อง นักเรียนยังคงใช้ภาษาถิ่นผสมทั้ง
 ในการพูดและการเขียนปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ เพราะนักเรียนต้องเรียนภาษาไทยมาตรฐานเป็น
 ภาษาที่สอง ซึ่งแตกต่างจากภาษาที่นักเรียนใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน

วิเชียร เทียมเมือง ได้กล่าวถึงภาษาถิ่นว่า ปัญหาและอุปสรรคที่นักเรียน
 พบขณะทดลองใช้หลักสูตรอย่างหนึ่งคือ ผู้เรียนไม่เข้าใจและพูดภาษาไทยไม่ได้ นอกจากเป็น
 ปัญหาการสอนของครูแล้ว ผู้เรียนก็มีปัญหาวนเรื่องการเรียนมาก เสมือนผู้เรียนต้องเรียน
 ภาษาต่างประเทศ

จากเอกสารการวิจัยของกรมสามัญศึกษา เรื่อง การวิจัยผลสัมฤทธิ์ในการ
 เรียนของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรพบว่า "การที่นักเรียนใน
 จังหวัดต่าง ๆ ทาคะแนนได้มากน้อยกว่ากันในด้านนี้ อาจจะเป็นปัญหาทางด้านภาษา กล่าวคือ

เด็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช ลำปาง สุรินทร์ ไม่เข้าใจความหมายของคำที่ใช้ในแบบทดสอบ ซึ่งเป็นภาษาไทยกลาง" (กรมวิชาการ, 2521)

นอกจากนี้ วิจารณ์ ราชประโคน (2526) ได้ศึกษาอิทธิพลของภาษาเขมรที่มีต่อข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการพูดและเขียนภาษาไทย ในด้านเสียง ศัพท์ และโครงสร้างของนักเรียนที่พูดภาษาเขมร โดยนำกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่พูดภาษาเขมรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นการบันทึกเสียงการเล่าประสบการณ์ การบรรยายภาพ และการเขียนเรียงความ ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลของภาษาเขมรมีต่อข้อบกพร่องในการพูด ได้แก่ การออกเสียงวรรณยุกต์ การออกเสียงตัวสะกด ข้อบกพร่องในการเขียน ได้แก่ ข้อบกพร่องในด้านสะกดการันต์ การใช้ศัพท์สำนวน

ภาษาถิ่นที่นักเรียนใช้พูดที่บ้าน จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะการเรียนการสอนในวิชาภาษาไทยในด้านการออกเสียง การเขียน การใช้ศัพท์สำนวนและการเข้าใจความหมาย เนื่องจากภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ การที่นักเรียนไม่สามารถเรียนรู้และเข้าใจภาษาไทยกลางได้อย่างถ่องแท้จึงทำให้เกิดปัญหาในการเรียนรู้กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ตามไปด้วย และนำไปสู่การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

เจตคติต่อครูในโรงเรียนและการศึกษา

เจตคติเป็นรากฐานที่สำคัญของการเรียน เป็นแนวทางที่จะทำให้นักเรียนเกิดความตั้งใจ อยากรู้อยากเห็นในวิชาที่ครูสอน และเอาใจใส่ถึงการเรียนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนเกิดความพอใจและรู้สึกว่าการเรียนเป็นของสนุก น่ากระทำ และเมื่อนักเรียนเกิดความพอใจในสิ่งที่เรียน ก็ย่อมจะขวนขวายค้นคว้าหาความรู้ต่อไป (สุจินดา จันทวรรณ, 2529)

เจตคติอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เจตคติในทางที่ดีหรือทางบวก (Positive Attitude) นักเรียนจะแสดงออกในลักษณะพึงพอใจในการเรียน สนใจการเรียน มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความรู้สึกที่ครูเป็นผู้ที่น่าเคารพยกย่อง สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ได้เป็นอย่างดีและยอมรับว่า การเรียนจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้
2. เจตคติในทางที่ไม่ดีหรือทางลบ (Negative Attitude) นักเรียนจะแสดงออกในลักษณะความไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย ไม่ชอบการเรียน ไม่ชอบครู ก่อให้เกิด

ความท้อแท้ ขาดเรียนบ่อย ๆ มีความเชื่อว่าการเรียนไม่สามารถแก้ปัญหาในชีวิตของเราได้

เจตคติต่อครู

ประคินันท์ อุปรมย์ (2527) ได้เน้นให้เห็นความสำคัญของอิทธิพลของเจตคติที่นักเรียนมีต่อครูผู้สอนนั้นว่า จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น หรือให้ความสนใจต่อบทเรียนหรือต่อการสอนนั้น ๆ ของครู แต่ในทางตรงกันข้ามถ้านักเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อครูเกิดขึ้นแล้ว เจตคตินั้นจะทำให้นักเรียนขาดความสนใจในบทเรียน เกิดความเบื่อหน่ายต่อการสอนของครู หรือพยายามที่จะไม่ยอมรับการสอนหรือการแนะนำจากครู ซึ่งก็ย่อมมีผลส่งไปถึงความดีอยู่ในสัมฤทธิ์ผลการเรียนของนักเรียนในที่สุด ทั้งนี้คุณลักษณะของครูผู้สอนก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งที่จะส่งผลทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดี กล่าวคือครูควรมีความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชาที่สอนดี มีบุคลิกภาพดี และมีเทคนิควิธีสอนที่ดี คุณสมบัติเหล่านี้นอกจากจะช่วยให้ครูสามารถดำเนินการเรียนการสอนไปได้โดยตลอดด้วยดีแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครู

วิทยา นาควิษระ (2529) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของครูที่จะเสริมการเรียนของนักเรียนให้มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนและส่งเสริมให้การเรียนมีประสิทธิภาพนั้น คือครูควรจะมีบุคลิกภายนอกและบุคลิกภายใน ครูต้องมีเทคนิคในการพูดจา สื่อความหมายจงใจ คนเป็น ให้กำลังใจคนได้ พูดให้คนเชื่อได้ มีร่างกายสะอาด แข็งแรง แต่งกายตามสมัยนิยม ไม่เชยหรือล้ายุคเกินไป มีเจตคติที่ดี ใจกว้าง พร้อมจะรับความคิดเห็นของคนอื่น สิ่งเหล่านี้จะเป็นแบบอย่างให้นักเรียนเลียนแบบและเกิดทุนครู เกิดความศรัทธาในตัวครู ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในวิชาที่ครูสอน

แบร์รี ฮาร์เลย์ Barry Herley (อ้างถึงใน กัลยา สฤกษ์แก้ว, 2533) มีความเห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนว่าชอบหรือไม่ชอบวิชาที่เรียนนั้น ส่วนหนึ่งมาจากบุคลิกลักษณะของครู ซึ่งเป็นพื้นฐานการเรียนการสอนโดยจะส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จหรือความสนใจในการเรียน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะว่าอย่างน้อยครูจะต้องมีบุคลิกลักษณะดังนี้

1. มีสุขภาพจิตและอารมณ์มั่นคง
2. มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและคล่องแคล่ว
3. มีความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และเจ้าความคิด
4. มีมารยาท สุภาพ และเป็นผู้ดีทั้งท่าทางและการพูด

5. อ่อนโยน มีเมตตา เห็นอกเห็นใจและรู้จักผ่อนหนักเป็นเบา
6. มีความอดทน
7. มีความจริงจัง
8. มีความมั่นคงแน่วแน่
9. กระตุ้นให้นักเรียนใช้ความสามารถในการศึกษาค้นคว้า
10. มีเจตคติที่ดีและให้การสนับสนุนนักเรียน
11. เป็นผู้นำประชาธิปไตย
12. มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2526) ได้กล่าวว่า ในทางการศึกษาที่คนคิดได้รับ ความสนใจเป็นพิเศษ ด้วยเหตุผลที่เชื่อว่าทัศนคติต่อวิชา มีบทบาทสำคัญอันที่จะช่วยส่งเสริม หรือสกัดกั้นการเรียนรู้ในวิชานั้น กล่าวคือ ผู้เรียนจะสามารถเรียนวิชานั้นได้ดีขึ้น ถ้าหาก ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชานั้น

จากการศึกษาของ มนตรี อนันตรักษ์ (2532) ในด้านความตั้งใจในการ เรียนและทัศนคติต่อโรงเรียน พบว่า นักเรียนตั้งใจเรียนเพราะครูดูว่า ก้าว้าว และลงโทษ นักเรียน นักเรียนมาโรงเรียนเพราะที่โรงเรียนมีเพื่อนเล่น ไม่ต้องทำงานบ้าน นักเรียนไม่เห็นประโยชน์ที่ได้จากการเรียน มองไม่เห็นประโยชน์ที่จะนำความรู้ที่ได้จากโรงเรียนไปใช้ ในการประกอบอาชีพ

จะเห็นได้ว่า เจตคติมีส่วนสำคัญต่อพฤติกรรมการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนของนักเรียน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเจตคติที่ดีให้แก่ นักเรียน คือ ครูและ ผู้ปกครอง ในอันที่จะปลูกฝังให้โรงเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน และเห็นความสำคัญของการ ศึกษา หากนักเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีย่อมจะส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนแบบไม่ ตั้งใจ ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา และนำไปสู่การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

4.2 ด้านผู้ปกครอง

ระดับการศึกษาของพ่อแม่และผู้ปกครอง

ภูมิหลังด้านระดับการศึกษาของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง เป็นปัจจัยด้าน หนึ่งที่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ ความสำเร็จ และโอกาสในการเรียนของนักเรียน นักเรียน ที่มีบิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่มีภูมิหลังด้านระดับการศึกษาแตกต่างกัน ย่อมมีความสำเร็จ

และโอกาสในการเรียนที่แตกต่างกัน

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2527) กล่าวไว้ซึ่งสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างสูงกับสภาพแวดล้อมทางบ้าน เช่น อาชีพของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดามารดา สภาพแวดล้อมทางบ้านที่น่าสนใจ เนื่องจากสามารถกระตุ้นให้บิดามารดาของนักเรียนสร้างสรรค์ขึ้นบ้านโดยมิได้เกี่ยวข้องกับฐานะทางเศรษฐกิจ แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างสูงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือระดับความคาดหวังที่จะศึกษาต่อ เวลาที่ใช้ทำการบ้านทั้งคณิตศาสตร์และวิชาอื่น ๆ ความช่วยเหลือของบิดามารดาในการทำการบ้านของบุตร การส่งเสริมและแสดงความสามารถจะให้บุตรมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

ตรี ภาณุदानนท์ (2529) กล่าวไว้ซึ่งสรุปได้ว่า บิดามารดาที่ได้รับการศึกษาสูง รายได้สูง จะมีผลต่อการศึกษาของเด็ก คือ สนับสนุนให้เด็กได้รับการศึกษา มีผลการเรียนดี เนื่องจากบิดามารดาจะเห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาที่จะช่วยให้บุตรของตนมีอาชีพดี มีฐานะมั่นคงในอนาคต จึงพยายามชักจูงบุตรให้เอาใจใส่ในการเรียน ส่วนบิดามารดาที่มีการศึกษาน้อย รายได้ต่ำ มีอาชีพไม่มั่นคง ว่างงานบ่อย ลักษณะโครงสร้างทางครอบครัวไม่มั่นคง บิดามารดาจำเป็นต้องยุ่งอยู่กับการหาเลี้ยงครอบครัว จึงไม่มีเวลาเอาใจใส่บุตรมากนัก ไม่มีเวลาในการอบรมดูแล หรือให้คำแนะนำแก่บุตรในเวลาที่มีปัญหาทางการเรียนหรือทำการบ้านไม่ได้ ทำให้ไม่สามารถส่งเสริมความสามารถทางการเรียนของบุตร

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ภูมิหลังด้านระดับการศึกษาของบิดามารดา มีผลต่อการศึกษาของบุตร บิดามารดาที่มีการศึกษาสูงย่อมเห็นคุณค่าของการศึกษามาก เนื่องจากมองเห็นประโยชน์จากการศึกษา จึงทำให้บิดามารดาเหล่านี้ใส่ใจส่งเสริมการศึกษาของบุตร ทำให้บุตรมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในระดับที่ดีกว่าปกติ ส่วนบิดามารดาที่มีการศึกษาต่ำ ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัว จึงไม่มีเวลาเอาใจใส่ต่อการศึกษาของบุตร และไม่สามารถให้คำแนะนำแก่บุตรได้ มีผลทำให้เด็กเรียนไม่ได้รับความช่วยเหลือในปัญหาของการเรียน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับต่ำกว่าปกติ

อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจของพ่อแม่และผู้ปกครอง

นอกจากปัจจัยทางด้านระดับการศึกษาของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีผลต่อการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแล้ว อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจของพ่อแม่และผู้ปกครองก็เป็นปัจจัยที่สำคัญ ซึ่งยืนยันได้จากรายงานการวิจัยประสิทธิภาพโรงเรียน

ประถมศึกษา องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) จึงได้สรุปข้อค้นพบจากการ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วประเทศว่า ความแตกต่างของระดับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบหลายประการด้วยกัน ในจำนวนนี้อาชีพของบิดา มารดาเป็นตัวแปรใน องค์ประกอบ ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ และสังคมของนักเรียนมากเป็นพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ศึกษาเพื่อ พัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา พ.ศ.2525-2534 พบว่า ในด้านครอบครัวของนักเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อนักเรียน โดยเด็กที่มาจากครอบครัวยากจนมีคะแนนทาง สติปัญญาต่ำกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวปานกลางอย่างชัดเจน ทั้งนี้เกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น

1) ปัจจัยเรื่องอาหาร การขาดอาหารหรือขาดสารอาหารมีผลต่อการ พัฒนาความสามารถทางสติปัญญาของเด็กอย่างมาก เพราะมีผลกระทบต่อ การเจริญเติบโต ของมันสมองของเด็ก

2) ปัจจัยด้านฐานะเศรษฐกิจและสังคม อิทธิพลนี้จะปรากฏชัดมากเมื่อ เด็กอยู่วัยเรียน พบว่าเด็กที่ยากจน เด็กชนบทและเด็กในชุมชนแออัด มีพัฒนาการทาง สติปัญญาและความคิดรวบยอดช้ากว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะปานกลางอย่างมาก

3) ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยนี้มีความสัมพันธ์กับสติปัญญาและ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าของเด็ก

4) ปัจจัยด้านประสบการณ์และสิ่งเร้า ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับสิ่งเร้ามีการ พัฒนาทางสติปัญญาเร็วกว่าเด็กที่ไม่ได้รับสิ่งเร้าเป็นอย่างมาก

จากรายงานผลการวิจัย โครงการวิจัยวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา ปีงบประมาณ 2525 (เขตการศึกษา 1, 2, 3, 4, 5 และ 6) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพด้านต่าง ๆ กับความสามารถพื้นฐานของนักเรียนประถมศึกษา ในด้านการประกอบ อาชีพของประชากรพบว่า สอดคล้องกับทั้ง 6 เขตการศึกษา คือความสามารถพื้นฐานของ นักเรียนมีความสัมพันธ์ในทางลบร้อยละของผู้ปกครองที่มีอาชีพทางการเกษตร ซึ่งหมายความว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรมีแนวโน้มว่า

จะมีความสามารถพื้นฐานต่ำ สำหรับอาชีพอื่น ๆ นั้น ได้ผลตรงกันข้ามคือมีความสัมพันธ์ในทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2526) ที่ได้ศึกษาประสิทธิภาพของโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีแนวโน้มที่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจของพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยนักเรียนที่มีพ่อแม่และผู้ปกครองประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีฐานะยากจนจะมีแนวโน้มที่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

การอบรมเลี้ยงดู

อรพินทร์ ชูชม และคณะ (2527) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูไว้ว่า "การอบรมเลี้ยงดูหมายถึง การที่ผู้ใหญ่นครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยบิดามารดาและบุคคลอื่น ๆ ปฏิบัติต่อเด็กเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็ก ทั้งทางร่างกายและจิตใจ หรือให้เด็กมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และยังให้การแนะนำสั่งสอนฝึกอบรมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม"

สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย (2524) แบ่งการอบรมเลี้ยงดูบุตรของแต่ละครอบครัวออกเป็น 3 แบบคือ

1. แบบอัตตาธิปไตย คือ การอบรมเลี้ยงดูที่มีบิดามารดาเป็นหัวหน้าครอบครัวรับหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ควบคุมธุรกิจเงินทุนของครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดในการตั้งเป้าหมายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คอยดูแลให้ทุกคนปฏิบัติตาม มารดาทำหน้าที่รับผิดชอบงานบ้านทุกชนิด ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูบุตร คอยสนองความต้องการของสามี การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัว เป็นหน้าที่ของสามีหรือทั้งบิดามารดาเท่านั้น บุตรไม่มีส่วนออกเสียงหรือแสดงความคิดเห็น ความต้องการของบุตรไม่ได้รับการพิจารณาสนองตอบ

2. แบบตามใจท่าน คือ การอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาต่างไปคนละทิศทาง ตามความชอบของตนไม่สนใจกันและไม่สนใจบุตร บิดามารดาเชื่อว่าบุตรจะดีได้เองจะชั่วตัวเอง เจตคติเช่นนี้ทำให้เกิดความคิดว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ไม่ให้ความช่วยเหลือในการตัดสินใจหรือชี้แจงงานสิ่งที่ถูกต้องต่างๆ และยังจะใช้อำนาจรุนแรงกับบุตร

3. แบบเสรีประชาธิปไตย คือ การอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รับผิดชอบร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและภารกิจอื่น ๆ ของครอบครัว การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวเกิดขึ้นจากการตกลงเห็นชอบของสมาชิกทุกคนโดยถือว่าความสุขส่วนรวมเป็นใหญ่ บุตรมีโอกาสใช้ความสามารถอย่างเต็มที่และรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว มีโอกาสหัดคิดริเริ่มและการตัดสินใจ บิดามารดาสนองความต้องการพื้นฐานของบุตร ให้ความรัก ดูแลเอาใจใส่และจัดสิ่งแวดล้อมทางกายให้บุตรเจริญเติบโตอย่างเต็มที่

เครซ สวานานท์ (2510) ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูบุตรในลักษณะที่มีผลต่อบุตร ดังนี้

1. บิดามารดาละเลยไม่เอาใจใส่บุตร ย่อมทำให้บุตรมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยทางอารมณ์ รู้สึกว่าเหว่ ไร้มั่นคงและมักจะส่งผลออกมาให้มีพฤติกรรมในรูปของการปฏิเสธ เป็นคนที่ขาดความรัก ทั้งยังให้ความรักแก่ใครไม่เป็นอีกด้วย

2. บิดามารดาที่ปกป้องคุ้มครองด้วยการบังคับ ออกคำสั่งอยู่ตลอดเวลา จะทำให้บุตรขาดความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีแนวโน้มที่จะฟังผู้อื่นอยู่ตลอดเวลาและเป็นผู้ที่ยอมคนคือ มีลักษณะเป็นผู้ตามตลอดเวลาด้วย

3. บิดามารดาที่ทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ หรือหย่าร้างกัน บุตรจะมีความกระวนกระวายใจ มีความเครียด มีความรู้สึกไม่ปลอดภัย ไร้มั่นใจในตนเอง มองโลกในแง่ไม่รื่นรมย์และขาดแบบฉบับในการสร้างเสริมทักษะของตนด้วย

4. บิดามารดาที่ยึดมั่นและเคร่งครัดในศีลธรรมจรรยาอย่างมาก ย่อมมีผลให้บุตรมีโอกาสสร้างควมมีสติสัมปชัญญะอย่างสูงสุดขึ้นได้ และทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้งทางใจอย่างรุนแรงขึ้นได้ อาจทำให้กลายเป็นคนเลวทรนเอง ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง

5. บิดามารดาที่มีศีลธรรมหย่อนยาน บุตรจะพลอยเป็นผู้ที่มีศีลธรรมหย่อนยานไปด้วย มีทัศนคติที่สังคมไม่พึงปรารถนา และอาจจะต้องเป็นผู้มีปัญหาของสังคมในที่สุด

สำหรับการเรียนของนักเรียนสภาพการอบรมเลี้ยงดู และความเป็นอยู่ของครอบครัวมีผลต่อการเรียนของนักเรียนได้ทั้งในทางบวกและทางลบ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2532) ให้ความเห็นซึ่งสรุปได้ว่า บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรจัดกระบวนการสภาพแวดล้อมทางบ้าน ให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาล่าเรียน

ของบุตรในบางกระบวนการ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษา ความอบอุ่นในครอบครัว การสนับสนุนและแนะแนวทางด้านวิชาการ ความคาดหวังของบิดามารดาต่อระดับการศึกษาของบุตร เป็นต้น เป็นสิ่งที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่มีเงื่อนไขเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือแม้บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำก็สามารถจัดกระบวนการเหล่านี้ให้บุตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตร พร้อมทั้งการสนับสนุนและแนะแนวทางต่าง ๆ มีความใกล้ชิดกับบุตรอย่างแท้จริง ที่สำคัญยิ่งคือ บิดามารดาหรือผู้ปกครองจะต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะแนะนำอบรมสั่งสอนบุตรในปกครองของตน กระบวนการเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

จากแนวคิดและผลการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู สามารถสรุปได้ว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และผู้ปกครองมีผลกระทบต่อตัวเด็กทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ความพึงพอใจ ความคาดหวังและเจตคติต่อการศึกษาของผู้ปกครอง

บ้านเป็นสถานที่ที่เด็กได้รับแรงจูงใจในการเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผู้ปกครองมีส่วนสนับสนุนเด็กแต่ละคนต่อการพัฒนาการศึกษาและวัฒนธรรม เด็กแต่ละคนไม่สามารถทำให้ตัวเองบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา และการพัฒนาส่วนบุคคลตามลำพังได้ จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากผู้ปกครอง รวมถึงสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว ผู้ปกครองสามารถกระทำได้โดยการติดตามงานและกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้มอบให้ เด็กที่ตั้งมาตรฐานสำหรับการทำงานของเด็ก และให้การสนับสนุนทางการศึกษา ตลอดจนอาชีพแก่เด็ก (ชาณชัย อาจินสมาจาร, 2532)

กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) ได้วิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ครอบครัวที่บิดามารดาเห็นความสำคัญของการศึกษา เด็กจะมีสัมฤทธิ์ผลสูง เพราะบิดามารดาสนับสนุนการเรียนของเด็ก ให้กำลังใจ เอาใจใส่ในการทำที่บ้านของเด็ก ส่วนครอบครัวที่พ่อแม่ไม่เอาใจใส่หรือให้ความสนับสนุนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

สุชาติ ลีตระกูล (2524) ได้ศึกษาองค์ประกอบบางประการ ที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ในด้านองค์ประกอบด้านครอบครัวของนักเรียน ตัวพยากรณ์ที่ดีได้แก่

ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ปกครอง และการใช้สื่อมวลชน

ศิริวัลย์ อุดมพรวิวัฒน์ (2525) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ของผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 รดยฯ ศึกษากลุ่มตัวอย่าง 120 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงได้รับการส่งเสริมจากผู้ปกครองมากกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ ความคาดหวัง และเจตคติต่อการศึกษของผู้ปกครองมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของนักเรียน ได้แก่ ปัจจัยด้านโรงเรียน ครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครอง

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

ชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) หมายถึง การพรรณนาถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมนิยมประเพณี หรือวัฒนธรรมที่เฉพาะของสังคมหนึ่ง เพื่อให้รู้จักวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง เป็นผลมาจากการจดบันทึกงานสนาม (field notes) อย่างระมัดระวัง และอย่างละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2535)

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (An Ethnographic Study) จึงเป็นการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางที่จะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ หรือพฤติกรรมที่แท้จริงของมนุษย์ ซึ่ง สาลี ทองธิว (2535) กล่าวว่า เป็นการวิจัยที่อาศัยการสังเกตเป็นพื้นฐานของการเก็บข้อมูล การสังเกตนั้นจะต้องเป็นการสังเกตสังคมทั้งหมดในภาพรวม สังเกตเหตุการณ์ และสภาพการณ์ในขณะนั้น ตลอดจนการสังเกตเหตุการณ์ และสภาพการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นในขณะนั้นประกอบกันไปด้วย (contextual situations) การสังเกตที่ใช้ในการวิจัยนี้ใช้เวลานาน และจะต้องกระทำต่อเนื่อง ๆ กัน ก่อนที่จะสามารถยืนยันความเชื่อถือได้ ของข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกตนั้น นอกจากที่ความเชื่อถือได้ของข้อมูล ยังอาจจะต้องทำการตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งอื่น ๆ เช่นการสัมภาษณ์ หรือบันทึกต่าง ๆ อีกด้วย

ลักษณะของงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

ลักษณะของงานวิจัย มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง และมีลักษณะสำคัญ ๗ หลายอย่าง ดังต่อไปนี้คือ

1. อยู่อาศัยในชุมชนที่เลือกศึกษา (Naturalism) ในการศึกษาวิจัย วัฒนธรรมหรือพฤติกรรมของคนนั้น นักวิจัยจะต้องเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนที่เลือกศึกษาวิจัย คือ เข้าไปใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับชาวบ้าน หรือประชากรที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจ มนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ

2. มีการสังเกตพฤติกรรม (Behavioral Observation) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) นักวิจัยอาจใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการบันทึกข้อมูลไว้ก่อน เช่น ถ่ายหนัง ถ่ายวิดีโอ หรือถ่ายรูป นักวิจัยจะตั้งข้อสังเกตว่า ชาวบ้านทำอะไรกันบ้างในวันหนึ่ง ๆ มีอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และจะต้องพยายามเก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุด มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ และข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และการพัฒนา หลักการสำคัญที่สุดของการวิจัย คือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) นักวิจัยจะประสบผลสำเร็จในการวิจัยได้ จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจและยอมรับ

3. ใช้เวลานานมากในสนามวิจัย นักวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาใช้เวลานานมากในสนามวิจัย ทำวิจัยอยู่กับชาวบ้านเป็นเวลาหลายเดือน จนเป็นปีหรือหลายปี การใช้เวลาานาน ๆ โดยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชาวบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมาก ทั้งนี้ เพื่อสร้างความไว้วางใจ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านได้มากขึ้น ซึ่งจะมีผลทำให้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เชื่อถือได้

4. ใช้เทคนิควิจัยหลายรูปแบบต่าง ๆ กันให้มากที่สุด นักวิจัยจะต้องพยายามเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมคนให้มากที่สุด และเก็บข้อมูลที่เชื่อถือได้ จึงต้องสังเกตอย่างระมัดระวังและละเอียด กึ่งวางตัวเป็นกลาง ดังนั้นจำเป็นจะต้องเลือกใช้เทคนิควิจัยหลายรูปแบบ เพื่อชดเชยข้อดี โดยจะต้องเลือกใช้หรือปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ที่ต่างกันไป และจะต้องดูว่าจะใช้ระเบียบวิจัย หรือเทคนิควิจัยนั้น ๆ ได้เมื่อไร เช่น การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลทางประชากร ฯลฯ

5. ใช้ตัวแปรหลายตัว นักวิจัยควรใช้ตัวแปรหลายตัวในการศึกษา

พฤติกรรมมนุษย์ นอกจากปัจจัยด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและด้านจิตวิทยา เช่น ชนชั้น อาชีพ รายได้ ศาสนา เจตคติ และอื่น ๆ

6. ใช้ทั้งระดับปัจเจกชนและครัวเรือน นักวิจัยต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากปัจเจกชนและครัวเรือนต่าง ๆ ให้มากที่สุด นอกจากนี้ต้องคอยสังเกตพฤติกรรมคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุด

7. แสดงบทบาท "คนรอบนอก" (Marginal Native) เมื่อเข้าสู่สนามวิจัย นักวิจัยจะกลายเป็นคนรอบนอก คือต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการปฏิบัติ นักวิจัยจึงควรใกล้ชิดกับชาวบ้าน โดยแสดงบทบาทของการเป็นคนรอบนอก นั่นคือ เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนกับชาวบ้าน และปฏิบัติตัวดังนี้

7.1 การเลือกสถานที่อยู่อาศัย นักวิจัยต้องตัดสินใจว่าจะอยู่กับชาวบ้านเช่นอยู่กับครอบครัวหนึ่ง หรือเข้าบ้านอยู่ต่างหาก

7.2 นักวิจัยควรทำตัวให้เหมือนกับชาวบ้านโดยทั่ว ๆ ไป

7.3 ใช้ภาษาท้องถิ่น นักวิจัยควรเรียนรู้ภาษาท้องถิ่นบ้าง เพื่อประโยชน์ในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านอีกทางหนึ่ง

7.4 เข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน นักวิจัยควรช่วยชาวบ้านทำอะไร ๆ บ้าง เช่น ช่วยทาสวน เลี้ยงเด็ก ฯลฯ จะทำให้ชาวบ้านยอมรับนักวิจัยมากขึ้น

7.5 ทำตัวเป็นมิตรที่ดีกับชาวบ้าน นักวิจัยจะต้องไม่แข่งขันกับชาวบ้าน จะต้องระมัดระวังในเรื่องการเรียนรู้ภาษาท้องถิ่น และเพศตรงข้าม

8. องค์ภาพรวม (Holistic) เป็นมโนภาพสำคัญในการวิจัย นักวิจัยจะต้อง ใ้ห้องค์ภาพรวมของชุมชนที่ศึกษาอย่างละเอียด (องค์ภาพรวม หมายถึง พฤติกรรมด้านต่าง ๆ หรือวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ นั่นคือ นักวิจัยจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ

9. มีการจดบันทึกการวิจัยสนามอย่างละเอียด (Field Notes) อย่างละเอียด งานสำคัญของนักวิจัยในสนามวิจัย คือ การจดบันทึกการสังเกตพฤติกรรมชาวบ้านอย่างละเอียดเป็นประจำทุกวัน เพราะการบันทึกงานวิจัยสนามอย่างละเอียดนี้ จะเป็นรากฐานของนักวิจัยต่อมา

10. นักวิจัยมักเตรียมตัวนานก่อนเข้าสนามวิจัย เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่สนามวิจัย นักวิจัยต้องเรียนรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณา จนเข้าใจวัฒนธรรมต่าง ๆ เรียนรู้

ทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย ประการสำคัญ คือ พยายามลดอคติ และชาติพันธุ์นิยม โดยวิเคราะห์ข้อเด่นและข้อจำกัด โดยตัวนักวิจัยเอง เพราะนักวิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญที่สุด (งามพิศ สัตย์สงวน, 2535)

บทบาทของผู้ทำการวิจัย

ในการทำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณานั้น ถือว่าการรับรู้เรื่องวัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ดังนั้น หน้าที่หลักของนักวิจัย จึงเป็นการตั้งเอาการรับรู้ดังกล่าวออกมา และในรูปที่เป็นระบบระเบียบที่สุด ในการลงไปอยู่ในสนามการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อม กับคนในสังคมนั้น ผู้วิจัยจะต้องกำหนดบทบาทที่จะเข้าไปให้ชัดเจน และเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปวิจัย โดยทั่วไปแล้ว บทบาทของผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีอยู่ 3 แบบ ใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทบาทผู้สังเกต (Observer) เป็นการสังเกตบุคคลอย่างเดี่ยว การทำบทบาทเช่นนี้ ยังไม่นับว่าเป็นการเก็บข้อมูลงานวิจัยชาติพันธุ์วรรณา

2. บทบาทของผู้สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observer-Participant) คือการเข้าไปสังเกต โดยเข้าไปอยู่ในสังคมนั้น ๆ แต่ไม่ได้มีบทบาทในสังคม หรือในกิจกรรมที่ทำการสังเกต ยังอยู่ในลักษณะบุคคลภายนอก (Outsider) บทบาทนี้ก็ยังไม่นับว่าเป็นการเก็บข้อมูลงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

3. บทบาทผู้สังเกตในฐานะอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย (Participant Observer) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยมีตำแหน่งหน้าที่อยู่ในสังคมนั้น และทำการสังเกตไปด้วย เป็นการกระทำ 2 บทบาทในขณะเดียวกัน การสังเกตวิธีนี้ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ลึกกว่า บทบาทของผู้วิจัยในแบบที่ 3 นี้เอง ที่งานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา เน้นและนับว่าเป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่ง (สาลี ทองธิว, 2535)

เทคนิคบางประการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา เน้นศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม และพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งมีความสลับซับซ้อน และมีความเคลื่อนไหว (dynamic) เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงนิยมใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ ควบคู่กับศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

1. การสังเกต เทคนิคการสังเกตที่นิยมมาใช้ มี 3 ประเภท

- 1.1 การสังเกตโดยตรง (direct observation) สังเกตแบบเป็นคนนอกชุมชน จะได้ผลดี เมื่อสังเกตข้อมูลด้านกายภาพ
- 1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) นิยมมาใช้เมื่อศึกษาพฤติกรรมมนุษย์
- 1.3 การสังเกตแบบไม่ให้รู้ตัว (unobtrusive observation) โดยที่เรามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเทคนิคหลักอีกประเภทที่นิยมใช้ควบคู่กับการสังเกต เนื่องจากพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์บางอย่าง ไม่อาจสังเกตได้ชัด เช่น ความคิดเห็น เจตคติ หรือ ค่านิยม ฯลฯ เทคนิคการสัมภาษณ์จึงมีส่วนเข้ามาช่วยเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุม และน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ชนิดการสัมภาษณ์ที่นิยมมาใช้ ได้แก่

- 2.1 การสัมภาษณ์อย่างไม่มีการโครงสร้าง (unstructural interview)
- 2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)
- 2.3 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key-informant interview)
- ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชีวประวัติ (Biography)

ถึงแม้เทคนิคทั้ง 3 จะเน้นการใช้ แต่ในปัจจุบัน ความพยายามที่จะนำแบบสอบถามและเครื่องมือต่าง ๆ เช่น แบบสำรวจ แบบบันทึกรายการ หรือ แบบทดสอบเฉพาะด้าน ฯลฯ มาใช้เพื่อประหยัดเวลา แรงงาน และงบประมาณ รวมทั้งนำอุปกรณ์บางอย่างมาช่วยในการรวบรวมข้อมูล เช่น กล้องถ่ายภาพ และเครื่องบันทึกเสียง แต่านสังคมไทย คงใช้ได้เฉพาะกรณีถ่ายภาพซึ่งเจ้าตัวรู้ตัว (สุพรรณิ ไชยอำพร, 2535)

การเลือกประชากรเพื่อศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา (Studied Subjects หรือ Population) และหน่วยวิเคราะห์ (Units of Analysis) ของการวิจัยแบบนี้ ค่อนข้างจะเลื่อนลางคือกำหนดลงไปไม่ได้ชัดเจน Mcall และ Simmons (อ้างถึงใน ทวี นาคบุตร, 2526) ได้เสนอแนะวิธีสุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการวิจัยไว้ 3 วิธี คือ

1. Quota Sampling วิธีนี้คือ การแบ่งบุคคลที่จะศึกษาออกเป็นพวก ๆ แล้วเลือกสัมภาษณ์ เป็นจำนวนกลุ่มละกี่คน ซึ่งผู้วิจัยเลือกเอง

2. Snow Sampling การสุ่มตัวอย่างแบบนี้ เหมาะสำหรับหัวข้อการวิจัยที่ต้องการทราบว่า ใครเป็นผู้ริเริ่มที่แท้จริงในหมู่บ้าน นักวิจัยเริ่มที่ใครก็ได้ พอได้ตัวแล้ว นักวิจัยก็ตามไปถามคนนั้นต่อไป ถามไปเรื่อย ๆ จนเจอต้นตอที่แท้จริง

3. Boviant Cases ที่ปรากฏ หรือพฤติกรรมของมนุษย์หลายอย่าง ที่จะทำให้เราเข้าใจธรรมชาติ หรือความเป็นไปในกลุ่มคน หรือหมู่บ้านหนึ่งได้ โดยมองหาพฤติกรรม หรือกรณีตัวอย่างที่เบี่ยงเบนออกจากเกณฑ์ปกติของสังคม

ข้อควรคิดในการเลือกประชากร หรือการสุ่มตัวอย่าง

1. นึกไว้ก่อนว่าจะมีสถานการณ์ ใดทำให้ได้ทำการสังเกตมากน้อยเพียงใด ก่อนที่จะสรุปข้อมูล และหาคำตอบที่ระบุไว้ในการศึกษา

2. การสังเกตของนักวิจัยจริง ๆ ในสถานการณ์ที่ได้เลือกแล้วนั้น จะเป็นตัวแทนการสังเกตในสถานการณ์ทั้งหมดได้ไหม แม้ว่าจะไม่ได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบมีการควบคุม แต่ก็ไม่สามารถละเลยหลักการ การเลือกประชากรไปได้

การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ไม่มีเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล การไม่ได้ทดสอบทางสถิติ เพื่อหาค่าความเชื่อถือได้ของ เครื่องมือดังกล่าว ตลอดจนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนจำนวนน้อย ซึ่งไม่อาจถือเป็นตัวอย่าง ที่เป็นตัวแทนของประชากรได้นี้ ล้วนแล้วแต่เป็นจุดอ่อนของการยอมรับความเชื่อถือได้ของข้อมูล นอกจากนั้น การที่นักวิจัย นำตนเองเข้าไปสัมผัสปรากฏการณ์อย่างใกล้ชิด และพยายามเรียนรู้ทักษะแบบคนใน ก็เป็นจุดอ่อนที่นักวิจัยเชิงปริมาณวิจารณ์ได้ว่า จะทำให้เกิดความลำเอียง (bias) โดยความลำเอียงอาจปรากฏในรูปอคติ หรือฉันทาคติ ก็ได้ วิธีที่นักวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา จะนำมาใช้ เพื่อป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากข้อสงสัยดังกล่าว มีดังนี้

1. นำเสนอข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียด ด้วยวิธีการพรรณนา แบบที่เรียกว่าชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) นั่นคือ การแสดงภาพของชุมชน และบุคคลที่ตนศึกษาอย่างละเอียดทุกแง่มุม จนผู้อ่านเกิดความคุ้นเคยกับบุคคลดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจพฤติกรรมที่เขากระทำ

2. ควรทำความเข้าใจกับผู้อ่านข้อมูลเบื้องต้นว่า เมื่อผู้อ่าน อ่านข้อมูล ชาติพันธุ์วรรณาต้องอย่าคิดว่าตนกำลังอ่านนิยาย เพราะข้อความชาติพันธุ์วรรณา เป็นเรื่องของชีวิตมนุษย์และสังคม ข้อมูลที่เชื่อถือได้เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ว่าเป็นความจริง คือ ข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ถูกนำเสนออย่างเป็นกลาง ปราศจากอคติ

3. ผู้วิจัยอาจยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูล ด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ตนศึกษา ตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการอ่านข้อมูลดังกล่าว พร้อมมาให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วง หรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ

4. ทว่าการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) คือการแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล จากแหล่งที่แตกต่างกัน หลักของการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือการไม่ปักใจว่า แหล่งข้อมูลแหล่งใดแหล่งหนึ่งที่ได้มาตั้งแต่แรกเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้ นักวิจัยจำเป็นต้องแสวงหาความเป็นไปได้ว่ายังมีแหล่งอื่นใดอีกบ้าง โดยวิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกันออกไป ผู้วิจัยอาจใช้วิธีการนี้โดยเปลี่ยนแหล่งที่เป็นบุคคล เวลา หรือสถานที่ที่ให้ข้อมูล หรืออาจใช้วิธีตรวจสอบ โดยให้ผู้เก็บข้อมูลที่ต่างกัน (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2535)

จุดเด่นและจุดด้อยของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ และกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม ข้อดีประการสำคัญของการวิจัย คือ ความเข้าใจต่อปัญหาที่เราจะได้รับเมื่อใช้การวิจัยแบบนี้

ความยืดหยุ่นก็เป็นข้อดีประการหนึ่ง เพราะว่่านักวิจัยสามารถวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงรูปแบบ (desing) การวิจัยของตนไปเรื่อย ข้อมูลก็เก็บได้เรื่อย ๆ ข้อดีประการนี้ จะหาไม่ได้ในการวิจัยแบบอื่น

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาไม่ต้องใช้เงินมาก และไม่ต้องใช้ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้วิจัยสามารถทำงานนำเสนอคนเดียวได้

จุดด้อยของการวิจัย ลักษณะของงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ผลสรุปที่ได้เป็นคำอธิบายเชิงพรรณนา เกี่ยวกับประชากรจำนวนหนึ่ง ซึ่งหลายคนอาจตั้งแง่ว่า จะพูดให้ชัดเจน เพียงตรงได้อย่างไร ข้อสรุปที่ได้นี้เป็นข้อสรุปเชิงนิยาม คือบอกไม่ได้ว่า สิ่งนั้นต่างจากสิ่งนี้โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ก็เพราะองค์ประกอบด้านการสุ่มตัวอย่าง และความเป็นตัวแทนของการสังเกตว่าจะสมบูรณ์เพียงใด

จุดด้อยอีกประการหนึ่ง ก็คือ ความไม่ชัดเจนของสมมติฐาน และคำจำกัดความของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งนักวิจัยจะต้องให้ข้อมูลประกอบให้มากพอ เพื่อสนับสนุนการแปรข้อมูล และการสรุปผลการวิจัย มิฉะนั้นแล้วผู้อ่านอาจแปรไปต่าง ๆ กันได้

นอกจากนี้ ก็คือความเป็นวิทยาศาสตร์ของการสรุปผล เพื่อนำไปใช้ และความเกี่ยวเนื่องกับสาขาวิชาอื่น ๆ ทำให้พึงระวังในเรื่องรายละเอียดของโครงการวิจัย ซึ่งนักวิจัยที่สันตการวิจัยแบบอื่น อาจตั้งข้อสังเกตเอาได้

อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้ เหมาะสำหรับการศึกษา เจตคติ พฤติกรรม วัฒนธรรมของมนุษย์ ในสภาพที่เป็นธรรมชาติ นอกจากนั้นยังมีความเหมาะสมที่จะใช้ศึกษา ปัญหาขององค์กร ซึ่งจะทำให้คำตอบที่เจาะลึกลงไป และได้เหตุผลว่า ทำไมจึงมีปัญหา หรือ ไม่มีปัญหา ตามแต่เราจะค้นพบ (ทวี นาคบุตร, 2526)

การประยุกต์งานวิจัยไปใช้

งานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา เป็นการวิจัยที่จะได้ข้อมูลระดับลึก ละเอียด และเชื่อถือได้ ดังนั้น หน่วยงานใดก็ตาม ที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวบ้าน และต้องการเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ประชากร สุขภาพอนามัย สังคม สงเคราะห์ การศึกษา และอื่น ๆ จะนำเอางานวิจัยชนิดนี้ไปใช้ได้ดี ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของคน แต่ก่อนที่จะนำเอาการวิจัยไปใช้ ผู้วิจัยควรเข้าใจ ธรรมชาติวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ตามความหมายเชิงวิชาการทางมานุษยวิทยาเสียก่อน ต้องเรียนรู้ชาติพันธุ์วิทยาให้มากที่สุด ต้องเข้าใจระเบียบวิธีวิจัย และต้องเข้าใจหลักจริยธรรม จรรยาบรรณ ในฐานะนักวิจัย การนำเอาการวิจัยไปใช้โดยไม่เข้าใจดีพอ และการเข้าใจ ผิดกลางอย่าง อาจมีผลเสียหายหลายอย่าง เช่น อาจทำให้เกิดอันตราย และความเสียหายต่อประชากร ที่นักวิจัยได้รับความไว้วางใจ จนบอกข้อมูลส่วนตัวที่เป็นความลับให้ทราบ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2535)

ตัวอย่างงานวิจัย

อคิน รพีพัฒน์ (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสลัมไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (patron-client relationship) มีลักษณะของ

ถูกที่ผู้มีความเป็นนักเลงกับลูกน้อง

ตามัส (1972) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ทำการศึกษา เรื่องพวกเอสกิโมคอปเปอร์ในแถบขั้วโลกเหนือของแคนาดา ได้ศึกษาสังคมประเภทล่าสัตว์ หางของปากกลุ่มหนึ่ง คือ พวกเอสกิโมคอปเปอร์ ที่อยู่อาศัยในดินแดนหนาวจัดแถบประเทศ ขั้วโลกของแคนาดา สรุปได้ว่า พวกเอสกิโมคอปเปอร์ที่ถูกเรียกเช่นนี้ เพราะการใช้ เครื่องมือที่ทำด้วยทองแดง อาศัยในดินแดนที่ยากลำบาก อากาศหนาวเย็นอย่างรุนแรง วัฒนธรรมของชนเผ่านี้ ต้องปรับตัวให้เข้ากับวงจรของฤดูกาล วิถีชีวิตของคนพวกนี้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาโดยพวกพิวชาว ต่อมา ค.ศ.1950 การล่าวางแคร์บูนลดลง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชาวเอสกิโม คือ ประชากร บางกลุ่มย้ายไปอยู่ในเขตพื้นที่ที่สามารถล่าแมวน้ำได้ตลอดปี บางกลุ่มย้ายไปเป็นลูกจ้าง ของรัฐบาล ทำให้เกิดแหล่งการค้าต่าง ๆ การหัตถกรรมและการท่องเที่ยวช่วยเศรษฐกิจ ของเอสกิโมในปัจจุบัน

อิทซ์คอค และ มินเทน (1962) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเลี้ยงดูเด็ก และบุคลิกภาพในหมู่บ้านอินเดียน ของประเทศอินเดียนภาคเหนือ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในอินเดียนภาคเหนือ มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 2 อย่าง ที่จัดระเบียบบนสังคมอินเดียน คือ วรรณะ และครอบครัว ชีวิตของเด็กจำกัดอยู่แต่ในหมู่บ้านของตัวเองเท่านั้น เด็ก ๆ จะได้รับการอบรมสั่งสอนในด้านสำคัญ 3 ด้าน คือ ความไม่รับผิดชอบ การควบคุมความก้าวร้าว และการพึ่งพิงผู้อื่น หรือไม่ช่วยเหลือตัวเอง แต่จะคอยรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ตามที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้ว่า เป้าหมายของการวิจัยคือการทำทำความเข้าใจ ความเหมือนและความแตกต่างกันของมนุษยชาติ นักวิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมของคนทุกด้านหรือทุกแง่ทุกมุม เป้าหมายอีกอย่าง คือ ค้นหาธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางที่จะเข้าใจธรรมชาติหรือพฤติกรรมที่แท้จริงของมนุษย์ นักวิจัยสามารถประยุกต์วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ไปใช้ในการศึกษาในเรื่องที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวบ้าน รวมทั้งในด้านการศึกษาได้อีกด้วย